

VÄRSKE RÕHK

number 42 / suvi 2015

KAUR RIISMAA / KRISTJAN HALJAK / TRIIN LOIDE / HELENA LÄKS / CENTAURI

Intervjuu JANAR ALAGA

HANNA LINDA KORP Ele Arakast / JOONAS OJAP utoopiast ja düstoopest

Illustratsioonid MAARI SOEKOV / fotod RUUDU RAHUMARU

MANFRED DUBOV

Ma tulen mitmest kohast korraga

1

ma tulen mitmest kohast korraga

ma ei mõtle

ma ei tunne

ma ei hinga

ma ei mäleta

ma ei loo

ma olen lahustunud

varsti on uus hing valmis

ma tulen mitmest kohast korraga

läbi kuivanud linna

ma tulen mitmest kohast korraga

et laguneda

ujun läbi tänavate

heledas õhus

põletava maailma sees

varjude sees

helide vahel

ma tulen mitmest kohast korraga
läbi sõpruse läbi armastuse

pööran vaikuse ümber
et armuda
sinu luudesse
sinu armastusse

põletava maailma sees
ma tulen mitmest kohast korraga
et võtta su käest kinni

ma tean et ma kasvan tagasi
ma tulen mitmest kohast korraga

päikeselille õielehed
musta augu viljad
päikeselille tuum
tukastus
keset surma

voldi hingekeed ümber
kõik mis võis olla
kõik mu lagunemised
taassündimised

puude vahel särab vastasmaailm
laev hiilib latvade vahel

ma olen läbi imbunud helivoolust
puuvõlvide vahel valguse järved
kõik tumenenud kanalid minu sees
nüüd peegeldavad seda imet

Kinnine maailm

1

suitsev aed
õhku pole meie vahel enam
kinnine maailm
unustasin kõik emad ja isad keda polnud
kinnine maailm
magus kaos

ma elan sinust läbi
mu koed on põimunud sinu kudedega
ühine ringe
mäluringe
veremaailm
armumaailm
kinnine maailm

2

kõue kodus
sajab valu

kaose südamik
valu matemaatika

kõue kodus
suur päike
kiired mu kätes
meie käed meie kätes

kõue kodus
eemaldume õudusest
keskendume

valgus pääseb minu kihtidesse
muusika
iga koekiht
noodirida
muusika

3

ma armastan sind
pidevalt lõhkuda
et uuesti kokku panna
sa armastad mind
pidevalt lõhkuda
et uuesti kokku panna

ma hingamälu
ma karjun me seose katki
hingan piisavalt tihti
kuni magnetvälja jõujooned
muudavad kuju
kuni mu hinge polaarsus
pöördub ümber
ma karjun me seose katki
see on samastumise hind
kinnise maailmaga

4

elan eemale enda kudedest
õige suund on vale suund
vale suund on õige suund
vastuolu hoomatav kogus

elad minust läbi
kuni kogemus loputatakse läbi
kas oled õiges kohas
kas hingad õiget õhku
kas jõuad minust taastuda

ma hingan mäluga
kuid ma unustasin kõik ära
me upume tasakaalus

juuksed vees
kui mõtete jooned
upume haava sisse
otseühendus tasakaaluga

5

meie vahel tuulemüra
maailma peegeldus

tunnid voolavad
kõik elemendid voolavad kokku

kaljuvarju sees
veenid ja arterid
vereloome
kas kuuled
naha all voolu
see on uus veri

muteerun ja kajan sinust läbi
muteerud ja kajad minust läbi
ma olen nüüd nõus sellega

uni põleb maha
see on võimalik
ma vaatan sinu hinge
see on võimalik
sinu selgroog sinu kurbus
see on võimalik
õiesaju keskel
see on võimalik
keskaja müüride vahel
jalutame sinise päeva sisse
see on võimalik
varju sees *corona radiata*

Kurt pool

1

toatempel
taimed ronivad sisse
armastusevarjutus

2

kurjusevarjutus
vaatan avatud silmadega
kuhu ma pole enne vaadanud

taevamüra seekord minu sees
ma olen kõue kodus
kas on vaiksemat kohta
kas on eredamat kohta

sinu kurt pool on avatud
ja ma olen avatud sinu jaoks

eluperioodid voolavad kokku
elemendid voolavad kokku
absurdikeemia

3

miljon päeva
ruumid ja tänavad
metsateed säravad

meie embus särab
miljon päeva

selge jõgi
selge linn
selge keha
selge hing

me istume kivil
kivi vari eraldi maailmana
must kai keset heledat päeva
inimkond
on piisavalt kaugel
piisavalt lähedal

KRIITIK TRIIN LOIDE

See oli üks neist kevadistest maiõhtutest, mis ei tundunud mitte kutsuv, paljulubav ega romantiline, vaid hoopiski hirmus nukker, niiske ja kõle. Pärnaõied mitte ei lõhnanud meelitavalt ega muinasjutuliselt, vaid tegid jalatallad kleepuvaks, nii et saabaste külge kogunes kõiksugu sodi ja soppa. Istusin kodu lähedal nurgapealses kõrtsis ja jälgisin, kuidas kaks meest naise pärast kaklesid, täiendasin võõrkeeleoskust uute, vajalike sõnadega ning rüüpasin vaikselt õlut. Õlu jaoks olin raha laenanud vanaemalt, kes küll teadis, et ega ma tagasi ei maksa, aga ta armastas mind – las siis olla see õlu, kui midagi muud ei ole. Kaks meest leppisid lõpuks ära, sasisid naisel juustest kinni ja tõstsid ta teise lauda, kus too järjest lohutamatult ulgudes istus ja pilke püüdis, samal ajal kui mehed jalgpallitulemusi vaatasid ja muudkui hoo! ja hoo! hüüdsid, kanne kokku löid ja üksteist karuselt kaelustasid. Mõtlesin, kas selline on minugi tulevik, ning pisar tükkis vägisi silmanurka, nõnda hale oli mul endast.

Sellises seisus leidis mu koolivend Joosep, kes elas üle tee ning tuli pelmeene sööma. Kui ta mu nurgalauast avastas, naeratas ta sellise soojuse ja kutsuvusega, et mul tuli meelde Jay Gatsby ja tegemata ameerika kirjan-duse eksam ja kõik tundus veel hallim. Osutasin näpuga enda ees olevale tühjale õlleklaasile ning Joosep tõi lauale kaks uut kannu, täis paremat sorti õlut kui see, mida mina jõin, sest Joosep on edukam inimene kui mina.

Viisakuste vahetamisega me aega ei raisanud, vestlesime eksamitest, ilmast, valimistulemustest ning Joosep kutsus mind endaga kaasa. Aga sellel kutsumisel puudus siiski kaval tagamõte, nimelt olid Joosepil piletid ning paari tänavavahe kaugusel toimus festival, kus pidi esietenduma Joosepi uus lühitükk „Punamust maakera”. Ilmselt olid kõik teised leidnud mõne vabanduse, et mitte minna, ent minul ei olnud mitte ühtegi vabandust – polnud vahet, kas istusin kõrtsis või teatris või kuskil mujal. Mõte teatrihämärusest ja näitlejate suigutavast jutust mõjus kuidagi lohutavalt ja kui Joosep kinnitas, et kindlasti müüakse festivalil ka õlut, sest

peasponsor ju ometigi teeb õlut ja pealegi oli festival Lutsule pühendatud, siis rüüpasin oma kannu kiiresti tühjaks ja asusime teele.

Õhtu hakkas juba väga hämaraks kiskuma ning läbi selle hämaruse kõndisid kultuurimaja poole inimesed: noored ja vanad, pikemad ja lühemad, vähem ilusad ja lihtsalt koledad. Märkasin, et mõnel neist oli kostüüm seljas, suur jänes kõndis kana käevangus ning tänavalambi valguses seisis ülepakutult punases saatanakostüümis mees, teravatipuline saba otsapidi porilombis. Mõned inimesed laulsid ja ümisesid midagi ning ma küsisin Joosepilt, kas see on normaalne ning mis üritusele me õigupoolest lähemegi ning Joosep ütles, et kõik on korras, keeraku ma ainult müts tagurpidi pähe. Keerasin mütsi tagurpidi pähe ning astusime kultuurimajja sisse.

Fuajee oli eredalt valgustatud, lisaks säravatele lampidele põlesid ka küünlad, punased ja valged, ning inimesed olid rõõmsad ja äraseletatud nägudega. Andsime oma mantlid riidehoidu ning kõndisime vaikselt rahva seas. Märkasin, et kõigil olid mütsid tagurpidi peas ning need vähesed, kellel ei olnud mütsi, olid üritanud juukseid pealaele kuhjata, ühel poisil oli tualettpaberist mütsike pähe vormitud. Ma ei pööranud sellele asjaolule enam suuremat tähelepanu, sest see oli ju ikkagi eesti teatrifestival ning lasin Joosepil endale leti äärest õlut osta. Etenduse ajal hakkab ju suu kindlasti kuivama ning kuidas ma siis karjun *bis! bis!*, endal hää! kähe?

Kavalehe asemel anti meile saali uksel pihku väikesed linased kotikesed kanepise nõõri otsas ning ma nuusutasin seda pisut hajameelselt. Lõhnas lavendli ja saialille järele. „Need on su kaitseks, kui nad hulluks lähevad,” selgitas Joosep. „See oli minu mõte, kui sul on müts tagurpidi peas, siis nad ei saa sul pead maha võtta, ja kui liiga lähedale tulevad, siis raputad kotikest ja nad ei sega enam, aga pane tähele, see tükk lööb veel laineid, see on täiesti uus installatsioonivorm!”

Usaldasin Joosepit ning lasin ennast kanda hämarasse saali, üsna lava lähedale, sest Joosep oli ju ikkagi tähtis inimene, tal oli nimesilt ja kõik ning mina olin pluss üks. Istusime maha ning kõik kanad ja siilid ja hundid ja rebased ja vampiirid ja teised teatrikülastajad valgusid ka saali, sest juba kostis tüki algusmuusika. Ootasime kannatlikult ning kui saal pime-nes, kinnitasime kõik oma pilgud ootusärevalt lavale, kus oli end juba sisse seadnud suur paks mustlaseit, ümber pea turbaniks mähitud kirev sall, küljes lugematul hulgal kette ja võrusid, mis iga liigutuse juures kõlisesid, ta käed tundusid täiesti omaette elu elavat ja madudena ta kõrval

tantsivat, samal ajal kui näol püsis täiesti ilmetu, isegi pisut tüdinud ilme. Vaatasin seda mõistvalt, sest tundsin ennast eksameid kirjutades täpselt samamoodi – hea, kui kunst elu peegeldab.

Vaikne naerukihin publiku seas vaibus ning kaks valgesse riietatud noormeest kandsid lavale väikese lauakese, mille peal oli suur kristallkuul.

„Kas see on ikka kuidagi Lutsuga seotud?” uurisin Joosepilt.

„Muidugi! Vaata, kohe hakkab ta jeekimeid kutsuma, see on täiesti uus lähenemine Paunverele!”

Puurisin pilguga jälle vanaeite, kelle keha hakkas tantsuga kaasa minema, ja juba õõtsusid ka ta pea ja puusad ja hiiglaslikud rinnad, mis olid vaevu pluusi sisse kängitsetud. Naine hakkas algul vaikselt, siis järjest tugevama häälega laulma ning see imelik lüürika, mis justkui oli katalaani keel ja ei olnud ka, voogas üle meie ning ma tundsin, kuidas kuklakarvad turri tõusid. Mõnda aega voolas ja lainetas see laul meie ümber ning siis kriiskas naine nii läbilõikavalt, et ma pidin ehmatusest äärepealt kalli õlle omale sülle valama, ning kristallkuul hakkas helendama. Naisterahva silmad läksid pahupidi ning ta langes ehk pisut liigagi ülemängitult minestusse, ent efekt oli sellegipoolest hea.

Siis hakkas toimuma midagi kummalist.

Helendus hakkas kristallkuuli ümber järjest kasvama, tagasihoidlikust nimbusest sai ere valgus, justkui oleks meile autotuled näkku suunatud, ning äkki nägin heleda lina peal, mis kattis lava tagaosa, imelikult vänduvaid ja tantsivaid varje. Taipasin, et see on seesama tants, mida tantsis ka mustlane, ning märkasin, et ümberringi sahistati kotikesi ja naerdi heakskiitvalt. Raputasin ka oma kotikest, kuigi ei saanud mitte millestki aru. Joosep naeris südamest.

„Vaata,” sosistas ta mulle. „Nad tantsivad ümber selle oraakli laiba!”

Ning ma nägin, et tõepoolest oli see oraakli laip, sest naise liikumatust suust nirises välja veri, mis moodustas ta suure pea ümber tumeda laigu. Ümber naise keha tantsisid nüüd täiesti lihast ja luust jeekimid, kes nägid välja justkui kummalised poolinimesed, mõnel oli saba ja mõnel koerakäpad, mõnel tiivad ja üks oli näost täiesti valge, suurte punaste silmadega, ihualasti ning mis oli kõige jubedam – polnud aru saada, kas ta oli mees või naine. Jeekimid tantsisid veel veidi, hõikusid kummaliselt kareda häälega ning võtsid siis ritta, et publiku poole kummarduda. Publik hõiskas ning kuulsin, kuidas kanakostüümis tütarlaps mu kõrval plaksutamise vahele karjus: „Gagaa! Gagaa!” Mõtlesin, kas need on äkki näitlejad publiku seas, ning hakkasin tundma üha suuremat muret laval lebava naise

pärast, sest jeekimid trampisid üle ta keha ja see kõik ei tundunud olevat enam etendus, vaid selles oli midagi päris päris.

Siis tõi alasti jeekim lava tagant pidulikult suure punase maakera ning hakkas seda viibutama ja kogu tants algas otsast peale. Joosep kummardus huviga lavale lähemale, et paremini näha.

Jeekimid hakkasid ükshaaval lavalt maha hüppama ning tooliridade vahel edasi-tagasi jooksmas. Aeg-ajalt nad sirutasid käe kellegi poole ning ma vannun, et nägin nende vöödel nugasid. Ent inimestel olid kõigil mütsid tagurpidi peas ja nad naersid südamest õnnetute jeekimite üle, kes jooksisid edasi-tagasi ning üritasid tulutult kedagi leida. Siis tõmbusid jeekimid pingule, võtsid justkui lahingurivvi – saali tagumises otsas oli tütarlaps, kelle pealaele kuhjatud juuksepeundar oli lahti tulnud ja ta nägi välja täiesti tavaline. Jeekimid hakkasid tantsiskledes talle lähenema, tütarlaps naeratas närviliselt ning saputas oma kotikest. Ent jeekimeid ei tundunud see huvitavat, sest nad muudkui lähenesid ja lähenesid ja lõpuks haarasid karjuvast tüdrukust kinni, nuga tõepoolest välgatas ja siis ... Siis oli lihtsalt võigas korisemine.

„Joosep, kas see peabki nii olema?” küsisin murelikult. „Mis siin toimub? Kes need näitlejad on?”

„Oota nüüd,” sosistas Joosep vastu. „Kohe näed!”

Selle aja peale olid jeekimid tütarlapsel pea otsast nüsinud ning nad kandsid selle võidukalt lavale ja torkasid kepi otsa. Nüüd moodustasid jeekimid kaks gruppi, ühed kõigutasid punast maakera kepi otsas ja teised raputasid verist tüdrukupead neile vastu, tolle juuksed ainult lehvisid pisut liikumise käes. Jeekimid tundusid mingisugust sõda etendavat, kord tungisid ühed jeekimid peale, siis taganesid ja andsid teed teistele, samal ajal naerdes ja sellessamas kummalises keeles lauldes. Mustlase keha oli vahepeal minema veetud ning jeekimid tippisid ettevaatlikult laval ringi, sest kõik kohad olid verd täis ja nad kippusid libisema.

Jõin oma õlu lõpuni ning trügisin pahaste inimeste vahelt läbi ning saalist välja jõudes ahmisin õhku. Metalne verelõhn oli täiesti reaalne ja ma tundsin seda oma keelel. Leti taga lobisesid kaks tütarlast, mütsid tagurpidi peas, ning kiikasid uudishimulikult avatud saaliukse vahelt jeekimite tantsu. Aeg-ajalt publik naeris südamest, kui mõni jeekim vereloigus libastus. Pöörasin pilgu ära.

„Kas teil viina on?” küsisin kaunilt müüjannalt nõrga häälega.

„Muidugi. Kas panen apelsinimahla pooleks?” küsis müüja. „Meil on värsked veriapelsinid otse Hispaaniast ...”

„Jah ... Jah, muidugi. Ja pange see palun Joosep Saare arvele, ta on selle tüki autor, ta peaks varsti tulema, ta õiendab ära ...”

„Te olete Joosepi sõber?” mõlema müüja silmad läksid suureks ja neisse ilmus ihalev, janune pilk. Tundsin ebamääraast vajadust oma kotikest raputada.

„Jah ... Jah ... Aitäh,” võtsin oma viina ja seisin lava uksele ja jõin ja jõin ja jõin. Need olid päris jeekimid, kes tapsid päris inimese ja teised inimesed lihtsalt istuvad ja naeravad, too paks onu taob käsi vastu põlvi, nii palju nägusid, kõik naerust ja vaimustusest moondunud.

Tundsin, mismoodi viha minus kasvas, viin segunes mu veres õllega ja see kõik lõi mulle otse pähe. Nad ju kõik naeravad! Miks nad naeravad? Mis neil viga on? Kas nad ei näe, et see jeekim seal hoiab tüdruku pead enda ees ja teeb puusadega liigutusi, nagu ta annaks tüdrukule ...? Mu jumal, nad naeravad ikka veel!

Vere lõhn mu ninas ja viinamaitse mu suus, see kõik ajas mind pööraseks ja ma tormasin mitte midagi nägemata lavale ning lõin ühe jeekimi, kes niigi hädavaevu oma koerajalgadel püsis, pikali ja tõmbasin ta võõlt suure pika pussnoa. Publik vaikis ärevalt, pidades seda ilmselt mingiks etenduse osaks. Jeekimid võtsid uuesti lahingurivvi, ent ei osanud midagi teha, sest mul oli müts ikka veel tagurpidi peas. Nad tammusid küsivalt jalalt jalale, tegid kätega maotantsu ja soigusid vaikselt. Ikka „Huiui ... Huiui!” ja siis jälle: „Huiui ... Huihui ...” Üks jeekim hakkas mulle siiski lähenema, mispeale ma teda oma kotikesega otse näkku viskasin. „Kao, kus kurat!” karjusin tigidalt. Jeekim kriiskas läbilõikavalt ning lendas väikese sulepahvakuga õhku. Ka teised jeekimid hakkasid mulle ähvardavalt lähenema. Ma teadsin, et nad ei saa mul pead maha võtta, sest mul oli müts tagurpidi peas, aga oma kotikesest olin ilma ja nõnda ei jäänudki mul muud üle, kui lihtsalt nuga peos ettepoole tormata ja karjuda. Õnneks olen ma suurt kasvu ning jeekimid olid palju väiksemad, pealegi olid nad sama hämmeldunud kui publikki. Lõin ühele jeekimile noa otse kõhtu ning ta vajus ehmunult kokku, ise sosistades „Huiui ...?” Teised jeekimid lendasid viiksudes kahte lehte laiali, kui ma noaga vehkisin, neid taga ajasin ja hullunult karjusin. „Te neetud haledad väikesed türapead, te tahate moodsat teatrit, jah, publik on teatri osa, jah? Palun, siin on teile publikut ja teatri osa!”

Publiku seast hakkas kostma pahaseid hääli. „Hei, viige see tüdruk minema, ta segab etendust!” – „Keegi kutsuge turvamees!” Kuulsin toolide kolinat. „Ta ju teeb neile liiga!”

Taipasin, et olen üksi inimeste ja jeekimite vastu. Pidin põgenema, aga kuhu? Lava oli nii libe ja lige, aga ma koperdasin kuidagi kulisside varju, kus valges rõivastuses poisid mind õudusega vaatasid, ja jooksin mingisugusest uksest välja, kollakasse kapsahaisulisse koridori ning lihtsalt jooksin ja jooksin, kuulsin selja taga hääli, mind otsiti ja aeti taga, aga kultuurimaja oli vana, käänuline, sopiline, ma viskasin noa maha, kus see samuti sulepahvakuga kadus, ning leidsin ennast vanast, tolmusest laoruumist, kus kanade pead ja suured mõmminäod mind kurvalt silmitsesid. Vajusin põlvili ning roomasin laua alla.

Lõpuks vaibusid hääled, kõik mattus pimedusse. Maailm käis mu peas ringi ning iiveldas, käed olid verised ja mul oli külm ning lõpuks ma suigatasin unne. Ma ei tea, kui kaua ma magasin, aga see pidi olema pikalt, sest kui ma ärkasin, oli väljas juba jälle hämar.

Kõndisin mööda kultuurimaja koridore ning mingisugused pisikesed loomakesed vudisid minust hämmeldunult mööda. Mul oli kohutavalt paha olla ning ma oksendasin vaikselt ühte prügikasti, aga ma lubasin endale, et tulen tagasi ja koristan ära. Enne pidin aga koju saama, selle vere endalt maha pesema ja pisut jooma.

Aga kui ma kultuurimajast välja astusin, siis ei olnud kuskil inimesi näha. Liiklusmärgid, autod, tuvid, majad, sildid, erootilise massaaži kuulutus vastasmaja seinal, kõik oli nii nagu vanasti, kõik oli nii, nagu ta alati on olnud, aga inimeste asemel jooksid ringi mingisugused hamstrid või lemmingud, pisikesed, mõned jooksid üksi, mõned karjakaupa, aga kõigil oli kuskile väga kiire ja mitte keegi ei pannud mind tähele, nad sagisid mu jalge vahelt läbi ja ajasid omi asju.

Pärast kodus vaatasin entsüklopeediast järele, et peamiselt jagunesid tänaval ringi jooksvad loomad karihiirteks ja opossumiteks, mõned neist tulid häbelikult mulle tuppa ja ma panin neile kapist leiba ja juustu, mida nad tänulikult söid. Hiljem sõin mina neid.

Ühtegi inimest pole ma peale seda õhtut kohanud, kõikjal on need need karihiired ja opossumid. Ma jätan selle kirja kõikjale, kust seda leida võiks, igale tänavapostile, ehk keegi leiab mind veel. Vett enam ei tulnud ja elektrit ei ole, kõik mattub pimedusse ja kõikjal on need hiired. Nad on päris näljased ja mul ei ole linnas enam ohutu olla. Lähen kuskile maale, kuskile, kus on kaev ja saab juua.

Palun, kui keegi selle kirja leiab, siis jätke endast märk maha, ma tulen ehk varsti tagasi. Kuskil pole inimesi, aga mina olen veel alles.

Ma tahaks kangesti veel inimese häält kuulda.

Otsige mind üles.

KRISTJAN HALJAK

A on pooleks lõigatud püramiid, õnnetu kolmnurk õnnetu teadvuse villasel tekil ... tõmba tekk peale, külm on, mitte kellelegi pole tarvis, et Sina haigeks jääd ... õhtune aeg, lõigatud püramiid, kriips kahe teadvuse ja kahe jala vahel. Härg? Ah, härjast sai juba räägitud. Lõigatud a, alus, abitus.

*

Annikale meeldivad aniisimaitsetelised pulgakommid. Pühade ajal müüvad väikesed hallid mehed neid kõigil Kalamaja tänavatel. Trükimasinad krõbisevad niisketes keldritubades – siredate tütarlaste sääred ja hallitus – köhahood, lämbumine – aniisi maitse, kui kopsud hakkavad meenutama käkras kilekotte, aniisi maitse, kui päikene ja kuu meenutavad kuiva savi ja lõikamata varbaküüned sitasitkaid – püha aniis, ma andun sulle.

*

Hoia end alles. Sind võib veel üks hea päev vaja minna. Ühepäevainimene – eile sündinud. Haprad kattetiivad, tahkumata teokarp. Laupäevahommiku laps – suur sõge tervis, nõtke haiguse Ariadne lõng – upub Stroomi rannas lumehange grillivate piduliste purjus silmade all. Lained käivad peast üle – liiv ja vesi – kasesambad aevastava isa haardeulatuses.

*

Istusin Barcelonas arusaamatute pederastidega väikeses Malasaña katusekorteris. Kuuvalgus ja sangria ja prostitutsiooni vari laepeeglis. Mul oli magus, keelel ja kujutluses. Ah, kui kogu universum oleks vaid suursugune *podex*, ah, kui päike oleks peegel ja silmad piljardikuulid. 21. sajandi alguses hakkas aeg vaikselt otsa saama ja minul ei olnud arve maksmiseks küllalt raha ega kirge. Oo, mõistetamatud pederastid, oo arusaamatu Montevideo sajalagne, mina ja Priapos, me pühitseme Teid.

*

Lasin tegelikkusel kuubikutest läbi voolata. Kolmnurk on mägi kahe silmaga paremaga üks pahemaga teine kokku kolm ja kõik külad ja majad külades ainult kuubikud suurel tasapinnalisel laotusel näed seal seisab suur salgaja kolm korda lauldi enne kui neljas laul kinnitas Mariale kummardas koputas Mariale ninaga vastu asfalti mõttega piki kuupi kuhu võiksime meie küsid solgised rändajad mõtteuhkusest paistes pupillid kuhu võiksime me end peita et too lõputult trepist laskuv naine ei jääks oma ihade ja liigeste täielikus geomeetrias minule tuttavaks – võõrandu, ajastu vaim! – ja varjud on lõuendid ja vaatavad liiga tuttavad näod – kõik katedraalid ja kõik mets on võõrandunud kuubid ja kolmnurgad – väiksed toad väikestes külades väikeste sisserändajate väikeste sisesilmadega – varjud on põlised lõuendid – see kurja õis igal trepiastmel – paar värvi – sinine, ookerkollane ja hall – orjandusliku ühiskonna täielik kriitika – aukuvajunud poeet ja kolmekordne naine.

*

Ma aevastasin ennast uksele, *nirg nõrgumus mind*, trummid ja uilgumine kihvtil ja metsikul jääl – värav Taani kuninga aias – väikesed tiibadega tüdrukud – trummid ja huligaanid. Tallinna siluett, vaikne seltskond ühel vaikselt pingil. Hae! Ae! Ae ... trummid ja uilged. Koputus? Tagakambris on nõrk valgus ja musta värvi seinad. Ae, väiksed täpid? Kased tolmlevad.

*

Ma tahtsin ennast võrrelda ahviga noh mitte lihtsalt vaid ikka Viini ahviga sajandi algusest kui oli valguse linn kui oli hea muusika värvid ja vaesu ... kuu ja klišeed ... rikkus kullavärvilised paberid ja filosoofi isa rahadega ehitatud tempel – Igavese lahkulöömise auks – ahv üheksandast sümfooniast oo närtsinud oo noored tüdrukud mu külgedel ja kullavihma niriseb nirrnirr tilk tilk väikse puumaja vihmarennist kšš karjuvad kaslased aiaplankudel käss krnjäu! Ma tahtsin olla ahv, Beethoveni ahv Euroopa ahv karvane metsik ja tõupuhas mitte sissevajund silmil ja rinnal soojendada siniseid unesid – tillukesi kui kirp ohutuid kui Euroopa.

*

Ma nutan ja naeran nii, nagu ma oleksin kaine. Noor tüdruk, mitte noorem kui kolmteist, mitte vanem kui Sina, väljub pagariärist. Õlakotist piiluvad kaneelisaiaid ja raamatud. Minul on kiire, kuskil keegi ootab. Loen muidu nii inimtühjal tänaval tüdruku mööduvaid samme ja kaotan pea. Mitte noorem kui kolmteist. Ka mina tunnen mere ja ahjuküpsete kaneelisaiaide lõhna. Kuskil keegi ootab. Saiu ja tüdrukut, tundide ja nädalate lõhna. Loen muidu nii lõhnavaesel päeval mööduvate tüdrukute lõhnu. Merelt kostab Guillaume Apollinaire'i norskamist.

*

Pariis on ilus heleda kestaga mardikas mu padjapüüril, kes keeldub cezanne'likest lihtsustustest, eelkubistlikust üheaegsusest, mitmekihilisest kihitusest. See on nägijamardikas, kannataja ja varjuline – valgus mängib temaga. Nägijamardikas nagu valguv jõgi. Pyrrhose võit pimedas silla all, pime kerjus kahe kargu ja pätirättidega niiskete sõnade ümber. Nägija, nälgija. Jumalema *baguette* novembrivihmas.

*

Priapos kahetses unenäokondoomi. Minu märkmik vaatas Maria nukralt nõrguvat selga. Härg ja inimene viisid käsikäes vürstid lasteaeda ja mina ja mina ja mina sirutasin ikka Priapose poole ... Lõpp hea, kõik, kus, mis, novembrilõpu rahulolu, porgandisuurused raheterad (äh fallosed) vastu taksode esiklaase. 5.30 palun viige mind koju. Priapos kahetses. Maria nukker selg. Must jää Toompuiesteel, märkmik hingab nukralt.

*

Sekretärlinnu jalgade all ma vaibusin, kui puutüvele oli skitseeritud ladina tähestikus ja lihtsalt: „Tähelepanu võib kahjustada teie tervist.” Rutjutud mina, kõigevägevama kõige naeruväärsem moone – mitte albatross, vaid usspoeet, mürgine ja maadligi, lõmitav, kaheharulise keele ja kolmnurkse peaga. Tähelepanu! Sekretärlind? Kes nii viitsiks minna. Sinu lihtsate ratsasaabaste all, peaga patjades, peaaegu taevas? Taevas, sinusmustriga soomused ja pisikene kuldne pasun – fallos või päiksekiir.

*

Tõmbasin magamistoa peeglile loori, purje, varju katteks peale, lained, lained uhuvad mu peegeldust virvendavas aprillitiigis. Narrid ja kuningad. Narnarnarkissos narkomaan. Kõik ihad suubuvad sisemerre iseendasse, sisemeri, mingi tiik, sõltub perspektiivist, mina vaatan ennast, tõmban ennast, sisse, läbi, sisse, välja, olen viieaastase poisi männikoorest purjekas Lohusalu rannas, olen isa kätega seotud sõlm, liivast kindlus siin ja praegu, seal, kus tuult ei ole.

*

Võib-olla oleks hea teha teisele seda, mida tahan, et mulle tehtaks. Näpistada veene kuueliksiiri tohuvabohust läbi tõmmatud näpitsatega – kollasest plastist käepide ja roostemuster – turgutada meeli eetri ja aprikoosidega – reeta! Valetada! Reeta! Olla reedetud ja nautida su silmi, petetu ja petja pehmeid piljardikuule, kus numbrid – üks kuni kaheksa, kas nii sobib? – on asendatud kahe galvaanilises voolus tõmbleva mardikaga – küll oleks hea ... veereda ostukärus üle vikerkaare, kõikuda San Francisco tänavatel, näha unes, et olen päris üksi enne pattulangemist, langeda pattu ja kahetseda enne risti ja madu, enne sõna ja maarjat, torkida piljardikiiga – jäik madu, suguti ja skepter – liivaluuteid ja mardikaid. Teha kurja tegemata kurja.

UJUV SAAR

CENTAURI

Ungari keelest Reet Klettenberg

Kirjanduse õppejõud Selma Bird, üks Jack Londoni eluloo kirjutajaid, üritas oma venda riskantsest teekonnast loobuma keelitada, kuigi südamepõhjas see mõte talle meeldis. Ta oli alati igatsenud nii vinget venda, kes läheks põhjanabale – mitte et tal midagi vallalise ärimehe vastu oleks olnud.

„Ka mulle on korra elus vaja väikest seiklust,” põhjendas Bird juunior oma otsust öle ja kui ta toiduvaru, riiete, relva ja laskemoonaga varustatult koerarakendil, seljas punane anorak, Beauforti mere ja Amundseni lahe piirile jõudis, mõtles ta: „Selma võib nüüd minu üle uhke olla.” Ühe kiretu tossikese börsimaakleri kohta oli see tõepoolest kena saavutus, et ta üldse teekonna ette võtta söandas, kuid mõtet sel väga olla ei saanud, sest isegi sihti polnud määratud. Selmagi ei oodanud sellest muud, kui et Bird pärast oma reisist jutustaks:

„Räägi siis mulle, kas tundsid looduse ürgset kutset?”

Bird juunior valmistus põhjalikult: õppis laskma, Kaljumäestikus suusatama, tegi jahimeheeksami, läbis algtaseme topograafiakoolituse ja kaks kesktaseme alpinistikursust Julia Alpides ning saavutas toetajaliikme staatuse Portlandi koerakelgujuhtide klubis. Ta kulutas ettevalmistustele ja varustusele kenakese summa: kaameratele, millega ta reisi Selma jaoks üles filmis, diktofonidele, patareidele, akudele, trenadžöörile, jooksumatile, veloergomeetrile ja lõpuks helikopterile, mis ta Dawsonist koos koerte ja moonaga metsikusse loodusesse viis.

Selliste asjade peale kulutamine oli Birdile uus ja meeldiv tunne. Varem ei olnud teda rõõmustanud ei hea teenistus ega targasti koostatud portfoolio põhjal saadud silmapaistvalt kõrge preemia. Ta ei pidanud ei metsvinti, kalu ega koera, ei uhkustanud oma jõukusega ega kulutanud kõike enda peale, käis aastas vaid kaks korda puhkamas – Kuubal ja Mehhikos –, sõitis ametiautoga, tema riided ja arved maksid kinni investorid ning kui ta õhtustas, siis pea alati vastuvõttudel – nii jäi tal üsna palju raha alles,

seega tundus töö ja selle eest saadud raha olevat vahel lausa ülearune. Kui tema pangakontole laekus arvestatavam summa, kasutas ta seda portfoolio arendamiseks või andis Selmale: las kasutab mõne järjekordse raamatu jaoks, annab midagi välja, toetab andekaid tudengeid ja loomade varjupaiku. Tagantjärele aga tundus ka see talle armetuna: „Ainult selleks ma suuteline olengi. Annan raha neile, kes on minust erilisemad.” Aga kui ta Beauforti mere äärde jõudis, pealegi veel ilma probleemide ja kaaslasteta, nii üksi nagu mõni eksinud kullakaevur või laevahuku üle elanud vaalapüüdja, mõtles ta, et temagi on täiesti tavaline inimene. Ta käivitas diktofoni ja tõstis selle suu juurde:

„Kallis Selma, ma ei suuda seda uskuda, seisan Beauforti mere kaldal, rohkem kui viie tuhande miili kaugusel kontorist. Kahju, et sa tulla ei saanud. Sa pead seda nägema! Ükskord toon su siia, kui muud võimalust ei ole, ostan sulle pileti seiklusmatkale, see kestab kõigest mõne päeva ja on täiesti ohutu, aga sa vähemalt näed seda, kuigi ma arvan, et siia koe-rakelguga tulla on täiesti teine asi kui renditud hüdroplaaniga. Siin üksi seista on midagi muud kui kahekesi ... Praegu jutustan sulle, mida ma näen. Hiljem filmin ka üles. Suur osa kaldajoonest on lumevaba. Kõikjal kummuvad tohutud ümarad kaljud, minu ees on vesi, mitte jääväli, ilm on palju soojem, kui ma ootasin, maapind ei ole samuti külmunud, merel aga ujuvad ikkagi hiigelsuured jääpangad. Minust vasakul, see tähendab ida pool, sirutub lahte jääkeel. Ma ei tea, mis on selle all, poolsaar või juba meri ... Mul on kahju, et teekond on läbi, veedan siin mõned päevad veel. Proovin edasi minna, veele lähemale ja siis pöördun tagasi. Loodan, et lund ja külma veel jätkub, muidu takerdume ja lõpuks viiakse mind suureks häbiks tagasi helikopteriga. Külмага olen juba harjunud. Poleks viga, kui ilm karmimaks läheks. Praegu kõik.”

Uurides kaarti ja GPS-iga mõõdetud koordinaate, üritas ta taibata, kas eenduv jääga kaetud osa on poolsaar või lihtsalt merele ulatuv pikk ja lai jääkeel. Aga ta ei jõudnud sellega eriti kuhugi. Küll aga tundis ta, et kohalejõudmise rõõm on täielik siis, kui tal õnnestub jõuda Beauforti mere veeni. Järsk kallas ei olnud selleks sobiv, kuna oli tavapäratu sooja tõttu üles sulanud, ja kui Bird lähemale proovis minna, vajus ta mutta. Nii jätkas ta pärast mõningast kõhklust teed ida poole, jäi jääkeele juures pidama, võttis kaasa mõned vajalikud asjad – binokli, diktofoni, kaamera – ja jättes kelgu maha, hakkas edasi minema. Vesi oli palju kaugemal, kui kaldalt tundunud oli, aga vähemalt paistis jää olevat stabiilne. Bird oli siiski ettevaatlik, viimastel meetritel pidas silmas igat pragu ja rohkem kui

tund aega kestnud hoolika uurimise järel jõudis ta lõpuks jääkeele servale. Ta tegi kindlaks, et need praod on vanad murdejooned, mis on juba mõne sentimeetri sügavusel kinni külmunud. Kohale jõudes nägi ta, et nõusid meres pesta ei saa, sest järsak oli viis jalga kõrge, kuid sellest hoolimata oli ta rahul. Ohtlik oli see küll, aga ta võis ikkagi vee kohal jalgu kõlgu-tada ja teha mõned ülesvõtted sellest, kuidas ta maailma lõpus väsimusest puhkab. Mööda oma jälgi tagasi minnes liikus ta kergelt niiskes lumes nüüd kiiremini, siis sõitis kelguga jääkeelele just selle kohani, kuhu ta oli kõigepealt jõudnud. Ta pani kolmjala paika, lülitas digikaamera sisse ja filmis Semale laagri ülespanekut. Ilm oli vaikne, vesi loksus sõbralikult, Bird sulges silmad, mõneks hetkeks kangastusid tema vaimusilmas Kuuba rannad, kuum ja kuldne Mehhiko liiv, ta kuulis suplejate naeru, lõunamai-seid kiljatusi, elavnevas lõunatuules plagisevaid päikesevarje, aga kui ta silmad avas, tiirutasid tema kohal vaid mõned roosakad kajakad.

Ta seadis ajutise köögi, matkapliidi ja köögiseina asendava tuulevarju püsti murdekoha juures, et saaks põhjanaba lävel oma esimest kohvi juues vaadata kenasti läheduses ujuvaid jääpankasid ja indigosinist hõbedaselt virvendavat merd. Saani ja koerad jättis ta veidi kaugemale sisemaale. Ta keetis vett, lehvitas paar korda kaamerale, heitis läheduses maanduvale kajakale saiatükikese, valmistas ette magamisaseme, tassis kohale kõige vajalikuma kraami, sõi pakisuppi teekonnast mölgitud katelokist, pani kaamera ära ja heitis magama.

Kui päike veel vaevu kaugete jäälosside siluettide tagant välja pais-tis, vajus Bird hilja õhtul unne teadmises, et teekond, seiklus on lõppe-nud, kuigi tõde oli just vastupidine: see, mida ta pidas finišilindiks, muu-tus kuus tundi hiljem stardipakuks. Franklini lahe vaikuse lõhestas jää murdumise ragin ja jää pragunes pikuti mööda panka. Lahtimurdunud saablikujuline ja vähemalt kolmesaja jala pikkune rünk libises raskusest tingitult suhteliselt aeglaselt, kuid kohutava ragina-kärina ja rappumise saatel merre nagu mõni dokist lahkuv sõjalaev. Bird kargas esialgu püsti, ent kuna lõhe haigutas kohe tema käeulatuses, viskus ta kõhuli. Mõni sekund hiljem meenus talle, et suurem osa varustusest oli jäänud teisele poole, seepärast hüppas ta uuesti püsti; koerad sikutasid metsikult range ja kiunusid, lõhest kostis kohinat, Bird hakkas magamisaseme juures olevaid asju üle lõhe loopima; vaevalt oli ta mõned asjad teele saatnud ja haara-nud kinni toruraamiga seljakotist, kui tohutu saabel kaldu vajus ja kiirust lisas, pragu kasvas mõne hetkega nii suureks, et sellest oli juba võimatu üle hüpata. Jääpank ujus aeglaselt, kuid kindlalt Beauforti merele, Bird aga

jooksis meeleheites edasi-tagasi, nagu valmistuks ta hüppama, kuid julgust jäi väheks. Tema nõutust ei iseloomustanud miski paremini kui lause, mida ta tükk aega kestnud jooksmise vältel kinnismõttena korrutas: „Ma ei suuda seda uskuda. Ma ei suuda seda uskuda.”

Külmas vees üle ujuda, vahest isegi mitu tiiru tehes ka asjad üle tassida oli ikkagi parem, kui siia lõksu jääda, mõtles ta vaat et õigesti, kuid jääpank oli liiga kõrge, ta ei suutnud ette kujutada, kuidas sellele pärast tagasi ronida; jäävaba rannik jäi aga liiga kaugele, sinna oli kolm miili. Hiljem mõtles ta, et ilmselt eemaldus pank kaldast nii kiiresti vaid murdumise tugevuse tõttu ja mõne aja pärast see aeglustub, võib-olla isegi peatub. Kuna tuul puhus Banksi saare poolt, see tähendab ranniku suunas, hellitas ta lootust, et see peatab jääpargase, keerab vahest isegi tagasi ja nii jõuab kallas jälle kättesaadavasse kaugusse. Ta ei arvestanud aga sellega, et soodsana tunduv, pealegi veel tugevnev tuul lükkas murdekoha suunas üksnes pealmisi kihte; see lakkamatult kalda suunas lainetav veemass langes vastu kallast paiskudes alla ja pöördus hiiglasliku voolusena sügavuses tagasi avamere poole, suurem osa jääpangast ujuski just tolles alumises vees – just nagu oleks veepinna all pingule tõmmatud laevapuri, nii et kahe vooluse heitlusest väljus igal juhul võitjana alumine, alatum. Pealegi ei kehtiks sama siis, kui tuul pöörduks ja lõunast puhuks, sest siis pääseks mõjule ainult tuul (pole kallast, mis pealmise vee tagasi suunaks), seega eemaldus saar maast nii või naa – samamoodi nagu eemaldus mis tahes pääsemisvõimalus Selma vennast.

Meeleheide kasvas paanikaks, kui ta taipas, et kaldale oli jäänud ka raadio. Bird kaalus kiiresti oma väljavaateid. Arvestada tuleb ka halvimaga, seda oli talle öelnud keegi Portlandi koerasaanijuhtide klubis, seepärast mõtles ta, et panga liikumissuund ei pruugi kunagi muutuda, ja kuna kaldale jäänud asjad, peamiselt raadio, aitasid kojupääsemisele rohkem kaasa kui need, mis tema juures olid, otsustas ta üleujumise kasuks. Niisiis riietus ta lahti ja läks ettevaatlikult jää servale, pesi nägu, pritsis vett kuklale ja tahtis aeglaselt vette laskuda, kuid libastus, kaotas tasakaalu ja kukkus merre; talle tundus, et ta süda tardub kiviks. Ta ahmis õhku, üritas pead lainete kohal hoida, ent vajus ikkagi vee alla; külm tungis kohe ta roiete vahele nagu jääst tahutud pistoda ning külmakramp tõmbas teda vee alla pimedas sügavuse poole nagu lihasse imbunud tina. Kui ta lõpus pinnale rabeles, paistis kallas kättesaamatuna. Jälle ründas teda küsimus: ja kui ta ei suuda välja ronida? Paljas mõtegi sellest tekitas järjekordse paanikahoo,

mõtlemata pöördus ta ujuva saare suunas, ka see paistis nüüd juba liiga kõrge, kuid halastamatu heitluse käigus õnnestus tal ikkagi üles ronida. Ta vajus natukeseks lumele pikali, seejärel aga hõõrus end kiiresti kuivaks, tiris riided selga, kargles, jooksis ja lõpuks puges murtult, häbistatult ja lõdisedes magamiskotti ning kaotas teadvuse.

Esimeste päevade ängistushood vaibusid, Selma venda väisasid vaheldumisi kaine kaalutlemine ja letargia, kuni ujuv saar oli triivinud kaldast nii kaugemale, et isegi murdekohta ei paistnud enam. Esialgu ei saanud ta magadagi. Jääkeel oli tõepoolest üleujumiseks liiga kaugel, kuid piisavalt lähedal selleks, et ka läbi une selgesti kuulda omapead jäänud, rakendisse köidetud koerte kiunumist. Kaeblik koor kõlas nii, nagu olnuks see tema enda lootusetuse hää. Õudusega mõtles ta, et koerte nälg aina kasvab ja kasvab, ei ole kedagi, kes neile toitu viskaks, ja peagi kisuvad nad üksteist tükkideks. Kolmandast päevast aga kuulis ta neid ainult siis, kui tuul puhus edelast.

Kui ta endast elumärki ei anna, hakatakse teda varsti otsima ja varem või hiljem leitakse ta üles, mõtles Bird; ta üritas keskenduda sellele, et võimalikult vähese vaevaga ja kindlalt seni vastu pidada. Kuni nähtavale ilmub helikopter. Tema hinnangul olid tal suhteliselt head võimalused. Karude tõttu oli ta püssi alati käepärast hoidnud, nii oli see ka saarel tema juurde jäänud. Laskemoona palju ei olnud, kokku mõni padr-un, põhimõtteliselt võis ta ka jahti pidada, meri ei liikunud ja ilmg-i oli muutumatu.

Kolmest balloonist kaks olid saanil, üks aga saarel. Soolast vett juua ei saanud, seega tuli tal hoolt kanda mageda vee eest. Teel oli ta seda saanud ojadest, lumest ja jääst, nüüd aga seisis ta silmitsi esimese probleemiga. Jääpanka kattis õhuke, vaevalt paari sentimeetri paksune kiiresti sulav lumekiht, kui ta aga jääst teed keetis, tajus ta jahmudes, et see oli soolane ja juhul kui ilm jäigi pehmeks, võis talle otsa peale teha veepuudus. Probleemi lahendamiseks kandis ta kogu lume kokku, kuid seegi ei läinud raskusteta. Saar oli vaevu jalgpalliväljaku suurune ja juba esimestel päevadel oli see edasi pudenenud, seepärast ei julgenud Bird juunior selle peal ringi uidata, viibis alati kraami läheduses ja vedas seda isegi lund kogudes enesega kaasas. Mõne päevaga ehitas ta neli kogukat lumememme. Lume sulamise tempot arvesse võttes hindas ta, et tagavarast jagub nädalateks. Kuna oodatust vaevalisem töö oli teda kurnanud, lubas ta endale kuuma teed, kuigi süütablettidega tuli säästlikult ringi käia. Just nagu ka konservidega – tol päeval sõi ta ikkagi kaks tükki ja justkui heitnuks Arktika

talle seda pisikest luksust ette, lõhenes jääpank järgmisel päeval pooleks. Bird pidi leppima ühe kolmandikuga ja ainsa, tasapisi lobjakaks muunduva lumememmega.

Tal olnuks põhjust järjekordseks paanikaks, kuid ta uskus vankumata abi saabumisse. Ta taipas kiiresti, et keskenduda tuleb kõige olulise matele asjadele; isegi siis, kui tingimused tunduvad ajutiselt soodsad, on julgustavaid märke või tal tekib lootusrikkaid mõtteid, ei tohi portsjonite jaotamise rangust leevendada. Kui päike oli suhteliselt kõrgel ja ta jääl peesitas, kiusas teda mõte, et vahest ongi nii kõige parem. Lõpuks ometi väike seiklus. Mingi juhtum, mis eluks ajaks meelde jääb. Kaaludes asja pikalt ja põhjalikult jätkas ta ühtainsat, teatud vaatepunktist liigset tegevust: filmimist. Ta mõtles, et „seda üleelamist” tasub jäädvustada, akude tühjenemine ja mälukaartide täitumine ei kahanda üleelamise võimalusi. Mõnda aega pakkus dokumenteerimine talle rõõmu, kümne päeva möödudes aga rääkis ta kaamerasse juba nutusel ilmel, kord resigneerunult, kord vihaselt:

„Ma ei tea, kus kuradi kohas nad on ... See ei ole võimalik, et satelliitide ajastul ei suudeta mind üles leida. Udu ei ole, tuult ei ole, lumetormi ei ole! Varsti olen suures pasas, lumi on sulanud, jää on enamasti soolane, ilm on muidugi oiavoline, poole päevast veedan peesitades, magamiskotis ei ole ööselgi külm, aga ma soovin, et oleks palju külmem, siis ehk sajakš jälle lund ja veeprobleem oleks lahendatud. Veel parem oleks, kui meri külmuks, siis saaksin sellelt ujuvalt saarelt ära minna, võib-olla jõuaksin isegi tagasi saani juurde, tõsi küll, ilma GPSita ei tea ma, kus ma praegu olen, aga võib-olla mitte veel liiga kaugel. Kuid kui pakane väga kõvaks läheb, külmun varem või hiljem surnuks. Süütablette on napilt, toidumoon otsakorral, kreemid jäid saanile, mu nahk on kuivanud ja lõhenenud, põiakontidest immitseb sageli verd. See ei ole võimalik, et mulle järele ei tulda. Selma laseb mind kindlasti otsida. See ootamine ajab mu hulluks. Kui vaid ometi midagi juhtuks!”

Tema soov täitus. Selge tuulevaikne ilm sai läbi, Franklini lahe vett piitutasid orkaani jõuga tuuleiilid ja kuigi ta seda ei tunnetanud, kandsid tormist hoogu saanud merehoovused saart kiiresti edasi. Murelikult kraapis ja maitstes ta jääd, piidles taevast, kas sealt on tulemas lumesadu või helikopter. Kui saar lähenes tema omast tublisti suurematele jääpankadele, täitis teda hirm, paaril korral põrkas ta nendega kokku; vastu pirakat jäämäge triivides, vähemalt kahekümne jala kõrguse jääseina varjus mõtles Bird judinal, et see võib tükkideks laguneda ja saare põrmuks pihustada.

Siis otsustas ta, et kolib esimesel võimalusel mõnele teisele, suuremale, kindlamale ja kui võimalik, siis mageveest koosnevale pangale.

Tekkis udu, kuid sellest hoolimata tõusis ikka ja jälle tuul. Bird ei näinud panga servagi, nii ei suutnud ta selleski selgusele jõuda, kas muutub tuule suund nii sageli või keerleb jääpank. Ta lootis, et uduse, tuulise ja mõnevõrra külmema ilmaga sajab ka natuke lund. Muidu kõssitas ta kogu päeva magamiskotis ja kui tal õnnestus hirm maha suruda või kurnatus jalust rabas, siis ta magas. Häda õiendas ta kohe aseme kõrval. Sellisest vatjast udust oli ta lugenud ainult reisikirjadest; Bird kartis, et libiseb vette, kui saar on vahepeal veel väiksemaks jäänud, lained lõhkusid hirmuäratavalt lähedal, ta mõtles paljudele asjadele, millele veel kunagi mõelnud ei olnud, ja tegi mõnd sellist asja, mida seni kordagi teinud ei olnud, näiteks palvetas, kuigi ei teadnud, kelle poole.

Mõne päeva pärast tuul rauges, kuid udu püsis endiselt, hajudes vähehaaval alles siis, kui tuul uuesti elavamaks muutus, siis aga kadus äkitsi nagu võluvael. Birdi rõõm oli piiritu. Ühest küljest nägi ta, et jäämäest pole jälgegi, nii et tema kohal ei kõrgunud midagi, teisest küljest oli tema saar sattunud teiste jääpankade vahele ja tundus, et tekib võimalus kolida. Jäärünkade kuhjumine võis tähendada ka seda, et ta on triivinud mõnesse lahte või väina. Väikese õnne puhul võis ta ehk kaldalegi jõuda? Pealegi puhkas läheduses viisteist-kakskümmend hüljest ja mitusada kajakat. See viitas samuti kalda lähedusele, rääkimata sellest, et võimalik hülgejaht töötas täiendust tema ohtlikult kahanenud varudele. Rõõmu ei rikkunud isegi Birdi ja täissitunud laagripaiga armetu väljanägemine.

Börsimaaklerist Robinson tegi pisikesele saarele ringi peale, vaatas, kui palju sellest järele oli jäänud, pakkis asjad kiiruga kokku ja asus teele. Ta liikus ettevaatlikult, ületades rohkem kui kümne tunniga kaks tosinat panka. Rõõmuga sedastas ta, et kõik jääd on mageveelised. Ta jõudis lähemale ka hüljestele, kes ei lasknud end häirida, vaid lesisid tuimalt ühe aukartustäratava rombikujulise jääkolossi avaral vee kohale ulatuval platool. Bird oleks tahtnud jõuda sellele mäele, mis tekitas oma kogukuse, stabiilsuse, hüljeste ja kriiskavate kajakatega mulje, et vahest polegi see jäämägi, vaid kalda algus. Aga isegi kui see seda polnud, oli selle otsast kindlasti kaugale näha. Bird lootis, et mööda platoo sõbraliku tõusuga idakülge on võimalik muretult tippu ronida, järgmisel päeval aga pidi ta pettuma. Üle järjekordsete pankade liikudes tegi ta kindlaks, et mäele ta minna ei saa, nimelt oli see teise kuhjatise osa, kahe rüsi vahel aga laineatas lai lahvandumus, vaba vesi. Talle pakkus lohutust, et pank mäe vastas oli

samuti hiiglaslik ja sellel oli tunduvalt rohkem lund kui hüljatud saarel. Niisiis heitis ta end laagrisse, osalt lootuses, et platoo allotsas laisklevad hülged muutuvad millalgi erksamaks ja mõni neist satub laskeulatusse.

Ta seadis varustuse korda, nühkis üht-teist puhtaks, tegi uuest asukohast ülesvõtte, andis aru oma kogemustest ja plaanidest, seejärel ootas laetud püssi enda ette asetades hülgeid. Jälle töötas tulla vaikne soe ilm. Ta otsustas, et asub juba järgmisel päeval lund koguma. Hommikul tabas teda meeldiv üllatus: otse tema nina ees, kättesaadavas kauguses hulpis seitsme jala pikkune palk. Järjekordne märk, mis andis tunnistust kalda läheduse tõenäosusest, ja natuke küttepuid! Aeg-ajalt elavnesid ka hülged ning ujusid lahvanduses edasi-tagasi, hüppasid veest välja, kadusid vahel tundideks, kuid tulid alati tagasi; mõnel puhul ujusid nad maaklerile üsna lähedale, aga selleks ajaks, kui ta püssi palge tõstis, kadusid vee alla.

Puu kuivas aeglaselt ja protsessi kiirendamiseks asus Bird seda tükeldama, kangutas suuremaid-väiksemaid tükke, lasi neil presendil taheneda ning selle, mille piisavalt kuiva leidis olevat, pani magamiskoti alumisse otsa. See nikerdamine tegi ta rahulikuks, ta süvenes, mõtted läksid uitama, sageli unustas ta sellegi, kus ta õieti on. Ta ei pielnud taevast, ei takseerinud horisonti, ei oodanud hüppevalmilt helikopterit, just vastupidi: kummardus puule ligi, löikus äärmise täpsuse ja tähelepanuga, kangutas, heites vaid vahel pilgu veele, et näha, kas see pole veel puid toonud, kas veest ei kerki välja hülgeid. Bird oli päevi rätsepaistes jääpangal puutüve nikerdanud. Kui siis keset uinutavat nokitsemist hüppas ootamatult pangale üks viigerhüljes, pidi Bird ehmatusest selili kukkuma. Püssi tal käepärast ei olnud – õnneks.

Hüljes oli imeliselt nõtke, sile, pruun, sillerdav ja läikiv, rõõmus ja tugev ning vähemalt niisama üllatunud kui Bird. Tema pikkade vurrude all naeratas suus rabeles väiksemat sorti tursk. Enne jääpangale hüppamist ei teadnud ta, et ülal kükitab inimene, nagu ka süvenenult nikerdav Bird ei aimanud, et tema all tiirutab viigerhüljes. Nad jõllitasid teineteist tükk aega. Birdil oli hea tunne kedagi nii lähedalt näha, ükskõik kes see ka oli. Noorena tunduv loom ei olnud mitte ainult nõutu, vaid ka silmanähtavalt uudishimulik. Pärast mõningast tõevahtimist kostis Bird:

„Noh, mis on?”

Selle peale ootamatu külaline jahmus, pillas saagi suust ning heitis end pärast kaht lühikest teravat haugatust merre. Bird nägi jääserval siplevat turska, kuid ei suutnud üllatusest liigatadagi, alles viimasel hetkel sööstis ta sellele järele, siis aga nii ägedalt, et pidi napilt isegi vees lõpetama.

Ta istus tagasi oma kohale puutüki juurde, käes saatusega leppinult õhku ahmiv saak:

„See on uskumatu ... Kui Selma seda näeks ...”

Ta virutas jahipistoda pidemega tursale vastu pead, võttis kaamera, seadis statiivi üles, lülitas kaamera käima ja võttis uuesti istet.

„Ühesõnaga, olen siin jääpangal, mõne päeva eest oli seis veel selline, et suren janusse, nüüd on mul aga juba vett, õigemini on mul küllaga lund, hankisin merest ka puud, äsja hüppas minu nina ette üks hüljes ja jättis siia kala! Ma pole hüljest niimoodi veel näinudki. Nii et nüüd saan ma jälle sooja sööki süüa, mu varud ei kahane, ma ei pea konservi avama ega kasuta ka süüetabletti. Kui asjad samamoodi edasi lähevad, lasen lähipäevil võib-olla isegi hülge ja siis on mul piisavalt liha. Nüüd aga filmin seda, kuidas ma tõelist põhjanaba lõunat valmistan.”

Seda öelnud, vaatas ta kella ja parandas:

„Õigemini õhtusööki. Kell on neli pärast lõunat. Ütleme, et see on õhtusöök.”

Ta ehitas puutükkidest väikese lõkke, torkas selle alla niint ja süütas fotoaparaadi läätsega päikesekiiri kasutades põlema, sisikonnast ja soomustest roogitud maiuspala aga praadis telgivaia otsa torgatult küpseks.

Järgmise päeva varasel pärastlõunal lesis ta pooleldi lahti rõivastunult, kui tema värske tuttav uuesti välja ilmus. Just niisama ootamatult kui eelmisel päeval, kuigi nüüd hüppas ta välja veidi kaugemal ja jäi lühemaks ajaks. Ta ei olnud enam üllatunud. Ta teadis, et Bird on seal. Kargas välja ja lipsas kohe tagasi. Ka tema kaaslased tiirutasid lähikonnas, kuid aupaklikus kauguses. Bird nägi, et hüljes tuleb ikka ja jälle tagasi, seepärast mõtles ta, et käes on suurepärane võimalus jahti pidada. Ta käsi sirutus juba püssi järele, kui hüljes jälle välja ilmus, taas kala suus. Just samamoodi nagu eelmisel päeval, takseeris ta kõhnunud meest tükk aega, see aga vahetis igatsevalt tema suus siplevat heeringat.

„Pane kenasti maha.”

Loom tegi liigutuse, nagu kummardaks viisakalt.

„Tubli hüljes, pane see kuradi kala maha!” ütles Bird juunior ja tegi, nagu tahaks teda ehmatada. Selle peale hüljes norsatas, raputas saaki, heitis selle saarele ning hüppas kahe haugatuse saatel merre. Bird sööstis mõtlemata, palju kiiremini ja osavamalt kui eelmisel päeval, heeringa kallale, lõi selle surnuks, sättis kaamera nii, et väin ja jäämägi oleks näha, ning istus kaamera ette:

„See on üsna ebareaalne, aga eilne hüljes tuli äsja tagasi, sellest pole vist viit minutitki, ja tõi jälle süüa. Täpsemalt jättis siia jälle kala. Ma ei tea,

mida sellest arvata, aga see on ju täitsa huvitav. Siin see on, näe! Vist mingi heeringas ... Hülged ujuvad praegugi ümberringi, peavad tõenäoliselt jahti. Kui lõpetavad, siis kogunevad teisel pool väina jäämäe platool,” ütles Bird, kui vahetult tema paremal käel ilmus hetkeks välja tema kummaline sõber ja kadus siis jälle.

„Nägid? Eks ole? Ma ei räägi lollusi. Nägid? Ma loodan, et ta jäi peale. Minu arvates on see sama isend. Teised siia ei tule. Istun eemale, et oleks hästi näha, äkki hüppab ta jälle välja.” Ja Bird juunior läks kaadrist välja, nii filmis kaamera ainult väina rahulikku, jäätükke täis tumesinist õrnalt virvendavat vett.

„Aga võib ka juhtuda, et täna ta enam ei tule, ei tea ... Ootame ikka veidi, halvimal juhul tuleb sellest pikk kaader väinast.”

Ent siis hüppas börsimaakleri heategija uuesti merest välja, täpselt kaamera ees. Vesi sätendas tema kehal siidina, uudishimulikult takseeris ta harjumatu kaadervärki, tema vurrudel rippusid jäämarjad, ta nohises, puhises ja koogutas. Ta kordas veest välja kargamist mõned korrad, lõpuks aga ujus delfiinihüppeid tehes platoo suunas. Bird naasis kaadrisse:

„Eks ole! Eks ma ütelnud!”

Ükskõik, mida ta järgmisel ülesvõttel ka ei teinud, piidles ta poole silmaga ikka vett. Mitte asjata. Varasel pärastlõunal ilmus – nagu Bird õilsa lihtsusega ütles – jälle välja hüljes. Birdi intonatsioonist võinuks arvata, et tegemist on hävimise veerel oleva liigi viimase isendiga.

„Ole tervitatud!” kostis ta rõõmsalt ja kummardas. Hüljes asetas kala seekord ilma igasuguse keerutamiseta maha, paistis, et ta vastas viisaku-sele, tõi väänleva liigutusega pead taha painutades kuuldavale pika haukuva hääletsuse ja terve rea lühemaid haugatusi, börsimaakler aga tegi kniksu. See tekitas loomas huvi, näis, et ta juurdleb, jäädes liikumatult ja küsivalt vahtima, lõpuks aga, nagu otsusele jõudes, hüppas kindlameelselt vette. Bird sööstis kala järele, lõi maha ja pani kõrvale. Ta oli lökkpuud juba valmis pannud, kui lähedusest kostis sulpsatus, saare serva juures ilmus vaid mõneks hetkeks nähtavale hüljes ja merest lendas suure kaarega otse laagripaika suuremat sorti kala. See oli vähemalt kahe kämbla pikkune ja oma pool naela raske. Bird astus jahmunult jääservale ja otsis hüljest, kuid tulemusteta, sel päeval ta enam nägu ei näidanud.

Mõni nädal hiljem taas ringvaadet tehes heitis silmanähtavalt kosunud Bird rõõmsa ootusega pilke kellale, ühel hetkel aga ütles lapselikult süütu ja loomaliku rõõmuga:

„Nüüd ta tuleb! Vaata hoolega!” Ja siis saabus hüljes, suus suhteliselt väike kala. Bird ei istunud, vaid seisis erinevalt varasemast juba püsti. Ta tegi sügava kummarduse ja ütles komöödiasse sobiva ülevoolavusega sääraseid asju:

„Tervitan Jäämere armulist printsi, rõõmustan külaskäigu üle südamest ...”

Hüljes viskas kala jääle, Bird võttis selle pihku ja vaatas korraks kaamerasse:

„Pane nüüd tähele! Kui ma niimoodi teen, toob ta merilesta.” Ning ta pöördus kannatlikult ootava looma poole, laotas magamiskoti enda ette, kükitas ja tegi eeskujulikult sooritatud kukerpalli. Hüljes norsatas ja kadus. Bird pöördus kaamera poole.

„Nüüd läks lesta tooma.”

Ja ta ootas ja ootas ja ootas.

„Rahu. Ma ei ole ära keeranud. Küll sa näed, et toob!”

Tõsi küll, möödus jupp aega, aga lõpuks tuli hüljes tõepoolest tagasi ja heitis möödaminnes jääpangale kala – selgesti nähtavalt lesta. Seejärel demonstreeris Bird oma lõkkepuuvaru, mille ta oli kokku kuhjanud neist tükkidest, mis hüljes oli erinevate trikkide eest saare juurde lükanud. Enne kui akud lõplikult tühjaks said ja Bird juunior rohkem stseene filmida ei saanud, jäädvustas ta veel mõned korrad, kuidas ta murettekitava itsitamise saatel suhteliselt suure tule peal priskeid kalu küpsetab ja korrutab:

„Ma ei suuda seda uskuda. Ma ei suuda seda uskuda. Ja mul pole aimugi, kus ma olen.”

Kuid kõik hea lõppeb kord. Esiteks läks külmaks. Enam ei saanud peesitada. Bird kõndis mitu nädalat ühes kohas seisnud saarel rahutult ringi. Ta nägi, kuidas vesi väinas juba kergelt lainetas. Nägi, et ka taevas oli üha sinisem. Nii tumedam kui ka sinisem. Siis tõusis vastas oleva jäämäe tipust lendu lumi, mõni napp sekund hiljem aga tuhises üle väina ja kokkukuhjunud jääpangade tugev tuul. Seni kergelt üksteisega kokku puutunud suuremad ja väiksemad saared hakkasid ootamatult tõuklema, vesi täitus lahti-murdunud jäätükkidega ja tõi kuuldavale helisid, nagu ujuks seal miljon kellukest. Taevasse ilmusid madalal kihutavad tinahallid pilved, kord kadus päike nende taha, kord tuli välja, ja langesid ka esimesed lumehelbed; esialgu triivisid tuules pehmed vatitupsud, hiljem sadas tihedat väikeseteralist kõva lumepuru, pilved katsid kogu taeva, tuul aga muutus järjest valjemaks. Bird arvas iga kord, et hullemaks see ei lähe, ja kui ta tuule käes vaevu püsti jäi, ei suutnud ta lihtsalt valjemat enam ette kujutada. See ei tulnud

hoogudena, vaid muudkui puhus ja puhus, tugevasti ja hullunult, ja näis, et lõppu sel niipea ei tule. Lumesajuga kaasnes niiskus, jääpangad rammisid ja lõhkusid üksteist mitu päeva, Bird lamas hirmust värisedes magamiskotis, toppis kõik kaltsud enda ümber ja halises: „Kui see tuul ometi vaibuks!” Lumesaju üle oleks tal võinud muidugi hea meel olla, kui see ei oleks tulnud sel moel, sest lumepuru ja hingematvad tuhklumepilved ei jäänud jääpankadele püsima, orkaan pühkis need minema, merre. Karta oli, et seni kindel saar laguneb tükkideks, pealegi ei külastanud teda maruilmaga ka hüljes.

Bird ei teadnud isegi, mitu päeva oli lumetormis möödunud, hirmu tõttu ei saanud ta magadagi, aga kui ta oli täiesti kurnatud, langes ta magamiskoti põhjas siilina kerratõmbunult minestusse ning ärkas alles harjumatu vaikuse peale. Juhtunud oli see, mida ta kartis: hiigelsaar oli purunenud ning ta leidis end alandavalt väikeselt tükikeselt. Kuhjatised olid kadunud, suurem osa jääpanku samuti, ja need, mis alles olid jäänud – kui need üldse samad olid –, asusid kaugel ja paistsid olevat samuti väga väikesed. Näha oli küll mõnda jäämäge, ent kusagil mõõtmatus kauguses, hullusajavalt sinisel avamerel. Kõikjal, kuhu silm ulatus, aina vesi ja vesi, veidi jäätükke ja paar lootusetult pisikest, tugevasti kõikuvat saart. Enamikust neist peksis üle tüdinult loksuv meri, need hulpsid ja kiikusid nagu laevahuku kila-kola. Kõigest sellest ei saanud midagi julgustavat välja lugeda.

Birdil tekkis mõte, et torm oli ta lõuna poole viinud, kuigi selleks oleks ta pidanud Loodeväilast välja triivima, mis tundus võimatu, seepärast seletas ta senisest veel suvisemat ilma pigem kliimamuutusega. Tema saar oli nii väike, et ta tajus ka sulamisest põhjustatud kahanemist, pealegi oli ta sunnitud sellest tükke lõikama, kui juua või süüa teha tahtis, kuna lund saarel enam ei olnud. Samas ei leidunud tal enam ka eriti söögipoolist, tuli jälle koonerdada ja nälgida. Koos sellega naasis ka meeleheide ja üks kummaline õrn tunne: surmaiha.

Järgmisel päeval avastas ta binokliga ringi vaadates ujuva jääkaru. Esialgu ta kohkus, siis aga mõtles, et see kulub marjaks ära. Laseb maha ja pistab nahka. Nõrgaks jäänud karu pingutas ja vajus aeg-ajalt vee alla, proovis siin-seal pankadele ronida, kuid need pöörlesid vees ringi, vajusid vee alla ja lagunesid tema all tükkideks. Bird jälgis karu heitlusi vähemalt tund aega, kaaludes, kas tema saar suudaks kanda veel ka jääkaru raskust. Armetu loom sumas siia-sinna, tal ei olnud kindlat eesmärki või sihti. Ekslemise käigus jõudis ta korra peaaegu laskeulatusse, aga keeras justkui ümber mõeldes ringi, kuigi ta oli kohutavalt kõhn ja ilmselgelt näljane

ning oleks võinud Selma venda saagiks pidada. Igatahes ujus ta edasi ja suundus järjekordsete pingutuste hinnaga just sinnapoole, kust oli tulnud, ning kadus silmist. Bird istus jääl rahunenult ja kurvalt. Kahe tunni pärast ilmus läheduses nähtavale viisteist-kakskümmend beluugat, nad ujusid aeglaselt, kerkisid pinnale õhku hingama ühekorraga, kooskõlastatult. Nad möödusid Birdi jääst kahesaja jala kauguselt, seejärel oli jälle vaikus.

Bird otsustas teed keeta. Ta tõusis püsti, võttis moonakoti ja siis vajus saar kaldu. Ta tegi sammu küljele, mispeale see sai uuesti tasakaalu. Ta muutis raskuskeset mitu korda ja taipas: jääd on tema all nii vähe, et see kõigub ka väiksema liikumise peale. Ial varem polnud ta olnud nii norus ja väsinud kui siis, kui ta ettevaatlikult, iga oma liigutust hoolega kaaludes uuesti nagu albatross munale maha istus. Tema poole hoovas pehme lõunatuul, kukalt kõrvetas päike, taevas ujusid mõned väikesed pilved, tema pea kohal liikusid lennukite läikivad metallkapslid, tõmmates enda järel noolsirgeid kondensjoome, siin-seal valendasid vee peal kajakad. Bird juunior oli peesitades varemgi palju kordi igatsevalt ja tundeküllaselt neid kaugeid lennukaid vahtinud, mõeldes, et kui reisijad teaksid, et just praegu kihutavad nad üle jääpangale lõksujäänud seikleja pea, mida nad siis teeksid, ja mida võivad küll mõelda need põlismetsade hõimud, kes ei ole kunagi näinud valget inimest ja aduvad vaid seda, et ühel heal päeval hakkasid iseäralikud asjad taevasse triipe vedama; ja tema, hästi teeniv vanapoiss, mitmest laevahukulisest oli tema elu jooksul Kuubale, Pekingisse või Londonisse reisides üle lennanud?

Ta otsustas, et ei taha läbi elada sama, mis jääkaru, pigem laseb omale kuuli pähe, isegi siis, kui kajakad ta tükkideks nokivad ja tema kondid lõpuks merepõhjas puhkavad. Hiljem viimistles ta oma mõtet nii, et suunab püssitoru pigem südamele, et mitte vedeleda seal segilastud lõustaga, kui ta ikkagi leitama peaks. Ootab veel kaks päeva, viskab allesjäänud puudele kogu põleva materjali, magamiskoti, jope, tuulevarju, kallab pet-rooleumiga üle ja paneb põlema. Saab veel viimast korda sooja ja kui on juba korralikult läbi kuumenenud, ootab kuul.

Ta tegeles just viimase tunni koreograafia lihvimisega, kui kuulis puristamist, tema nina ees ilmus veest välja hüljes ja tegi ujudes saarele ringi peale, just nagu öeldes: „Seda pole küll palju. Ma arvan, et oled tõsiselt jamas.” Ta keerles mõne korra üle selja ja kadus valju nohina saatel vee alla. Mõni minut hiljem tuli ta uuesti üles, suus kala. Ta ei hüpanud saarele, mille eest Bird oli talle kohutavalt tänulik. Ümberkaudsed jäätükid keerlesid vähimagi lainetuse peale nagu kuulid laagris ja kui loom oleks

jää peale hüpanud, läinuks Birdi jää võib-olla ümber. Niisiis pistis hüljes pea koos kalaga välja ja takseeris tükk aega armetut inimolendit, kes ei julgenud enam püstigi tõusta ja tegi istudes ettevaatlikult kniksu. Hüljes norsatas pahaselt, heitis kala merre ja ujus minema. Veidi aja pärast tuli ta tagasi lestaga. Bird ei olnud mitu päeva söönud. Iga liigutust hoolega jälgides tõusis ta aeglaselt püsti, et teha pääsukest, midagi, ükskõik mida, kuid mõistis peagi, et see on võimatu. Tugevalt kõikuval saarel nõudis püstigi tõusmine suurt vaeva. Seega istus ta uuesti maha, vahtis ainiti hüljele otsa ja ütles:

„Ei saa. Saa ometi aru, et ei saa!”

Agaloom ei saanud jutust aru, ta viskas lesta minema ja hakkas ümber jääkuubiku ujuma. Bird keerutas muudkui pead ja tundis vahepeal, et hüljes müksib saart altpoolt. Hiljem ilmus ta välja veel suurema kalaga, ujus selili ja tõi kuuldavale tuttava, haugatustest koosneva hääletsuse, aga kui Bird ka sellele ei reageerinud, viskas ta kolmandagi kala minema. Selma vend tundis end abituna, ta sai hülje peale vihaseks ja otsustas, et laseb ta maha. Kui tal veab, õnnestub loom ehk saarele sikutada ning ta võib tollel viimisel tunnil vahest isegi pidusöömingu korraldada. Ta võttis moonakoti küljetaskust kaks padrunit, murdis püssitoru lahti, lükkas padrunid rauda ja jäi laskevalmis istuma, püss süles, näoga sinnapoole, kus ta hüljest viimati näinud oli. Birdi närvid olid vihast katkemiseni pingul, ta sõrm oli päästikul, teine käsi pidemel, ta hoidis püssi madalal, ei tõstnud silma ette, vaid ootas, püss puusal, hüljese väljailmumist. Kui see viimaks täpselt tema ees veepinnale kerkis, suus kõigist varasematest suurem lest, ja korraks seisma jäi, vajutas Bird juhusliku väratusega päästikule. Hüljesel ei jäänud aega kohkudagi, börsimaakler tulistas teda täpselt keset vahtimist. Ta nägi selgesti, kuidas hüljese nägu küljest rebenes ja koos lestaga minema lendas.

„Pista perse oma lest,” ütles Selma vend.

Tuulevaikus kestis edasi. Laip hulpis temast umbes kaheksa jala kaugusel, hiljem kaugenes aeglaselt. Järgmisel päeval ujus see ümber saare, kolmandal triivis kaugele, Bird nägi seda vaid binokliga. Kui kajakad laibale laskusid, pörutas ta nendegi poole mõned lasud ja heitis magama. Kui ta ärkas, oli hüljes jälle lähedal, nii lähedal, et ta proovis seda kõie külge kinnitatud noaga veel lähemale tõmmata, ent edutute visete tagajärjel ujus hülgelaip veidi kaugemale. Bird otsustas, et ei lase endale kuuli südamesse, kuni ei ole oma kunagist heategijat välja õngitsenud ja ära söönud.

Plaanitud kapitulatsiooni tähtaeg oli möödunud, Bird aina istus ja põrnitses hülgeleipa, mis sattus lõuna paiku uuesti köieviske kaugusele, Bird aga istus edasi, ei teinud midagi, ainult vaatas. Laip lähenes sentimeeter sentimeetri haaval, pärastlõunal kella nelja ajal puudutas ta purustatud laup saart ja siis, alles siis, laskus Bird aeglaselt, väga aeglaselt kõhuli, haaras hülge loibadest ja tõmbas ta saarele. Ta otsis välja kuivad puud, kallas neile süütevedelikku, lükkas püssirauda padrunid, võttis köie otsast noa, lõi hülge lahti, eraldas kasuka ja rasva lihast, torkas ühe piraka tüki noa otsa ja süütas lõkke. Petrooleumi, praksuva rasva ja naha bordookarva leegid tõusid kõrgele, kerkis paksu musta suitsu, Selma vend põrkas näkku paiskuva kuumuse tõttu tagasi ning vaatas silmadega suitsu teekonda järgides üles: saja jala kõrgusel keset selget taevast hõljus tohutu suur nõgimust helikopter – täpselt tema pea kohal.

ELISABETH KAUKONEN

*

Jenny
riietunud madudesse
tuli minu ukse taha ja andis mulle
paar ideed.
ütles Elisabeth ära valuta Elisabeth
hüppa vette uju üle jõe.
kui valgust näed siis nuta
kui koju jõuad nuta veel rohkem.
tunne armastust upu ja põle.
lase end vastu külma mulda suruda
siis kalla hing soolase veega üle.
kannikestena kasvata huultel suudlusi
mida ei saa mäletada
ning millest ei saa kirjutada.
Jenny ütles ole purjus
ole purjus armust ihast
šampusest linnulaulust luuletustest.
ole purjus valgete ööde lõputust helekollasest udust.
mine rända kaugele
lihtsalt selleks et tunda
tagasi jõudes
helkivate rõõmupisarate magusust.
loo eneses uusi maailmu
uusi südameid.
pillu naeratusi ja pisaraid
tantsi alasti keset kuldkollast heinamaad suvehommikuvaikuses
sest oled üksainus suur ja kaduv lugu.
sinus on kogu maailma ilu
ja pime rämps ühekorraga.
sind on kuulda ju kaugele ütles Jenny.

nüüd on tuppa roninud videvik ma ootan
et Jenny tuleks tagasi sest ideid
oleks nagu hädasti jälle vaja
aga Jenny ei tule enam.

ainult koerad uluvad trepikojas.

*

nälg
ma lasen sel tundel aina sügavamale
ja sügavamale
enda sisse tulla.
veiniste huultega paitan su põski
elu on liiga mõru elu ei paita
kedagi
välja arvatud siis kui ollakse temast joobund.
ma tahan sind tunda
aga mitte armastada armastusest aitab nüüd ma tahan
sind tunda.
ma tahan teada millesse sa usud
mis sind kurvaks teeb
mida sa kardad.
ma tahan teada mida sa tavaliselt teed
kui öösel und ei tule.
kas sulle meeldivad hommikud
või armastad pigem pikki pimedaid öid?
ma tahan sind tunda
aga mitte armastada
muidu jooksen verest tühjaks.
maailm peatub põledes
armutu talv veeretab üksikuid südameid
klaasmäe otsast alla nagu kive.
kas elad veel
või kogud ainult tolmu?
ma tahan sind tunda.
sind
tunda.
tunda nii et mu nahk hakkab su
sametkarva pilgu all kipitama ja hing upub
su sõnade merre.
ja ometi
ja ometi panen veiniklaasi lauale vaikselt
ega lase sind kunagi päriselt endasse.

see kibe kuum arutu kaos
on nii valus ja võrratu ühekorraga.
jah võib-olla
peaksime kuskil seal õige ja vale vahepeal
kus asub üks ilmatu põld
kokku saama
ja paar veini tegema.
see detsember lõõmab
nii kuumalt
eks ole ju.

*

näed kuidas
päikesemaa pimedad kuningad
sülitavad nende laste peale kes
julgevad üksinduse äärel öösiti nutta.
neil kõigil on põlved verised
aga suud suudlevad armastuse
piiritut taevast.
kust tuleb kaotuste sinitiiiviline tolmu?
kuhu me nii rahutult ruttame
tummade ja tusameelsetena?
elupaeltes kinni nagu merevahuvalged tedrepojad kes
igatsevad tumevalgeid kevadõhtuid.
janunedes joostes
kuklas kuningate tukslev naer
kelle keelest kadunudki hästi
aru ei saa.

JOACHIM JA ELUMANNERG MARTIN VABAT

Õhtu on käes. See palavalt oodatud vaikne videvik, kus pisike sume laualampp valgustab toa kuldseks ja võib lõõgastuda. Päev otsa on ju tööd tehtud. Miks mitte ka meeltele natuke hõlpu anda.

Joachim on meeldivalt põnevil. Ta on puritaan, siiras ja tõeline, aga ometi jääb mulje, et miski ei suuda noormeest rohkem köita kui hubane õhtusöök.

Söömine. Kui palju inimesest alles jääks, kui ta ei saaks süüa. Söömine on nagu seks.

„Seks, seks, seks!” mõtleb Joachim. „Kõik siin maailmas on seotud suguuhte või sellest loobumisega. See on nagu ihade ookean. Kõik on algul targad, aga lõpuks ikkagi sukelduvad.”

Joachimile tundub suguline tegevus lääge. Väsitav. Tühjaks tegev. Ta parem sööb.

„Issand,” mõtleb Joachim ja arvutab aastaid. „Ma pole tervelt neli aastat naisega olnud. Ma ei puuduta isegi ennast. See on ju nii vänge tegevus. Paneb Niiluse tagurpidi voolama.”

Aga mõte hüppab ikkagi kubeme peale.

Ka vagamad ja targemad mängivad vahel mõttega, et mis oleks, kui leiaks kellegi, kellega sāngi jagada. Ka Paulus ütles, et pole mõtet ihas põleda, parem juba abielluda.

„Ma vist natuke põlengi,” ohkab Joachim. „Ühest otsast tuleb puhas viiruki-suits, teisest sibulaga praetud kartuli kärsakas. Asi läheb käest ära.”

Põhiliselt unistab noormees lihtsalt kellestki, keda kaissu võtta. Aga vahel libiseb tema mõte allapoole, naise saleda kõhu ja naba peale.

„Milline nõtkes ja soe keha,” mõtleb mees. „Mõtles, kui selle sees tuksuks väikese lapse süda. Ja ta oleks loodud, mitte tehtud.”

Puhas tunne pole ju patune. See pole isegi erootika. See on lähedus. Südame igatsus. Joachim hingab sügavalt ja väljub leemendavast tundest. Ta sööb.

Söök, söök, söök.

Seks, seks, seks.

„Äkki on mul toitumishäire,” mõtleb Joachim. „Ma süön rohkem, kui keha vajab. Ja ma ei saa üldse pidama.”

Selles maailmas on väga raske meeli mitte toita. Nendega mitte koostööd teha. Mingi seks tuleb endale valida. Kes suitsetab, kes joob, kes vaatab telekat, kes sööb.

Joachimi seks on söömine.

Söök pidavat palju seksuaalenergiat tootma, aga kuhu see siis läheb? Voolab maha? Nagu elumannergust? Joachim katsub kadu vähendada. Ta tõuseb voodi peal istukile, ajab selja sirgu ja püüab selle väe sabast kinni saada. Nii nagu oskab. Rahulikult. Mis siis, kui midagi välja ei tule. Joachim vähemalt üritab.

Noormees katsub ka iseendaga ära leppida. Et ta nii palju sööb. Seepärast on Joachimi õhtud just nagu pühaõhtusöömaajad. Kord lodevamad, kord kergemad. Aga ikka parem kui niisama õgida.

Vahel juhtub sedagi. Näiteks lõunal lakub noormees kaussi nagu siga.

Pidevalt puritaanluse ja apluse piiri peal köietantsu tehes.

Õnneks käib film. Inimlikud kaadrid tundlikust linateoset toidavad Joachimi südant ja toovad ta lähemale sellele maailmale, kus valitseb siiras puhtus.

Kui poleks enam seksi ega söömist, siis oleks kindlasti film. Joachimile meeldib vaadata ühte filmi lugematuid kordi. Aga et seda õiget filmi leida, see on pigem juhus. See on nagu kingitus teiselt poolt, mille noormees ise ära tunneb. See on nagu lift, mis avab oma ukseid kõige õigemal ajal ja korjab ta üles.

See on ka religioon. Sooja kiindumuse religioon. See toimib kenasti. Sest valgus paistab juhuslikest asjadest paremini läbi kui plaanipärastest. Ja soojust pole võimalik ennustada. Kustkohast see paistma hakkab. Milline kaader liigutab ja milline mitte.

Joachim muutub härdaks. Ja empaatiliseks. Naisnäitleja on täpselt tabanud haavatud tütarlapse hirmuseisundi. Noormees on seda tundnud. Ta ongi see tüdruk seal. Ja see mees, kes tüdruku südame võidab.

Meesnaine, meesnaine.

„Oh, mida see inimene minuga teeb,” mõtleb Joachim voodis kirjale, mille ta just sai. „Ma ei saa magama jääda. Mu meeled on nii üles köetud. Issand, kuidas tahaks kedagi kaissu võtta. Niimoodi päriselt. Ilma seksita. Ja siis

ta läheks hommikul oma teed ja mina hakkaksin tööle. Või siis oleks lihtsalt vagusi, täitmata ruumi ebapoeetilise laterdamisega. Aga kas ta poleks siis kõigest potilill? Või tugitool?”

Joachim vähkreb pool ööd. Ja mõtleb oma elusih tidele. Ja naistele.

„Pagan,” mõtleb ta. „Ma pole ju sündinud ainult selleks, et seksida. Miljardid inimesed seksivad. Miks ma peaks seda tegema, mida miljardid juba teevad.”

Joachim vähkreb veel ja mõte liigub niuete piirkonda.

„Issand, kui magus moos,” mõtleb ta.

Seks, seks, seks.

Mõru, mõru, mõru.

„Kõik vooruslikud asjad pidavat algul mõrud olema,” meenub noormehele. „Aga kui neid piisavalt teha, pidavat need muutuma jumalikult magusaks.”

See tarkus kükitab veel peas. Mitte südames.

Piisaks, kui mõni sensuaalne naine astuks tema ellu, näitaks naba ja niudeid ning Joachim oleks juba tehtud mees. Mööduks veel natuke aega ning Eeva ja Aadam jõuaksid jälle sinna paika, kus seisab kõikide aegade kõige põhilisem ja püham küsimus. Ja siis nad muidugi ei vasta sellele või vastavad poolikult ning lõpuks maitsevad ikkagi moosi. Kuidas siis muidu, kui mesilased on moosipurki kukkunud ja kaas on peal.

Joachim keskendub ja hingab. On puhas. Vahepeal aga liigub mõte alla. Ja peas sähvab mõte nõtkest nahast, soojast kõhust ja sellest, kuidas mehe ihuvili võrratult ilusa naise sees võrseid ajab.

„Kuule, see puritaanlik sisekaemus muutub juba erootikaks,” mõtleb ta.

Seks, seks, seks.

Mõru, mõru, mõru.

MAARI SOEKOV

tuul ja päike paitavad päevitunud nahka
pehmelt pehmelt
mäetipul tantsivad liblikad
kosmilist pulmatantsu
mäed vajuvad aeglaselt laiali
oru põhjas liigutavad end laisalt rändrahnud
maapinnal sool ja kivid
taamal tasa helesiniseks värvuv mäestik
metsik ja avar

portugal, suvi 2014

teadvuse taga võsas

teadvuse taga võsas
vean sõrmi mööda
ürgset tammekoort, millest
moodustub universumi kaart
kuulan üraskite kadunud laulu
surun põse vastu noore kase nahka
vilistan tasa ta
pakasearmidest sisse

järgmisel päeval sulen linnas silmad
mu sees on kolm kaarnat, kes
lendavad madalalt üle mu soise vihase väe

mullu talvel kaardusid kiitsakad kased
lume raskuse all portaalideks
igaühe taga neist eraldiseisev reaalsus
võimalikkuste tasane ookean

on sügis
tuhm pruunikaspunane tundrasügis
kulukollane, taevahall
udu keerleb aeglaselt
üle talve-eelse küntud põllu lähemale
lasen tal läbi silmade endasse tulla

rõõm
hingamisest
rõõm varesekarva taevast

ei saa üle emajõest

taevast sajab kajakasulis poisse ja pojenge
näkid keelduvad emajõe jätmast
südasuvest on saanud sügis aga meie
naerame, naerame

peame oma igikestvat jaburat teepidu
süütame jõe ääres lõkkeid
kahlame alasti päiksetõusul auravasse vette

aga siiski ei saa
ei saa üle emajõest

tunnetuslikud fragmendid

me ärkame öö hakul
oma tumedas kodus
 täna oleme videvikuolendid
jalutame läbi sooja sõbraliku pimeduse
mustad suled
 mustad linnud
 haki parved ja öine mets
ereda punase kuu paistel

tumede puude otsas liigutavad end
pehmed rasked kehad
nad avavad oma kollased silmad –
kui on pime, näevad nad
 kaugemale

suletud silmadega nõiad taovad trumme
puukooretunne
puuõõnsused
varesed ja hundid
kõrvalised olendid
 silmanurgatagune maailm
 pehmed sabad ja varbad
mis puudutavad üksteist pimeduses

kontide ja puust talismanide klõbin
sosinad tumeda jõe poolt
must sulg, mis ujub aeglaselt ülesvoolu
mööda tüünet jõge, mille pinnalt ei peegeldu miski

pehmed kehad soojas vees
vastu muda
 juuri
 ja vesikasve
ülal puntras puuoksad ja sammal

tumemust sametine taevas
kus luuakse esimesi tähti
tillukesi siravaid silmi

heinapallide lõhn kolm tundi enne koitu
sirelite
angervaksade
putkede raske lõhn
mis hõljub madalal maa kohal –

tõmba kopsud seda täis

on augusti lõpp
kahlame läbi oja

tuulemurrul kõõlub öökull
kellel on jututuju
putukad magavad

meid veavad edasi nähtamatud niidid

põimin sulle vitstest soomusrüü
eksleme justkui nõiutud unes
rebased teevad rändrahnude ümber ringe
jookseme nende keskele naerame
rebasenaeru
tantsime
rebasetantsu

siis on kõik täiesti vaikne

pimedal aasal nühivad suured loomad
oma koonusid vastu üksteise selgi
ja puhisevad rahulolevalt

linnud on vaiki
inimesed magavad majades
aga katustel on kassid
kes ei maga, kes plaanivad varastada
kuud
sõgedad salakavalad

nad helendavad veidi
kui virvatulukestele ande tuues
valavad sädelevat allikavett nikerdatud peekritest
laubal säramas
punased rubiinid

vanad kivid on magavad olendid
kellest sammal on üle kasvanud
kunagi tõmbusid puujuured aupaklikult kõrvale
kui nad läbi metsa astusid
ning ööbikud kummardasid neile

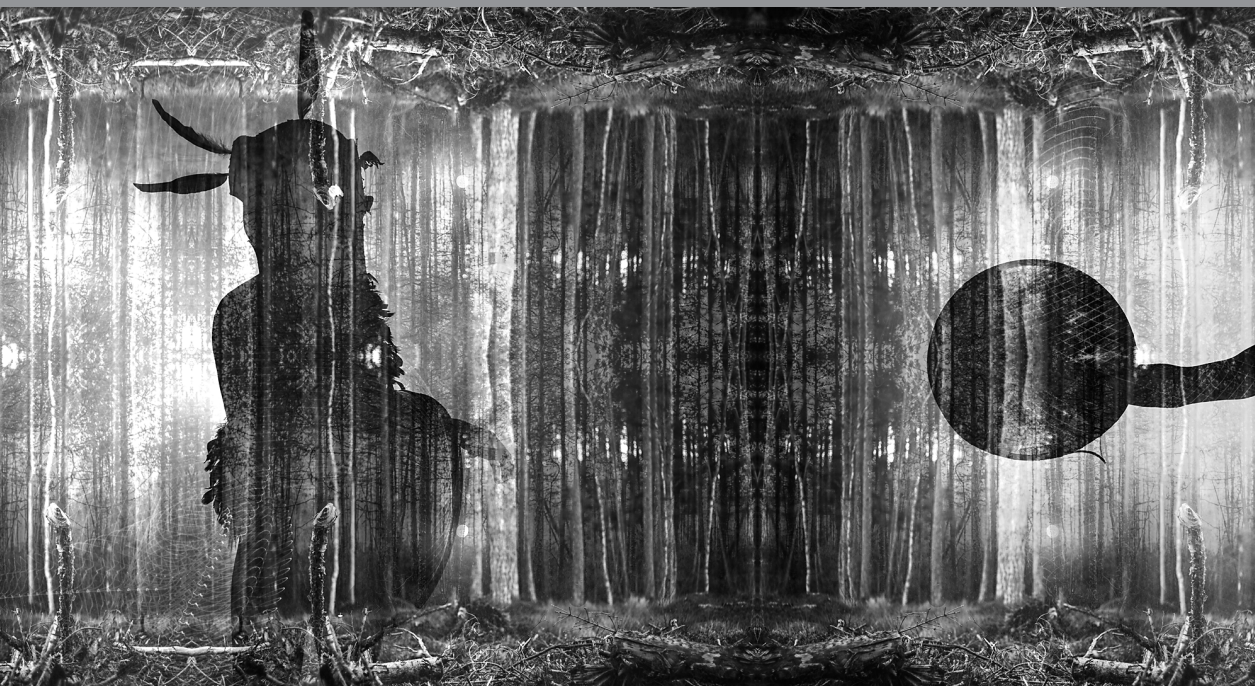
hommikul on kivid jälle kivid
peekrite asemel kaselehed

videvikuolendite peaaegu läbipaistvaks muutunud käed
küünitavad koidu poole

ja seejärel tõusebki
päike

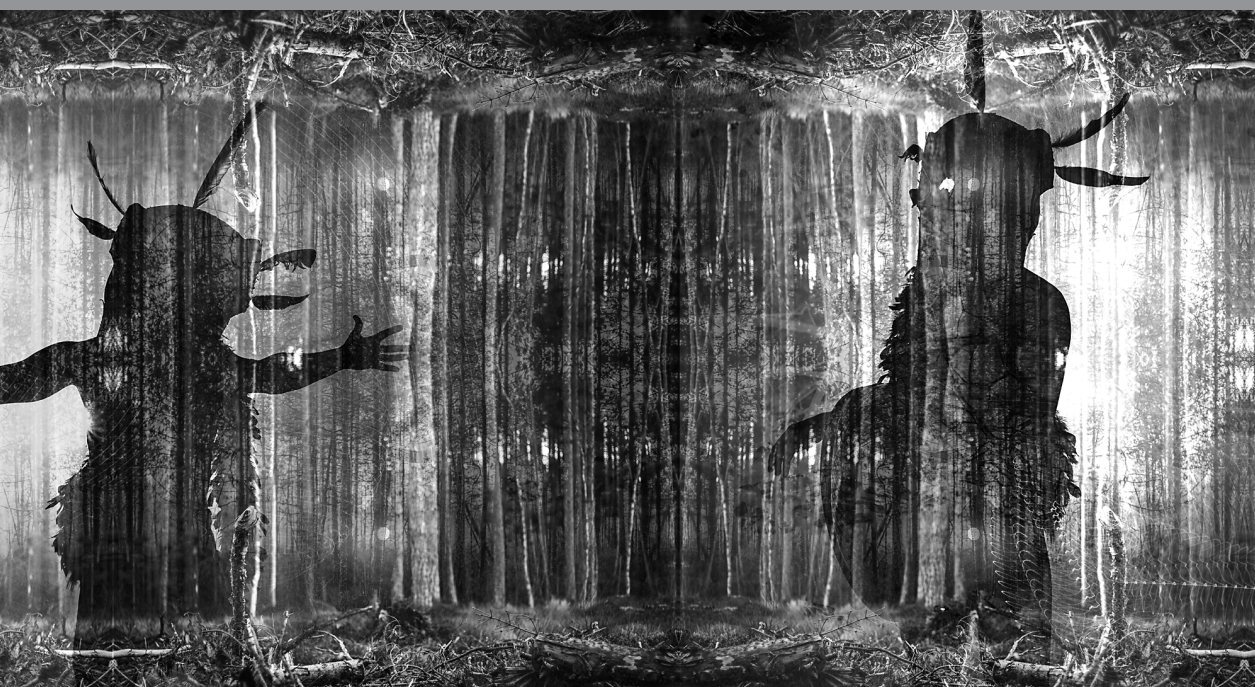
RUUDU RAHUMARU

METSIK HÕIMKOND

Mitmedimensionaalse eksistentsi kogemise rituaalid ja karakterid. Nägemused ja Sünergia. Metsik hõimkond viitab igavikulisele seisundile. See on pidev sisemise jõu ja tarkuse arendamine läbi loobumiste, äratundmistest ja loomise. Kogemus maagilisest metsast, kus põleb hiiglaslik lõke, mille ümber kõik fantastilised tegelased laulavad ja tantsivad, rändavad üraskimustrite järgi ja lamavad samblal. Ühtekuuluvus, tunnetus, kutse ja mäng müütide sünnihetkel.

Metsik hõimkond sai minu jaoks alguse, kui ma esimest korda Kütiorus trummi löin. Iga löögiga avanes mu ees uus maailm, minu hingega resoneerisid kosmiliselt iidseid ja võimsad vibratsioonid. Hingasin neid enda sisse. Nad avasid end minus. Sel ööl oru põhjas nägin iseenda samme enda ees. Sellest ajast peale elab üks osa minust maagilises metsas.

„Hing”

Metsik hõimkond on osa minu omamütoloogiast ja rännakust, mis viib otse silmale nähtamatu maailma sisse, samal ajal eksisteerivatesse reaalsustesse. Otsin elujõudu. Otsin kontakti ajatu leegi, väe ja tervikuga. See on pidev enese paremaks taasloomise protsess ja vastuhakk võõraste ettekirjutuste järgi elamisele ja oma tunnetusest kaugenemisele. Metsik hõimkond on müütiline vabanemisruum. Vabaduses valid ise hüpnosi, millele allud.

Tegemist on palju suurema üksusega kui üks fotoseeria või sõpruskond, see mõtte- ja tundesfäär koosneb paljudest tuttavatest, ka võõrastest, enne elanud ja tulevastest elusolenditest, kes peavad väärtuslikuks pidevat teelolekut – arenemist, avastamist, enese puhastamist, loomist, metsiku loodusega ühte sulamist ja selle hoidmist, üksteise austamist, armastamist, toetamist, empaatiat ja mängu.

„Kosmosebeebi”

„Manatark”

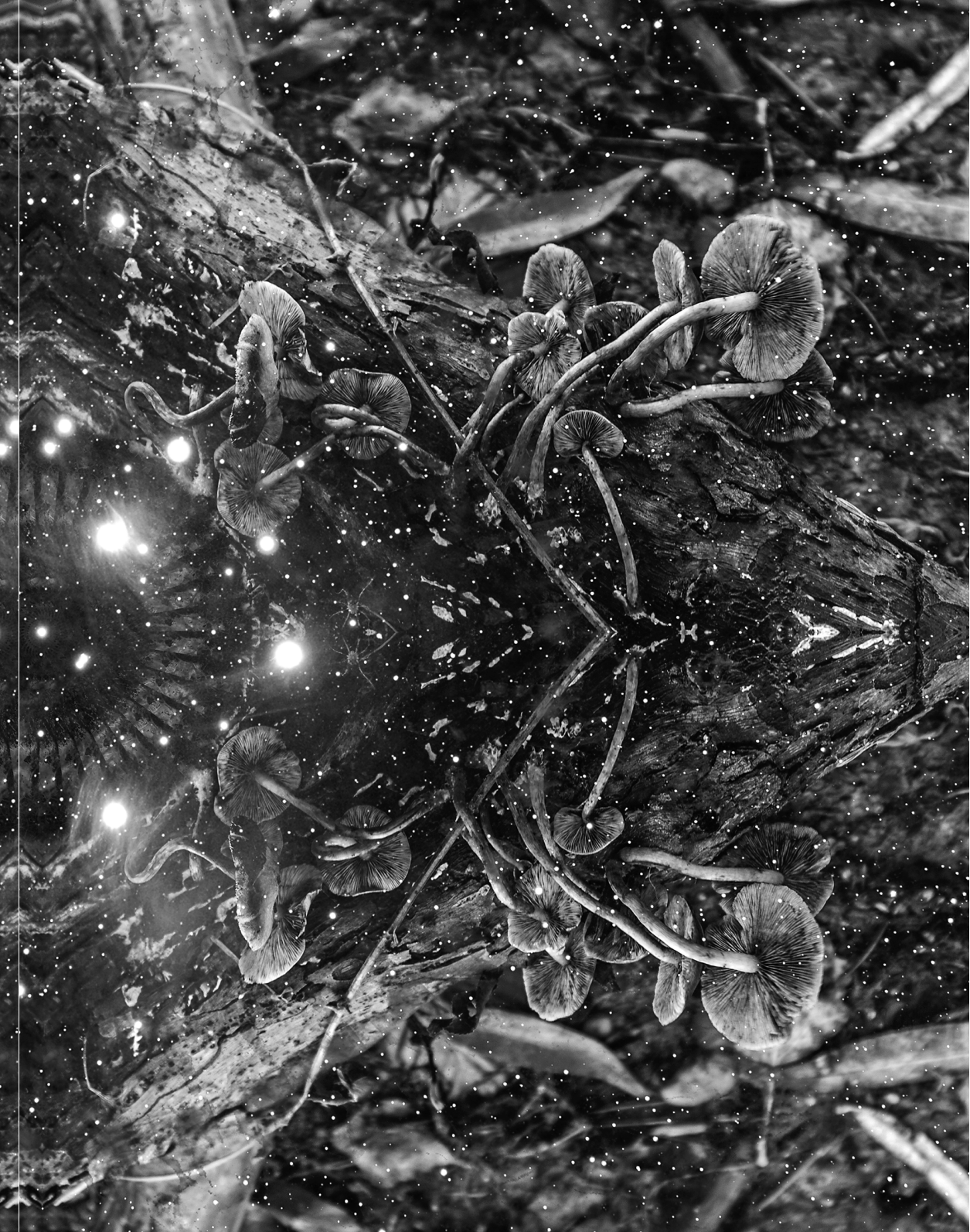
„Pööripäeva hõim”

„Manatark”

„Hüpnos“

„Sünergia”

„Ürgnaise vabanemistants”

„Mask party”

Janar Ala on (kultuuriaja)kirjanik. Kui midagi
juhtub, on tal sõrm peal. See on ajakirjandus.
Tal on sõrm peal ka siis, kui midagi nagu õieti
ei juhtugi. See on kirjandus.

ESIMENE

MÕTE

ON

KÕIGE

PAREM

MÕTE

Intervjuu Janar Alaga
Küsis Anti Saar

Et jutt kohe hea hooga käima saada, siis ole hea, ütle, oled sa koera- või kassiinimene?

Mõlemad on toredad, aga pole otseselt kummagi inimene. Seanimene olen, mulle meeldivad sead. Aga sellised klassikalised inimese sõbra tüüpi koduloomad väga ei meeldi, nõuavad liigset tähelepanu. Selles mõttes on kass tegelikult okeim. Koerte puhul meeldib rumalus. Eriti meeldivad krantsid ja eriti veel need, kes ei allu distsipliinile. Et peremees lööb lõpuks käega. Käegalöömise hetk on vahva, selle nimel tasub elada.

Aga üldiselt mulle loomad meeldivad, eriti loomauudised. Kassid ja koerad on tüütud, kui teevad häält: haukumine, kräunumine, nurrumine. Mäletan, et mu õde viskas alati kassi toast välja, kui loom nurruma hakkas.

Kuivõrd intekas läheb noorteajakirja, siis räägime kohe ka noorusest. Kundera näiteks ei sallinud enda noorusaega, salgas seda igal võimalusel. Sina?

Mulle tegelikult ka väga oma noorusaeg ei meeldi. Ma ka ei mõtle sellele tihti. Millegipärast tundub minevik alati kuidagi depressiivne. Ükskõik milline eelmine hetk. Mulle istuvad vist paremini olevik ja tulevik. Aga mingi kergus nooruses on ja see meeldib. Kuigi see kergus on pigem vist idee mõttes. Mulle tundub just, et mu elu on läinud järjest paremaks. Tundub, et nooruses väga hästi ei läinud, mitte et ka nüüd läheks, aga vist ikka pisut paremini. Vähemalt tundub nii. Võib-olla ma olen lihtsalt progressimüüdi omaks võtnud ja arvan, et kõik läheb järjest ülesmäge. Samas on noorusega vist nii nagu moodsusega, et see pole kronoloogiline mõiste. Mäletan, kui käisin mingil peol ja Raul Saaremets mängis minu meelest kõige ägedamat ja moodsamat muusikat, siis noored ei tantsinud. Noored tantsisid aga siis, kui mängiti suva-*techno*'t.

Eelmisel aastal debüteerisid raamatuga. Kas „Ekraanirituaalide” lugejamenu üllatas sind? Kas muretsed ka natuke nende lugejate pärast, kes edetabelit ja soosivaid arvustusi jälgides su raamatu soetasid ja pidid avastama, et tohoh, see polegi see edetabelitippude peavoolu pask, mida ma olen harjunud lugema, vaid kurat teab mis? Kas saad fännikirju? Kas sinuni on jõudnud ka pahaseid reaktsioone?

Natuke üllatas ja natuke ei üllatanud ka. Kuidagi arvasin, et see päris tähelepanuta ei jää, ja kui oleks jäänud, oleksin olnud solvunud ja kõiki-dest teistest ja sellest, mida nad teevad, väga halval arvamusel. Aga natuke ületas ootusi, jah, mis oli tore. Ma nende lugejate pärast ei muretse, küll aga muretsen ühe lugeja pärast, kelleks on Postimehe söökla väga tore juhataja Maret.

Kirjutasin ükskord ühe Maretiga maha peetud dialoogi fb-sse, kolleegid millegipärast rääkisid sellest Maretile, et kirjutasin. Maret tundus selle peale natuke solvunud, ilmselt ta mõtles, et mu toon oli kuidagi kriitiline. Mõtlesin, kuidas olukorda parandada, ja kinkisin Maretile raamatu. Kinkimisega oli küll selline tunne, et äkki ta võtab nüüd endale kohustuse seda ka lugeda, aga äkki talle siis ei meeldigi ja siis ta on kohustatud ja sunnib ennast seda lugema, ja tundsin ennast niimoodi mõeldes halvasti, sest olen oma kingitusega justkui inimest millekski sundinud. Aga õnneks Maret vist ei lase ennast sellisteks asjadeks sundida. Ta on mind mitu korda tänanud, aga raamatust me rääkinud ei ole. Mis ongi hea, sest raske on raamatust rääkida. Fännikirju pole saanud, aga vahel on mõni tulnud ja öelnud, et tore raamat jne, seda on olnud rõõm kuulda. Aga alati on selline olukord ka pisut kohmetu. Pahaseid reaktsioone on ka olnud. Meeldis Goodreadsis ühe inimese pandud „üks” ja kommentaar, et arusaamatu *crap*.

Ahah?

Mulle päriselt meeldis, mulle meeldib vist teha asju, mis teevad kedagi nõutuks. Näiteks nalja tegemise puhul on vahel parimaks reaktsiooniks nõutus.

Arvustusi ilmus üldse päris hulgi – Hõbemäelt, Koffilt, Tammjärvelt, veel mõnelt. Oli neis midagi, mis sind päriselt üllatas, enda kohta targemaks tegi?

Mulle endale tegelikult meeldis kõige rohkem hoopiski üks kommentaar endiselt kolleegilt „Aktuaalsest kaamerast”, välisuudiste toimetajalt Arni Alandilt, kes arvas selle raamatu olevat *zen*-budistliku. Ja see oli midagi, mida ma tegelikult ootasin, sest mu arust on ka *zen*-budistlik.

Aga kõiki arvustusi oli tore lugeda. Meeldis ka EPLis ilmunud ülinegatiivne arvustus, kus öeldi, et see on nagu ehitajate mula Soome laeval.

Meeldisid kõik need seosed: Hõbemäe hipsteri-seos, Maia olmekirjanduse-seos, Koffilt ühe Ciorani tsitaadi mainimine, mida ma olen ka ise vahel maininud mõne muu asja puhul.

Nii et üldiselt klikkas jah, kuigi *zen* meeldis enim.

Minu arust on see raamat ka *zen*, aga äkki kommenteerid ise täpsemalt?

Mulle kuidagi meeldivad argised objektid. Võib-olla sellepärast, et ma olen totaalne olmekäpär. Mäletan, et Maria Juurega elades tegi alati tohutult nalja selline asi nagu panni leotamine. Mõte sellest oli kuidagi naljakas, sest tegevus ise on kohutavalt masendav, nii masendav, et on naljakas. *Zen* on vist ka naljakas, mingi äkiline huumor, kergus ja miniatuursus selles on. Kellelegi lüüakse jalaga tagumikku ja siis tekib valgustus. *WTF*-efekt on tore asi. *Zen* on mingis mõttes nagu argielu hingestamine või kummastamine. Sellisena on *zen*'is kõik kogu aeg uus, sest kõik on kummastatud. Ikka ja jälle likku pandud pann on alati uus. Objektid ise on kuidagi ... „pühad” on vist vale sõna, aga olulised. Ja nende objektide taga mingit metafüüsikat ei ole. Asjad ise on tähtsad, sest nad on uued ja ootamatud.

Panni leotamine oleks selle *zen*-prisma läbi siis nagu argielu igavikuline või aegadeülene aspekt. Aga üldiselt tundub, et oled oma märkamistega väga hetkes, väga tänapäevane. Sotsioloogiliselt oleks põnev su tekste üle lugeda näiteks kümne aasta pärast.

Jah. Mulle meeldib tegelikult reportaaž kui selline, põhimõtteliselt on need ilmselt nagu sõnadest fotod või midagi sellist. *Snapshot*'id.

Fotosid on ka huvitav vaadata, just see vahetu kadunud aeg, mis fotodel on, on väga huvitav. Samuti vanu ajalehti lugeda. Neis on

ajalugu kuidagi eriti materiaalsel ja puudutaval kombel olemas. Kui selle raamatu saatuseks oleks olla natuke nagu sama laadi füüsiline ajastudokument, oleks see juba suur asi.

Veidi provokatiivsem küsimus: meie tutvuse algusest Tartu ülikooli ajakirjanduskateedris mäletan, et Janaril oli tükk tegu, et 486 klaviatuuril @ üles leida. Praegu, nagu olen aru saanud, vahendab üks pisike mõrased klaasiga nutitelefon suurt osa sinu eluavaldest. Küsimus: kas oled sina saanud sõbraks tehnoloogiaga või on tehnoloogia oma kasutusmugavuses, lihtsuses ja vahetuses sinu temperamendile järele jõudnud?

Tehnoloogia on mu ellu jõudnud juhuslikult nagu vist enamik asju. Tegelikult ma ei ole tehnoloogiaga sõber ja mu *laptop* seisab juba kuus kuud nurgas, kuna ta millegipärast ei lase mind enam sinna sisse. Pole olnud jaksu seda ka remonti viia, sest mu arvuti salasõna on üks ebatsensuurne sõna ja kuidas ma seda remondimehele ütlen. Ja kusjuures mina ei pannud seda salasõna, vaid mu ekspruta, kes selle arvuti mulle kinkis.

Kui ka telefoniga on midagi juhtunud, on tulnud abi ikka teiste käest küsida. Kui telefoni ostsin, lasin kõik seadistused ühel sõbral ära teha. Ma ise ei tea, kuidas see käib, ja ei viitsi uurida. Olen näinud inimesi, kes võivad päevade kaupa mingit tehnoloogilist lahendust otsida, tuhlata kuskil foorumites jne. Täiesti imeks pandav. Minu jaoks on tehnoloogial lihtsalt paar funktsiooni: suhelda, kirjutada, muusikat kuulata, pilti teha. Mind selles mõttes *cutting edge* tehnoloogia ei huvita. Küll huvitab, kui *cutting edge* tehnoloogia sõnavara kunstis avaldub.

Sealtsamast ajakirjanduse osakonna loengutest mäletan, kuidas lugupeetud õppejõud Priit Pullerits uue meedia võidukäiku eriti ei uskunud. See oli üle viieteist aasta tagasi ja argument oli umbes selline, et (tolle aja vägeva kineskoobiga) kuvarit ikka voodisse kaasa ei võta, kui on huvi une eel uudiseid lugeda. iPadide jm kaalutute nutiseadmete ajal võime vist ainult öelda, et Pulleritsul nappis kujutlusvõimet. Aga küsin hoopis teistpidi, mitte vastuvõtja, vaid saatja seisukohalt: mismoodi on tehnoloogia enneolematu liikuvus ja

kasutajasõbralikkus muutnud kirjanduse, muusika, kunsti jne produtseerimist? Kas selles on midagi pöördumatut? Olemuslikku?

Minu puhul on ta muutnud. Kui poleks Facebooki, ei saaks me ilmselt rääkida minust kui millegi autorist, mida peetakse kirjandusteoseks. Vist. Eks ta on ikka mõjutanud, aga ma ei tea, kas selles on midagi pöördumatut. Eks kõik ole omamoodi pöördumatu, ütleksin targasti. Ühed mu lemmikud muusikas on Ajukaja ehk Raul Saaremets ja Andreovski. Nende *leftfield house*-muusika üheks võluvaks omaduseks ongi analoogaparaadid, mida Andreovski ise ehitab ja millega siis helisid tekitatakse. Digimasinatega vist sellist asja kätte ei saa. Ja kui võib-olla saabki, on analoogaparaadiga, mis iganes nupud tal on, see füüsiline kohalolu tuntav. Kohalolu ilmneb ka selles, kui kirjutad telefonis teksti – põhimõtteliselt on see improvisatsioon. Aeg sunnib kirjutades selga, sest ikka on ju tunne, et tuleb see võimalikult kiiresti „avaldada”, sest muidu äkki juhtub aparaadiga midagi. Samuti võib olla, et kirjutad näiteks poejärjekorras või kuskil, kus inimesed tahavad, et sa neil jalus ei oleks. Kirjutamise ajal on muidugi see, kas oled jalus või mitte, vähetähtis või tegelikult isegi tähtsusetu. Siis tahad lihtsalt asja ära kirjutada, võid ka auto alla jääda, ikka tahad ära kirjutada.

Olen näinud inimesi, kes võivad päevade kaupa mingit tehnoloogilist lahendust otsida, tuhlata kuskil foorumites jne. Täiesti imekspandav. Minu jaoks on tehnoloogial lihtsalt paar funktsiooni: suhelda, kirjutada, muusikat kuulata, pilti teha.

Fb-põlvkonna juures (või õigemini fb-ajastu puhul, sest fb on ju ka vanainimeste värk) räägitakse aina ka mingist seltskondlikkuse või sotsiaalsuse muundumisest, uuest või üha süvenevast võõrandumisest pärast Marxi kapitalistlikku või Debordi vaatamängulist võõrandumist. Mis puutub sinusse, siis sinuga on seltskonnas alati väga lõbus olnud, aga mäletan, et niipea, kui tekkis võimalus netist muusikat alla tõmmata, ei jätnud sa ka kasutamata võimalust päevadeks oma ühikatuppa kapselduda. Kuidas sellega on? Milline sotsiaalne loom sa oled?

Mul on kuidagi nii, et vahel käin väljas ja siis tahan kapselduda. Üldiselt mulle meeldib toas olla. Suurepärane Austria kirjanik (Austria kirjandus on üldse üks lemmikuid) Peter Handke ütles kunagi, et tema lemmiktegevused on linnade äärtes kondamine ja kodus elamine. See oli väga tore lause, sest mulle meeldivad ka mõlemad väga. Vahel mõtlen nii, et kuna mu töö osaks on ka suuremal või vähemal määral suhelda, siis oma vabast ajast seda väga teha ei taha. Siis eelistan kuidagi kapselduda. Eks ma olen sellist kapseldumist ka enda jaoks idealiseerinud. Kõige silmapaistvamal kohal on ikka inimene, kes on kadunud. Igasugused kuulsuste kadumise või puuduolemise lood on väga paelunud: Thomas Pynchon, Maurice Blanchot, Brain Wilson, Axl Rose, kellest on ka „Ekraanirituaalides” juttu. Mõte kadunudolekust on äge, kui sind mäletatakse ja sa kellelgi mees püsid. Enamik inimesi ongi ju kadunud ja nad ei ole kellelgi ka mees. See on kurb ja pisut masendav. Aga võib-olla ma kunagi enam nii ei arva.

Oled ajakirjanik ühes tähtsas Eesti päevalehes. Kas sinu jaoks on olulist vahet, kas publitseerid mingi teksti tuhandetele tundmatutele ajalehes või mõnesajale tuttavale fb-s? Tsenseerid sa ennast või teevad seda toimetajad või polegi mingit vahet?

See vahe on, et fb-s valdav osa sõpru tunneb mind ja saab isiklikumalt kirjutada. Palju sissejuhatavaid ja asjasse mittepuutuvaid markereid saab ära jätta. Ajalehes tuleb olla justkui hoolikam, aga ma üldiselt usun

Zen on mingis mõttes nagu argielu hingestamine või kummastamine. Sellisena on zen'is kõik kogu aeg uus, sest kõik on kummastatud. Ikka ja jälle likku pandud pann on alati uus.

mingisugusesse vahetusse. See on ka telefonis otse fb-sse teksti löömise üks eeliseid, et see on vahetu. See on nagu improvisatsioon, kirjutamise hetkel *live*'is su peas ning ekraanil muutuvad tekst ja mõte kogu aeg. Ma vist usun sellesse, et esimene mõte on kõige parem mõte. Ehkki seda teha oleks tark, tundub mulle, et kui hakkan millegi üle väga järele mõtlema, siis on see juba midagi muud. See on ka ilmselt midagi üsna *zen*'i-lähedast.

Kui sinust poleks saanud ajakirjanik, vaid näiteks öövaht, arhivaar või talupoeg, tuleks sult äkki praegu ka muud peale lühivormide? Kuidas ise tunned, kas ja kuidas ja kui vältimatult on ajakirjanduslik formaat sinu kirjandustekste kujundanud või määranud? Millal loeme Janar Ala romaani?

Must ilmselt pidigi saama ajakirjanik. Olen mõelnud, et ega ma väga midagi teha ei oska ja võib-olla ei tahagi. Kuna mulle endale meeldib lühivorme enim lugeda, siis ehk meeldib mulle seetõttu neid ka kirjutada. Usun, et kindlasti teen katset romaani kirjutada, kuigi võib-olla pole see minu jaoks loomulik tegevus. Kuna mulle aga meeldivad ebaloomulikud asjad ja meeldivad võib-olla üle kõige, olekski äkki hea, kui tuleks üks täiesti ebaloomulik romaan. Tundub, et ebaloomulikkude või veidrat üldiselt eesti kirjanduses ei hinnata, domineerib ikka selline rahulik, mõistlik ja mõtlik samm. Domineerib kirjanduslikkus.

Ajakirjanikutöö olevat ohtlikem ja stressirohkeim amet.

Kuidas sa sellega toime tuled? Mis sind käigus hoiab?

Minu töö ei ole väga stressirohke, sest kultuuriajakirjaniku elus pole sündmusi. Pole olukordi, kus on vaja kuhugi tormata, kedagi kiiresti kätte saada jne. Vahel on, aga seda juhtub harva. Kultuur ei ole ju eriti ajakirjanduslik nähtus. Uudis, et seal toimub see ja see, ei ole asja enda seisukohast vist eriti oluline. Uudis, et kuskil kukkusid pliidile selle kohale kuivama pandud püksid, läksid põlema ja päästeamet pidi põlengu likvideerima, on palju sisukam ja ütleb asja kohta palju rohkem, kui et Ajukaja ja Andreviski esitlesid plaati. Käigus hoiab see, et mulle meeldib kirjutada. Isegi kultuuriajakirjandus läheb järjest veebikesksemaks ja ka pealiskaudsemaks. Selline asi mulle meeldib, sest kui sündmust ei ole, tõusevad esile *fake*-sündmused. *Fake*-sündmused aga mulle meeldivad. Millegi suuremaks puhumine, fiktsioonid, illusioonid, võlts jne. Arvan, et kultuuri muutumine debiilsemaks võib tähendada ka palju head.

Selline 0-sündmuste või võltssündmuste pühitsemine on tõesti väga sinulik. See on kuidagi humaanne, ütleksin. Aga sümpaatia võltsingu, ka näiteks tsitaadi ja paroodia suhtes tuleb hästi välja ka su lehelugudest, näiteks „Aja augu” rubriigist. Ühelt poolt tean, et oled suure lugemusega. Teisalt võiks ju kahtlustada, et ahvimine, tsiteerimine jms on hoopis midagi sügavalt loomulikku, teatud kohastumus, nagu mimikri, nagu röövlinnu silmad liblika tiibadel. Ah?

Pigem on mu lugemus kuidagi pealiskaudne. Mulle on alati meeldinud löövad laused. Kui raamatuid loen, siis ma pigem vaatan neid. Otsin neid

*Kohalolu ilmneb ka selles,
kui kirjutad telefonis teksti –
põhimõtteliselt on see improvi-
satsioon. Aeg sunnib kirjutades
selga, sest ikka on ju tunne,
et tuleb see võimalikult kiiresti
„avaldata”, sest muidu äkki
juhtub aparaadiga midagi.*

lauseid. Mul on süvenemisega üldiselt nii, nagu ta on. Olen suhteliselt heitliku tähelepanuga. Enamasti ongi mul voodi kõrval kümme raamatut, mida kõiki siis vaatan. See on vist ka põhjus, miks mulle on meeldinud modernism ja postmodernism kirjanduses. Selle algusel ja lõpul pole erilist tähtsust. Võib lihtsalt vaadata. Aga mulle meeldib küll kasutada teiste materjale, leitud materjali. Praht on sümpaatne. Võib-olla selle huvi alged ongi muusikas. Väga meeldib, kui muusikas kasutatakse sümpleid.

Kas selline kanyewestilik laiamine *à la* „I am Warhol, I am Shakespeare” pigem ülendab või alandab loojat (isegi kui tunnistada, et tegu on geeniusel)?

Arvan, et mõnele see sobib, näiteks sellele samale Kanye Westile. Pigem olen ma laiajatesse suhtunud suure sümpaatiaga: juba mainitud Axl Rose või Liam Gallagher näiteks. Nii et ei alanda ega ülanda, vaid mõnele see lihtsalt sobib. Võib-olla sobiks siis kõigile, kui kõik laiaksid. Õnneks kõik seda ei tee. Samas on laiamine naeruväärne ja kui tunned, et kannad selle naeruväärsuse välja, siis miks mitte. Naeruväärsus ka mulle üldiselt meeldib. Laiajad on muidugi tüütud ja nendega koos vist ei tahaks olla. Ma muidugi ei peagi Kanye Westi või Axl Rose'iga koos olema.

Kas sa üldse usud geeniusse? Või on kõik hea ainult odav populaarsus ja pinnaefekt?

Lugesin hiljuti just Schopenhaueri raamatut „Kunstidest”. Seal oli ka peatükk geeniusel. Schopenhauer leidis, et lühemat kasvu ja lühema kaelaga inimesel on geeniuspotentsiaal suurem kui pikal, sest südamepulbitsus ja veri jõuavad niimoodi kiiremini pähe. Veel leidis Schopenhauer, et geeniusel päralt on üksindus, kuna kaasaegsed lihtsalt ei jaksa temaga sammu pidada. Nii et usun küll geeniusse. Millegipärast seondub geniaalsus mul kohe muusikaga. Lihtsa ja *catchy* popmeloodia kirjutamine tundub mulle geniaalne. Seega tuleb kohe pähe näiteks Sten Sheripov. Kui olen vaadanud YouTube'ist klippe Michael Jordani parimatest hetkedest, siis tundub temagi mulle geeniusena, ehkki Schopenhaueri mõistes on ta ikkagi üle mõistuse pikk.

Mõtled sa vahel selle peale, mis või kus sa oled kümne aasta pärast?

Väga harva.

SIIM LILL

William Butler Yeatsi elulugu biograafiate järgi

Kathleen Raine'ile, kurbusega

*Kuid keset seda sensuaalset mängu
Jäänd eatu aru monumendid kängu.*

W. B. Yeats
(tlk M. Väljataga)

Kas võiks see olla Maud, kes külatab mu süngi,
Või tema tütar, Stuart kellel hiljem sugunimeks saab?
Ah hoopis teie, leedi Gregory!
Pean kurvalt teatama, teist ette jõudis Florence Farr,
Ja samal ajal aknast, vana narr,
Läks jooksu Edith Shackleton.
Kuid aastasaja algul, aastal number 3,
Mul ainsaks oli õrn Olivia.
Ah küllap keegi oli veel!
Ja aastal 34 löök mind tabas eluteel,
Kuid arsti käe all tõusis taas potents,
Mis sest, et silmanägemine tõnts.
Jah, mainimata jäi ses reas ka Georgie,
Surm tuli, kuigi elu lootsin.

Sinu ligi, Jürgen

Järgnevad read ei pärine minu enda sulest. Need leiti 19. sajandil elanud prantsuse okultisti ja romantiku Éliphas Lévi paberite seast, kus nad on tituleeritud 16. sajandil elanud Philippus Theophrastus Aureolus Bombastus von Hohenheimi (Paracelsus) prohvetlikeks ennustusteks. Tänapäeva akadeemilises maailmas neid ennustusi küll Paracelsusele ei omistata ja seega võivad nad olla ilmunud anonüümse tekstina sama hästi kui minu sulest. Niisiis üks omastatud tekstikild:

„Opa, Marileenu sai võika vigastuse. Vaata pilte siit, siit ja siit!”

*Ainsi que Çavitrî faisons-nous impossibles,
Mais, comme elle, dans l'âme ayons un haut dessein.**
Paul Verlaine

Sa tulid mu peale kui India,

Brahmaputra, Kāmasútra.

Ja muidugi Ganges.

Sa tulid mu peale saja tuhande pealisena,
flööti mängiva Krišna ja kisendava Ganešana.

Jumalad devangaaris – nii mitme käega,
et jalge alt läheb mustaks.

Üheks hetkeks jõudsin ma Kailaši tippu,
naersin koos Šivaga tema kehal tantsiva
Kālī üle, minu kehas tantsiva Kālī üle.

Üheks hetkeks sain ma aru, et see India,
mida ma otsin, on juba siin,
et Ida ja Lääs kohtuvad minus
ja ükskõik kui kaugele ma mööda Induse
kallast ka kõnniks,
ikka jõuan ma tagasi enesesse
ja sinu juurde.

Sa tulid mu peale kui India,
beibi.

* Jäägem häirimatuks otsekui Savitr,
kuid meeles meilgi ju plaan mõlgub jumalik. (pr k)

mul meeldib priitumas alkohol, eelistatavalt vein
 käin kunstinäitustel
 muidugi ainult avamistel
 ja kirjandus huvitab mind ka
 eriti kui pirukaid saab
 vanasti oli lihtsam, siis sõin liha
 Ülikooli kohvikus on head lihapiirukad ja võrratu kringel
 ja linnavalitsuse pirukatel pole ka viga
 seal on glögi alkoholiga – mhmh
 viimasel ajal on raske, ei saa aru, kas võileibadel on seemned
 või sink, või ... või hoopis midagi muud
 küsida ka ei julge
 ega ma muidu selline ei oleks
 lihtsalt ükskord Postimehe kohvikus sõin ja Varblane istus kõrvallauas
 tead ju küll kuidas varblased lendavad siia-sinna
 ja ta valjuhäälselt rääkis
 muidugi telefoniga
 et „muidu oli Runnelil hea üritus, aga veini ei pakutud”
 olin tollal veidi irooniline, nüüd ütlen ise kah, „et oli hea üritus, pakuti veini”
 a see kõik on ajutine
 tegelikult ma kirjutan paremini kui need „luuletajad” ja „kirjanikud”
 lihtsalt ei viitsi, või no küllap viitsin, aga mõni teine kord
 ja siis kirjutan vot sellise luulekogu, sümboolse ja ilusa ja, ja no lihtsalt suurepärase
 ja mõne romaani, hea lihtsa süžeeaga, aga samas mitmekihilise
 ja muidugi tõlgin, kõik Plutarchose tööd ja „Zoharit”, 12 köidet
 Masingul hüppavad silmad imestusest hauas lahti, ja siis tõlgin „Sefer Jetsira” ka ära
 ja panen Masingule pea alla – teen tast golemi
 aga seniks käin kunstinäitustel (muidugi avamistel) ja kuulan kirjanikke (muidugi
 esitlustel)
 ja joon veini, muidugi tasuta

PÄEVIK

HELENA LÄKS

Kusagilt peab kõik algama. Veebruar

Kuidas see päevik *käib*? Võiks ju arvata, et kirjutav inimene oskab sellele vastata. Või siis ei oska, aga lihtsalt kirjutab iga päev – küllap siis miski temas ikkagi teab, kuidas.

Mina lõpetasin päevikupidamise umbes seitse aastat tagasi. See oli siis, kui olin kõik oma päevikud kuni puhta leheküljeni läbi lugenud ja avastanud, et kõige rohkem olen oma kirjutamise käigus tegelenud valetamisega. Võimalikule lugejale, iseendale ja vist just selles järjekorras.

Ja siis alustasin blogipidamist umbes sama palju aega tagasi. Aga ei mingit pidevust. Võiks olla nii: päevik on kõne iseendaga või iseendale (tuleviku-Helenale, kelle mälu ei võimalda enam ligipääsu mingitele ajakihtidele), blogi on dialoog (või pürgimus sellele) oma ajaga, luule aga kõnelus kõiksusega.

Aga päevikurajutamine ... Vanu märkmikke sirvides hakkas silma mõndagi tuttavat: jah, ma olen siin viibinud, ma võisin teha nii. Aga kõik, mis puudutab läbielatu tõlgendamist – ma püüan iga hinna eest rääkida enda kohta mingit lugu ja kõik, mis sellesse ei sobi, saab kõrvale heidetud ja läheb kaduma. Kõik see, mis mind praegu huvitaks.

Mõned üksikud killud siiski kõnelevad. Nende kirjanekku eel olen kindlasti kellegagi tülitsenud, seda on aimata tavatult tugeva nurga all paremale kalduvast käekirjast. Nagu näiteks järgnev katke, kirja pandud 12. oktoobril 2007 (haista on peale vajuvat kaamost): „Poetan, et ei taha olla osa kellegi teadvusest, ja teesklen, et ei olegi. Võin igale poole hilineda, lubadustel minna lasta. Karistamatult käin siiski inimliku madaluse radu, ihkan kerglast lusti ja suurejoonelisi piinu. [---] Vaatan end vaatamas teisi abivalmil pilgul, vaatamas neid äpusid oma väljapeetud distantsilt ja ometi on see refleksioon kuidagi istutatud, temagi on enesepettus.” Ma arvan, et see oli esimene kord, kui lasin endal päriselt näha, milline kohutav laps

(kes ise oli end loomulikult hoopis *enfant terrible*'ina näinud) ma olin olnud.

Aga see tugeva eneseloole olemasolu on vist väga noorte inimeste puhul tavaline. Muidugi on lihtsustav öelda, et sellest lihtsalt kasvatakse välja. Mõni ei kasva kunagi. Aga siis jällegi – mõni on ka tõepoolest *enfant terrible*.

Hiljem. Märts, päike juba paitab

„Need varaõhtud Alžiiris, mil naised on nii ilusad.”

Noorel Albert Camus’l oleks Twitteris tõelist lööki olnud.

Tegu on Camus’ päevikusissekandega ühel maikuupäeval 1935. aastal. Ta kirjutas sel ajal vist ka juba oma diplomi- ehk meie mõistes magistritööd kristlikust metafüüsikast ja neoplatonismist. Seda, millele töö juhendaja Rene Poirier märkis: „Pigem kirjanik kui filosoof.” Lause, mis jäi Camus’d saatma kogu eluks. Sellised lood ja järjed.

Kevadine, linnune, kassine. Nina on tänavatolmu täis

Seisin koridoris kraanikausside juures ning teadsin, et pean minema vene keele klassi. Seda teades astusin hoopis huvijuhi kabinetti, mis oli enneolematult ruumikas ja kus olid juba istet võtnud minu klassiõed ja -vennad. Mõnel neist oli täiskasvanu pale, mõni neist nägi välja nagu põhikooli lõpupiltidel. Ühed olid liikuvad, elusad, teised meenutasidki pilte.

Olin astunud klassi, vaatasin neid inimesi ning kuulsin end neile lausumas poolvaljul häälel: „Ma olen teid küll unustanud, aga armastan alati.”

Siis ärkasin. Püüdsin silme eest läbi lasta kõikide oma keskkooli klassikaaslaste näod – kusagil jäin toppama ja edasi ei saanudki. Ka

ei suutnud enam meenutada kõiki nimesid. Needus! Ja ometi olin siiani päris kindel selles, et mäletan neid alati. Aga ei armasta, jumala eest. Hea, et sellest granfalloonist pääsesin.

Ja siis mõtlen: aga see oli ju ligi seitse aastat tagasi! Ja mina olingi läbi elu minemas just selle mõttega: mäletan, aga ei armasta. Ja kui palju on veel selliseid mõttekivistisi, mis on minusse jäänud, ja küllap muudavad need mind ühel päeval nii raskeks, et ei jaksa enam voodistki tõusta. Aga vahest olen siis juba hirmus vana ja lamamine ongi mu esimene eelistus. Tõsi, mõned saavad vaidlustes välja peilitud ja kui veab, katki löödud, mõne puhul aga jääbki loota tarkadele unedele.

Jah, ma olingi neid unustamas, ma olen teid unustamas, aga ma tunnen, et armastan alati.

Head ööd praegu.

Poenimekiri

õli
küüslauku
kassidele

Hilisem *nota bene*

Kui oled pärast suurt unustamist ja edasilükkamist suutnud endale poest küüslauku osta, siis palun sind, ära pea seda ometi vajalikuks iga toidu sisse panna. Sina oled see, kes pettub.

Niiske tuuline märts

Mõtlen Muhust, Muhule, sealsest inimestest: minu kodukandi peredest – kaks venda ühe katuse all, üks pisut lapsemeelne, mõlemad joodikud. Vanapoisid oma emadega hallides metsataludes või üksikud mehed vanematelt

päranduseks saadud kõdu täis majades, mille ümber armastavad luusida metssead, rebased ja varesed. Õndsalikud suvitajad, mõni õnnelik vanapaar karja lastelastega: laulmine, musitseerimine, õllepruulimine jne. Pered, kus isad on rekkajuhid või bussijuhid Soomes või kaugemal; kus pojad on ehitajad Norras või kaugemal. Paar purjutavat politseinikku. Poe pingil, kuuri taga ja mõnikord ka kraavis istuvad või magavad kaugema kandi mehed, kelle kohta ei tea lapsed muud kui nende ees- ja talu nime. Siia-sinna metsatukka on unustatud mõni vanatüdruk.

30. märts, kassikarvane

„Noort inimest oleks vaevalt võimalik veenda ohverdama suuremat osa oma mõtetest, et päästa ülejäänuid; ja hägune pea on kõige vähem võimeline nägema säärase ohvri hädatarvilikkust. Teda saame harilikult ainult haletseda nagu kaasasündinud defektiga inimest. Hirmus on näha, kuidas üksainus ebaselge idee, üksainus tähenduseta valem, mis pesitseb kuskil noore inimese peas, toimib mõnikord samalaadse tõkkena nagu inertse materia tükk

kuskil arteris, takistades aju toitumist ja mõistes oma ohvri hääbumisele tema intellektuaalse jõu tipul, intellektuaalse külluse keskel. Nii mõnigi inimene on aastaid oma lõbuks hellitanud mingit ähmast ideearvu, liialt tähendustühja selleks, et olla kindlalt väär; sellegipoolest on ta seda kirglikult armastanud, teinud temast oma kaaslase päevaks ja ööks, andnud sellele oma jõu ja oma elu, jättes tema pärast kõrvale kõik muud tegevused, lühidalt, on elanud temaga ja tema jaoks, kuni sellest on saanud justkui liha tema lihast ja veri tema verest; ja siis on ta ühel ilusal hommikul ärganud ja leidnud, et see on läinud, lihtsalt kadunud nagu ilus Melusina valmis, ja koos sellega on kadunud ka tema elu sisu.” – Charles S. Peirce, „Kuidas muuta meie ideid selgeks” (tlk Tiiu Hallap, Akadeemia 8/1997)

On tabav, et lugesin sedasama artiklit siis, kui olin parasjagu just nii noor, et vastata Peirce'i antud kirjeldusele, aga seda löiku märkasin päriselt alles nüüd, aastaid hiljem. Küllap mõtlesin siis, 18aastasena, et Peirce räägib *noortest* (no mingi 15aastastest) ja samas ta ise on seda teksti kirjutades päris vana (no vähemalt 25!!!), seega – topeltmitterelevantne!

„Haletseda kui kaasasündinud defektiga inimest” mõjub üpris karmilt (pea sees karjatab keegi noor õiglane hääleke: „Te ei võta mind tõsiselt, sest olen liiga noh, jah? Sead!”), aga sõnastab väga hästi selle noore inimese ja maailma vahel seisva tühimiku, mille kohal hõljuvad vastastikused etteheited kriitikameele puudumise kohta, aga silmas peetakse erinevaid asju. Mida valjemini deklameerib (ja selleks on tung alata!) noor oma hägusaid, sageli vaid pooleldi seeditud ideid, seda otsustavamalt suruvad vanad omale nimetissõrmed kõrvaaukudesse. Ja siis trots: „See loll maailm lihtsalt ei saa minust aru” ja „Noored ei saa asjadest üldse aru.”

Ja siis las mööduda paar aastat ja kõik on omavahel koduseks saanud. 25 ei tundu enam iga, milleks kõik peab saavutatud olema (üleüldse saab pärast seda mingi sellise ea olemasolu kaheldavaks) ning vana võib öelda ehk ... noh, nii 70aastase kohta. Mingid tekstid hakkavad rohkem kõnetama, vanad kiindumused tekitavad võõristust (mina näiteks olin elanud aastaid arvamises, et „Donnie Darko” on fantastiline ja mõtetitiivustav linateos, kuni seda hilja-aegu jälle vaatasin ning selgus, et see on hoopiski äärmiselt õõnes). „Ja siis on ta ühel ilusal hommikul ärganud ja leidnud, et see on läinud, lihtsalt kadunud...” ja midagi pole õigupoolest halvasti, aga kui keegi peaks küsima, kuidas see juhtus, võib käia sõnu pidi ja nendelt vastuseid otsida, aga asjata. See lihtsalt juhtus ära.

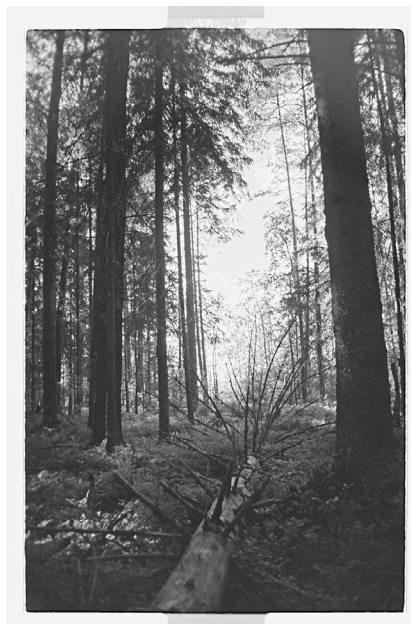
Märtsi lõpp, õhtu

Tartu-Tallinn

Meil vähemalt on metsi, millest mööda sõita.

Esmaspäev, 20 aprill. Õhtu (köht on veel tühi)

Loomulikult ei tohiks see suureks saamine ehk endast vanemate võrdseks vestluspartneriks kujunemine mingil juhul tähendada otsiva vaimu jaoks tee lõppu ja mugandumist. Eks mugavgi võiks üksjagu olla, aga keskkütttest või palganumbrist ei tohi saada sinu valitsejat. Seda tuleb kogu aeg meeles pidada, eriti nendel, kes on vaesemalt üles kasvanud, sest neil (meil) on suurem tung selle kodanliku mõnusa passimise peale. Aga miski ei erita rohkem peerahaisu kui üks kodanlik tugitool.

Kolmapäev, 22. aprill. Tallinn-Tartu

Praegu läheb elu nii, et ühest otsast kerkib ja teisest laguneb, väga dünaamiline tasakaaluseisund.

Bussis on hea, keegi ei kahtlusta, et sa võiksid siin luuletusi kirjutada. Seevastu kohvikus – oh sa põrgu! Kui seal natuke paberit välgutada, siis keegi juba vaatab teadjamuigel, et näe kui armas, tema vist arvab, et on meil luuuuletaja!

*me nagu loomakesed
kehad pressitud lähestikku ja südamed rinnus pörkamas
otsimas sooja ja oodates ilmamüra vaibumist
me nagu kivikesed rannas tõusuvee saabudes
hüvasti jätame
me nagu sooja sügise viimased kiired
hellad ja nukrad ümbritsevaga*

me nagu püüinised kellegi ümber kinni paugume
meil isu teiste ihude järele
meie ihud teiste isude järele
meie hinged sügaval pimedas sätivad teist külge keerama
meieni läks aega ja me peame võtma aega
ja sesse end viimaks ära andma
ei kedagi teist ei tohi
meie käed on muuks
võiks olla külvamiseks ja rohimiseks
need võiks saada märjaks ja mullaseks
tolmuseks seemneseks ja nii puhtaks jääda ja soojaks
soojus me elu me kudede värin
soojus läbi kahe keha
soojus tuhmuvast päevas
kaua võime kuidas ei tea
siin naerda seal õhata
tulla lagedale napi ja kenaga
olla õlg, küünarnukk türa ja vitt ka
oota mind ja ma tulen tolmuheid teid
poriseid kraave magavaid metsi siis
lebame kaks seal toas jahedas
me loomakesed kui

JUHAN ARU

AA

kohvrirattad, lehesahin
võõrad tänavad
ostan rosinasaia
müüja uudistab
kas pakin kaasa
tänan ei, elan kõrvalmajas

*

vahtraleht
libiseb oksalt, lendleb
eksleb tuules
vihmapiisad langevad
tilk-tilk lehele

*

esimene lörts, veidike lund
talla all kleepunud lehed
kas tulebki päriselt tali
olen külmast elevil

sillal istub habemik
hõõrub murelikult käsi
tal on nii õhuke kuub
ja salli ja kindaid polegi

*

*vihma lahkumispisarad
külmuvad kristalliks
tardub sügisetuul
valge luud pühib pori*

*

päike ronib üle mägede
akendes süttivad tuled
laisk pühapäevahommik
ootan külalisi kodust
üksik lind vilksab jõe kohalt udust
värske tuuleiil
politseisireen

*

leivale pehmet võid
sõber tuli külla
koos sõime, jõime
naersime
sõbra kindad
jäid köögilauale
küllap kohtume suvel

*

*eilne lumi
on tänane sulavesi
kevadpäikeses
praguneb kraavijää*

*

ei mäleta eilset üksindust
kerget sammul
mäest üles ja alla
käin turul, palun mangot
kurgid saan tasuta
lahke sõna võõras keeles

*

sinitaevas, kõrged pilved
kevadpäike, linnuparved
kõik võõras täna kodune
räämas tehased
leek hallist korstnast
suitsuvine

*

*kõrbekuumas
lehkavad sillaalused
huuled kuivavad
valged linad higised*

*

pakku metsatuka varju
emajõe mudasele kaldale
paunas pirukad, kummelitee
vidiit-vidiit – sõbrad
lõkke ümber plagistavad hambaid
samad kindad, samad sallid
miks sa muigad – mul on soe

W

meie kuldreneti oksad
enam ei jaksa, murduvad
sel sügisel nopin õunu
otse kohvrissi
kuhu jõuan, seal jagan neid
üht pisemat hoian põues

*

musta lae alt
vari libiseb vaibale
aknale tähekarjus
hiilib sõnade järele
tume öö, must meri
tähekaar sädeleb
sinu hää mu südames

*

puud heitsid lehed lumele
lumi säras, siis sulas
mets nukrutses alasti
kevad pungades
päike põletas kurbuse
sügisel edevad
puud heitsid lehed lumele

*

Ene Mihkelson
külastas mind unes
ütles ära kirjuta
valu paberile enne
kui valule sünnib lahendus
enne kui naer võidab kurbuse
mõnikord pead kaua ootama
aega on kui sõnast kaob naer
siis ta jääbki kaduma
ära karda, ära karda
oled noor veel kaua

*

Emajõel hulbib jää
Võrtsjärve tagasi
öösel ülesvett koju
füüsik vilistab: kah asi
vihane vastutuul
veab hulgused koju

*

järsk sõna, ihusoe veri
niriseb valgele linale
lõikad huult keelt kõrvu
veri hangub, sõna murdub
tükk talle, tükk sinule

*

ära täna veel hüüa: armastan
ta ju usub su silmi, sõnu
armastab, kuigi kokutad
kuigi on pime vali vihm
kui kiusuks ulub tuul

*

lumesammal
kuldrenetil lumelehed
koduad talveunes
taevas eputab hõbedane kuu
lumi krudiseb, tule tasem
kõik magavad juba

KAUR RIISMAA

Lermontovi lugedes

Kohvikus rääkis kirjandusteadlane pikalt, laialt,
mida Lermontov tegelikult mõtles, üteldes:

*„И звук его песни в душе молодой
остался – без слов, но живой.”*

Mina usun, et ma ei kirjuta luuletusi,
nendega ma ei mõtle midagi, need ongi mõte.

Rumalad sageli, aga siiski.

Mis sa ikka üleinterpreteerid,

kui õnn võtab sõnatuks.

Sõnad tahavad tagasi tulla, nad on kodust aetud lapsed,
istud mustsõstrapõõsas, kuulad lindu, sõrmed on lillad,
ja kurgus on kesktalvise veini maik.

Katsume selle maailma kuidagi korda saada,

polite ja *politics* võiksid ju olla sünonüümid.

Üks veoauto, reka, ajas mind peaaegu alla,
kunagi autostopiga läbi Euroopa tuisates
need meeldisid mulle.

Võib-olla päriselt luulest aru saama,
ka luuletama, kuigi seda ei tea ütelda,
õppisin ma kusagil Lille'i lähedal kiirteel,
ühe reka kabiinis. Minut ja kilomeeter,
aeg, ruum, rütm, korrapära.

Tahaksin tüdrukule, kes vist ei tea, kuidas teda ... nojah,
ütelda, et ta luuletused seostuvad mulle vuntside,
elegantse ja ühtaegu epateeriva porno,
õnne ja rõõmuga, et üks linn on seljataga,
ees on aga ootusärevuses kräunuv maailm –
tema riimid, minevikust tiine olevikuhurraaga tulevikuähm.

„So, you are a going to be a poet? In my university, I loved Lermontov,”
ütles assenisatsiooniauto kaunis juhtdaam,
poolatar, öölind, kiharad kui ehavalgus sel ainumal hetkel,
mil sa oled seitseteist ja esimest korda päriselt armunud.

Sääl ta siis istus, roolis, „going to be”, ja mitte „will be”,
isegi mitte „trying to be”.

Mina istun siin vee ääres, võõras vares karjub,
ja mõtlen, et *πολιτικά* vist ei saa kunagi olema *politus*.

Üks laev läheb merele ära,

mis ta seal teeb, ei tea.

Kahe linna vahel, keegi ukrainlanna, ammuilma,
rääkis, et neil on revolutsioon, ja kõik läheb hääks.

Rohkem me ei ole kohtunud, ehk olen teda uudistes näinud,

neil on ju jälle, küllap on tal koer ja mees, nagu lootis,

täna oli säärane õhk,

et kõik kunagine tuli tagasi,

olevikust tiine, homselummas eilne,

veebruari küll, aga kellelgi pajul olid juba veed lahti.

Ja eks me istu. Mõni seal, sina siin, mina kah,

kasvõi näiteks sellel pingil, oletame võimalikkust, pojengipõõsa kõrval,

mis olnud on, teed ja peatused, pähevõtmised ja peatused,

naljad ja nabad, soe limonaad ning jahe õhtu,

su heledad tennised, käevõrude rangus randmetel,

kõik on täna kõik on täna üks,

laev, põõsas, lind, poliitika ja viisakus, taevas ja maa, praegu ja tuna,

tule natuke lähemale, siis ma ei pea kõnelema,

ei pruugi tormata sõnadesse,

и звуков небес заменить не могли

ей скучные песни земли.

Pseudomütoloogia

Üks esimesi, antropoidseid mehi tuli oma kidurast onnist välja.

Me ei tea temast muud, et ta oli,
ja seetõttu teame palju enam kui mõnest oma tuttavast.

Ta tuli välja ning märkas, et Kuu on samasugune nagu eelminegi kord,
kui vaimud hakkasid naises kõnelema ja keerasid ta põrandale kägarasse,
sõimas ja virises, ja tal oli väga halb olla.

Võib-olla see mees mõtles:

„Midagi on just Kuus sellist, mis äratav naises vaimud ...”

Me ei tea, kuidas ta seda mõtles, mis keeles, mis sõnadega, aga küllap ta mõtles.

Inimese juurde tuli kosmos: me joonistasime endilegi tundmatuid märke liivale
suure tähise taeva all ja kuulasime onniseina taga naist, kuust kuusse,
märkidest said süsteemid, matemaatika, astroloogia, astronoomia.

Me hakkasime naisi kummardama:

nende seest tuli vett enne lapsi,
nagu tuli üleujutus enne parajat külvamiseaega.

Muidugi, me muutusime isekaks, kõrtsi me veel ei läinud, kõrtse veel polnud,
(kuigi üksvahe veidi hiljem valisime kõrtsmiku endile kuningannaks),
aga jahile sai küll minna.

Suusatada taigasse terveks talveks – oh mis rahu, mis vaikus!

Rebane lõksus, jänes lõksus, kährik ...

„Viin kevadel naisele, küll rõõmustab!”

Täna vahustas pargis päikene vahtralehti segi varblastega.

Üks mees jäi mu lähedal seisma ja ütles telefoni:

„Jah, kallis, ära palun ... muidugi toon, jaa, kohe tulen ...”

Ta vaatas mulle siis natuke vandeseltslaslikult otsa, küsis suitsu.

„Tead, ma käin öösiti tähti vaatamas, ei tea, mis see on ... siis, praegu,” ütles,

„Kisub, kurat, rõdule, ega ma väga suitsu teegi, aga, jah.”

Näe, seal ta ongi, see igavene mees, ja ta läks koju, ja ta läks.
Ja ma ei tea temast muud, ainult, et oli,
eks tea ma temastki palju enam kui mõnest oma tuttavast.

Puhumõtted teel pargi lõppu

Kirjaniku ja teksti suhe on nagu dogil ja peremehel,
mõlemad arvavad, et jalutavad teine teist.

Abieluvandes võiks olla klausel:
luban meie lapsele õhtuti ette lugeda.

Teha raamat lahti,
on, nagu paneks käed palveks kokku.

Meenub sinu sõrmiku puudutus,
nagu ka, et bõfstrooganov maksis üks ja kolmkümmend.
Selles on suur ja soe konjunksioon.

Kui ma olin väga väike, olin sageli alasti.
Mind pidi toitma, ja ma tahtsin pissile alati valel ajal.
Nii vähe on muutunud.

Harjutasin stiili ja pidasin seda kirjaniku kooliks.
Nüüd on minust saanud ventrilokvisti nukk.
Olen pastišimeister.

Mismoodi lõhnasid teksad pärast tööd,
kui olin päev otsa visanud kaste siit ja sinna.
Kui ma lonkisin koju ja olin seitseteist,
natuke hull ja väga armunud.

Mismoodi lõhnasid tüdrukud;
et klapitud rahaga õlu maitseb teisiti;
ja oma elude saladustesse hiilimine
ainult selleks, et hetkeks suudelda.

Vahest värisevad käed nagu siis,
kui valetasime vanematele,
hiilisime minema klassiõhtult,
ja avastasime, et mõlemad oleme süütud.

Teha raamat lahti, sinu sõrmiku puudutus,
sinuga olin sageli alasti, trepid kõrgele korrusele,
teksad ja ketsid, lollakas kampsun;
luuletajana peaksin ju teadma, et kui stroof lõppeb,
algab uus. Aga ma ei tea, ja ei tea ka uskuda.

See luuletus on minu kujutlus perekonnast.
Kõige alguses on üks, kuidas me end määrame, pealkirjastame,
edasi tuleb kaks (armastus nagu kihutaks saunast tiiki), ja kolm,
ja neli, ja neljaks see jääbki.
Viies on surm.

Ma ei tahaks, et see luuletus lõppeb.
Aga suur must koer kisub mind kaasa,
ma vaatan peeglis oma tühje silmi
ja luban lapsele eneses ette lugeda kõiki raamatuid,

mis mul veel praegu kirjutamata on.

TUNDEKASUTUS

TÕNIS HALLASTE

Klient – ametlikult ei saa ma teda patsiendiks kutsuda – saabus mu kontoris mõni minut enne poolt kolme ja vabandas, et ta oli hilinenud.

„Kuidas hilinenud, te saabusite veidi vara.”

„Aa ... ma arvasin, et buss, et see oli ... aa, ei, ikka õige buss.”

„Mida?”

Ta raputas pead, lõi käega ja pomises vabandaval toonil: „Ei, vahet pole. Vahet pole. Tere.”

Klient sirutas käe. Haarasin, see oli lödi. Raputasin ta kätt üles-alla. Ta lihtsalt lasi mul oma kätt suruda.

Ta istus maha ja küsis: „Kas saame kohe pihta hakata või pean ma veel midagi ... tegema?”

Läksin laua taha, kuid ei istunud veel toolile. „Te otseselt ei *pea* midagi, härra ... (*kontrollisin paberite pealt*) Wiemers. Või kas võib teile David öelda?”

„Ei, Wiemers sobib küll.”

Tal oli selline nägu ees, nagu oleksin palunud tal riided seljast võtta. See ajas natuke naerma, aga ma püüdsin seda mitte välja näidata. „Härra Wiemers, te otseselt ei *pea* midagi tegema. Te ju teate ise, kui raske oli teil saada mu kontori telefoninumbrit. Ametlikke kanaleid pidi olnuks sellisesse kontoris jõudmine ikka tükk maad lihtsam, aga siit edasi pidanuksite läbima meeletu bürokraatliku kadalipu. Kirjutama alla, et olete riskidega tuttav, et vastutus on teiepoolne, et vastav asutus järgib kõiki seadusi ja on ikkagi kompetentne ja nii edasi. Meeletult tüütu värk.” Istusin toolile. „Meil sellist paberimajandust pole, aga siiski. Päris tundmatus kohas ma vette ei hüppaks.” Tõusin püsti. „Kohvi?”

„Mida?”

„Kas kohvi soovite?”

„Aa, kas sa ... kas me siis ei tee seda lihtsalt ära?”

„Seda ei saaks niikuinii lihtsalt niisama teha, ma pean enne mingitki elinfot saama. Muidu on mul raskem. Pealegi, kofeiin aitab keskenduda, ikka abiks.”

„Aa. Olgu siis. Jah, võtan.”

„Cappuccino? Espresso?”

„Americano. Kui saab.”

„Suhkrut-piima?”

„Kolm lusikat suhkrut.”

„Kolm? See on väga väike tass.”

Ta kehtas õlgu. „Mulle tegelikult kohv eriti ei maitse.”

Naeratasin. „Siis võib piima päris palju panna, jah.”

Wiemers noogutas, silmis teatud kergendus. Lõpuks ometi. Väga hea.

Panin tassi masinasse, vajutasin nuppudele. Helepruun kohv auras vaikselt ja rahustavalt.

Ta võttis lonksu ja küsis: „Millist eelinfot te siis tahate?”

„Einoh, kõigepealt tahaksin tõestada, et erinevalt paljudest mu põranda-alustest kolleegidest ma mitte ainult ei vajuta nuppe, vaid ma ikka tean ka, mida teen, kuidas teen ja miks ma teen.”

Härra Wiemers võttis veel ühe väikse lonksu ja hoidis kohvitassi kahe käega oma kõhu kohal. „Jaa, olgu. Rääkige.”

„Esiteks: masin, mis on teises toas. See pole mitte lihtsalt ... mälupiltide tegemise masin.” Ei, mälupiltniku staatus oli tavaliselt mu trumpkaart, see pidanuks tulema alles jutu lõpus. Alusta uuesti.

Kõhisin kurgu puhtaks ja naeratasin pead raputades. „Ühesõnaga, see masin, mis on teises toas, sellega saab teha mälukuvandeid. Või noh, koge-muste kuvandeid. Me laadime need masinasse alla ja pärast saame need teistele inimestele edastada.” Ei, liiga ametlik, liiga tutvustav-brošüürilik. Alusta uuesti?

„Ah, vabandust, ma ei tea kunagi, mida öelda. Ma ei aima päris täpselt, mida siiatulija teab, mida mitte. Tead, teeme parem nii, et sa räägid ja ma täidan mõned lüngad. Kui neid peaks tekkima.”

Wiemersi silmad läksid korraks pärani. Ta tahtis kohvitassi käest panna, aga nägi, et alustass puudus. Pani siis hoopis ühe raamatu peale. „Vabandage? Mina räägin? Aga kas te ei tahtnud mitte tõestada, et tunnete asja?”

„Ärge muretsege, küll ma tunnen. Tahan olla kindel, et mu kliendid teavad, millesse nad ennast segavad. Minu äri ei pruugi kõigile bürokrat-likele nõuetele vastata, kuid mingid standardid peavad mul ikkagi olema.”

„Aa. Olgu. Noh ...” Wiemers nõjatus tagasi ja pani parema küünarnuki käetoole. Ta toetas lõua käelabale, nagu vaataks mõnda igavat filmi. Ilmselt keris mõtteis mälestusrulli õigesse kohta.

„Arvan, et see masin loodi umbes mingi ... mingi projekti raames, millega taheti inimesi surematuks teha. Oli vist seotud algul mingite geeniprojektide või taolistega. Või kuidagi räägiti neist asjadest samas kontekstis. Kõik ütlevad, et see sai alguse katsest teha inimesi surematuks.”

Noogutasin. Ta alustas ebamääraselt, aga sellele oli juba mugavam vastata, kui ise alustada: „Põhimõtteliselt küll. Tegemist on neurokuvandite ülekandmismehhanismiga. Masina loomise taga oli katse inimesi kübertetiseerida.

Esiteks katsetati inimteadvuse ülekandmist arvutisse, et isiksus ei kaoks keha huku järel jäädavalt. Sellest eraldi ülesanne oli katsetada, kas tehisintellektile on võimalik anda inimliku kogemuse kaudu selget enesekohast identiteeti.

See projekt loomulikult ebaõnnestus. Või õigemini, õnnestus teisiti. Me ei saanud teadvusega arvuteid, aga saime midagi muud.”

Tõusin püsti. „Tahad veel kohvi?”

„Ei, mul pole seegi veel joodud.”

„Joo ära, teeme uue.”

„Oh ... Olgu.” Ta jõi ära ja ulatas tassi mulle.

„Ühesõnaga, alguses oli ...”

Vaikisin hetke, valides õigeid nuppe kohviaparaadil, aga ilmselt talle näis, et ootas, et ta jätkaks, sest ta ütles: „Alguses olid need masinad väga suured ja ebatäpsed ja ...”

„Siiani on ebatäpsed,” ütlesin vahele.

„Mida?”

„Siiani on ebatäpsed. Sõltub kasutajast. Aga ei, sa ei eksinud. Jätka.”

„Noh ... suured ja kohmakad olid. Aga kasutusalasid oli palju. Kuidas need toimivad, seda ma täpselt ei oska öelda. Need võtavad inimeselt mingi tunde ja siis pärast teised saavad seda ise tunda, niipalju teab igaüks, aga see seostub mingi ... Uhh. Kunagi pidid inimesed vist kirjutama, mis tundest nad lahti tahavad saada, või midagi ... Tavaliselt ei räägita sellest protseduurist väga põhjalikult.”

Wiemersil olnuks nagu rambipalavik. Mul oli natuke piinlik – ma ei tahtnud, et ta end ebamugavalt tunneks. Samas oli ta inimene, kelle puhul sellest ilmselt ei pääsenud. Võtsin üle: „Ära muretse, kõik on korras. Huvitav, et sa keskendud asjaolule, et masin peaks midagi ära võtma. Tavajuhul nähakse selles siiski uute kogemuste omandamise võimalust.

Ühesõnaga, see masin skannib inimajus esinevaid nähtusi teatud konkreetse märksõna baasil. Päril esimesed masinad, nagu ütlesid, olid suured

ja kohmakad, aga nendega sai teha midagi, mida seniste vahenditega ei saanud. Nendega sai näha inimese sisse moel, mis oli seni võimatu. Enam ei pidanud toetuma tunnistaja sõnadele või kohmakale kirjeldusele. Võis lihtsalt üles laadida tema kogemuse juhtumist – nii võisid kümned seda oma silmaga näha.

Mõned on öelnud, et see on nagu kogemuste fotografeerimine. Antud analoogiat kasutatakse sageli ka seetõttu, et kogemuspildi võimsust mõõdetakse petapikslites.

Mida aeg edasi, seda rohkem tehnoloogia aga täiustus. Ühel hetkel jõudis see rahvani. Kui pikka aega oli tegemist millegagi, mis jäi kas üksikute kättesse või valitsuse võimusesse, siis lõpuks jõudsid internetti ka kogemuspildid tavainimestelt. Ilmselt oled sinagi neid tarvitanud.”

„Jah, ikka.”

„Ekstreemspordlasi peamiselt?”

„Teismeeas küll.”

„Kas ka langevarjuhüppeid?”

„Ei, neid mitte. Ma kardan kõrgust.”

„Sellest pole midagi. Kogemuse üleslaadija ilmselt ju ei karda, sa saaksid lihtsalt adrenaliinilaksu.”

„Aga ikkagi.”

„Mida siis?”

„Ma tahtsin teada, mis tunne on rulaga sõita. Mõnel mäel olen suusatanud. Ee ... Kuskilt õnnestus mul osta üks surfamine.”

„Siin on sinu kohv. Surfamine? Mul polegi sellist kunagi olnud. Kust sa selle leidsid? Lihtsalt trükkisid otsingumootoris?”

„Ei, need on vist juba maha võetud. Pärast tolle levitaja enesetappu.”

Enesetapud. Varem juhtus seda siis, kui inimesed muutusid oma kogemuste annetamisega laiadele massidele liiga heldeks. Nad andsid nii palju ära, et neist endist jäi alles vaid inimvare. See kõik oli enne seda, kui tehnoloogia ja spetsialistid tegid võimalikuks jätta annetajale endale kõik alles. Sageli ollakse selle suhtes ikka veel paranoilised.

„Aa, olgu. Nojah. No ega praegu vist ei leiagi enam midagi nii väärtuslikku tasuta. Kuidagi peavad minusugused ka ära elama.”

Istusin maha. Edasi ma ei küsinud. Ma ei laskunud kunagi üksik-asjadesse selles osas, milliseid kogemuspilte keegi oli tarvitanud. Ekstreemspordid veel, need on selline terav meeleködi, millest kõigile meeldib rääkida, aga muud kogemuspildid, mis on ringelnud kas netis või käest kätte: lein kaotatud lähedast, esimene öö keelatud armastusega ...

Mulle on alati tundunud ebaviisakas nende kohta küsida. Need on küll laenatud elamused, aga siiski. Ma pole kellelegi rääkinud isegi sellest, kui ma ükskord tarvitasin üht varahommikuni lugemise kogemust. Isegi see tundub veidi liiga intiimne.

„Igatahes. Sa mainisid kogemuste kaotamist. Räägi sellest lähemalt.”

„Miks?”

„Sest üldjuhul nähakse seda peamise ohuna, mis kasutajaid varitseb. Ja ometi on mul tunne, et just sellepärast sa siia tulidki.”

„Miks te nii arvate?”

„Sest sa rääkisid just nimelt sellest, et neuroammutaja peaks mingi tunde ära võtma. Päris nii see otseselt ei käi, tegemist on ikkagi veaga, kui see juhtub. Ja see võib lõppeda väga traagiliselt.”

„Kuid on võimalik niimoodi teha, et see läheb õnneks, eks?”

„Noh, mingis mõttes ...”

„Kui puldi taga on oskaja inimene.”

„On küll. See on väga peen töö, aga see on tehtav.”

„Väga hea. Sest seda ma just tahangi. Ma tahan kaotada üht tunnet.”

„Olgu.” Panin sõrmed vaheliti. „See pole aga tühiasi, mida sa praegu palud. Kunagi oli üks rikkur, kellel kummitas peas muusikapala. Kaua juba kummitas ja ta ei saanud ega saanud sellest lahti. Lõpuks proovis ta kummitava laulu kogemuse ära neuroskannida. Seejärel kaotas ta aga võime kuulda meloodiaid.”

„Mis mõttes?” küsis Wiemers, kuidagi skeptilise näoga.

„Selles mõttes, et masina taga olija ilmselt ei suutnud eristada üksik-kogemust kõigist analoogsetest elamustest. Edaspidi eristas too mees üksnes rütmi. Ja nautis pikki noote. Kuid ta ei suutnud leida nootide järgnevusest mingitki loogikat.”

Wiemers raputas pead, näol segunenud pilge ja kimbatus. Kohv loksus tassis veidi. „Kunagi oli aga keegi mees, kes armastas üht anekdooti ja ta tahtis seda kõigile edasi rääkida, sest see oli nii naljakas, kuid masin sõi ta huumorimeele ära. Ma tean neid lugusid. Need on peaaegu kõik pärit sellest ajast, kui turule ilmusid käsiskannerid.

Üks põhjusi, miks ma teie juurde tulin, on see, et teil pole mõni käsiskanner. Ja te pole mõni suvaline rikkur, kes ei viitsi juhendit lõpuni lugeda või kes käivitab masina jooksu pealt. Te olete professionaal. Mul on vaja teie abi.” Ta pilk langes käes olevale tassile ja selles peituvale jahtunud helepruunile vedelikule. „Palun.”

Tõusin püsti. „Protseduuril pole kunagi sajaprotsendilist garantiid. Oled sa selle ikka korralikult läbi mõelnud? Mis tunne see üldse on, mis ma sult ära võtma peaksin? Praeguse vestluse põhjal otsustades – hirm? Rambipalavik? Võõrastega rääkimise ebamugavus? Need on kõik vajalikud. Hirmu võtmine teeks su lihtsalt rumalalt ettevaatamatuks. Rambipalavikust ilmajäämine muudaks sind iseenda suhtes lootusetult pimedaks. Võõrastega rääkimise ebamugavus peab ka jääma – ma ei tee sinust sotsiopaati.”

Wiemers niheles natuke toolil, vastates ebamugavalt: „Ei ... ei, see pole ükski neist. Need võivad jääda.”

„Ütle mulle siis, mis see on, ja ma ütlen, miks see peab jääma.”

Wiemers vahtis oma kohvitassi. „See on üks ... kiindumus.” Ta vaatas mulle otsa. „Noh, lihtsalt üks tühine puhang.”

„Mis mõttes, üks tühine puhang?”

„Ah, teate küll. Või noh. Teate, näed teda ja äkki ... vuuh. Puhang. Tühine.”

„Sa mõtled armumist?”

Ta noogutas.

„Mis siis lahti on? See on ju tore. Mis tore, see on ju suurepärane. Oled armunud. Miks sa sellest tundest lahti tahad saada?”

„Sest mu naisele ... talle ei meeldiks see.”

Ma vist ütlesin: „Ah soo!”, kui ma selja pöörasin. Igatahes paistis ta korraks võpatavat ja mu pettumust tajuvat. Astusin akna juurde ja tundsin sõrmeotste all klaasi jahedust. Ta on ilmselt üle pika aja armunud ja maksa hingehinda, et sellest lõplikult vabaneda. Wiemers käitus nagu keegi, kes ootab hukkamõistu juba ainuüksi selle eest, et ta üldse julgeb teisi naisi vaadata. Inimesi on igasuguseid – ja ta paistis olevat selline inimene.

Pöördusin tagasi Wiemersi poole. „David, selle järele pole mingit vajadust. Seda tuleb ikka ette. Kiindumised lihtsalt juhtuvad. Tavaliselt võtavad inimesed sellest lihtsalt viimast ja naudivad seda. Endamisi ja salaja. Miks sa peaks selle endalt röövima?”

Ta kergitas üht kätt liueldes, nagu peletades mingit ebamugavust endast eemale, ja ütles: „Sest ma ei naudi seda.”

Toetusin istmikuga aknalauale.

Ta jätkas: „Ma ei tea, ma ei oska seda nautida. See on selline ...” Ta raputas pead. „Kui ma olen oma naisega, on kõik korras. Ta on tööl, ma tegelen lastega. Pesen riided, panen nõud masinasse, koristan, viin lapsed lasteaeda. Uhh, viin nad lasteaeda ja seal ta on ja ma ei saa midagi öelda.

Proovin mitte vahtida, aga ikka teen seda. Ühel päeval ta naeratas korra, millegi muu peale üldse, ja sellest ajast saati olen ma talle nagu midagi võlgu, aga ma ei tea ise ka, mida.

Lähen koju ja mul on üleni kõdi ja üleni ebamugav. Ma ei saa sellest lahti. Kuulan üht laulu, millega elan seda läbi. Või elan teda läbi. Kuulan seda üha uuesti ja uuesti. See laul meeldis mulle kunagi, nüüd on see mulle vastik, aga ma ei saa seda kuulamata jätta, sest mul pole temaga midagi muud ühist. Seal on: „*I don't believe that eenybody feels the way I do about you now.*” Võib-olla see on tõsi. Võib-olla ei tunnegi keegi tema vastu ligi-lähedaseltki midagi sarnast. Võib-olla pole kunagi olnud ega tule kunagi kedagi, kes oleks tema pärast nii rahutu – ja mis see loeb?

Mõned arvavad, et ükski armastus pole täielikult ühepoolne. Et mingi osa kandub sellest alati edasi, kui lootusetu see ka ei tunduks. Jama. Kui ta teada saaks, mida ma tunnen, mida ta ütleks? Kõige parem, millele ma loota saan, on „aitäh”. Üleni ebamugav ja üleni ma-tahan-siit-ära-saada-päästke-mind-välja-aitäh, aga ikkagi aitäh. Ta võtaks selle endale teadmiseks.

Ma ei taha olla järjekordne nägu, keda nähes tuleb piinlikkust tunda. Ma ei taha selle teema ümber keerelda. Las ma lihtsalt ... olen. Las ma olen, enne kui ma tekitan sellega kellelegi mingeid ebameeldivusi.”

Rääkimise pingutus näis näpistavat Wiemersi adrenaliininäärmeid, ta oleks nagu sütel seisnud – ta istus kramplikult sirgelt, hoides tooli seljatoest eemale. Sõrmed värisesisid. Ilmselt oli pikkade särgikäiste all kananahk.

Küsisin: „Sa ei taha ju neuroskannida mingit üksikkogemust. Sa tahad kogu elamust endast välja saada. Selle piirid on üsna hägusad. Võib juhtuda, et pärast tänast võid sa üleüldse armastusest ilma jääda. Kas sa oled selleks valmis?”

Kramplikkus näis temas lahtuvat – ta oli oma vastusega leppinud. „Nii tugevaid läbielamisi pole selles eas enam vaja.”

Ta polnud ju sugugi vana ... ja ikkagi niimoodi.

On alles mees. Mingi suvalise armumise pärast on ta otsustanud end vaimselt kohitseda. Pole teada, mida see talle teha võib. Ma ei tea, mis muu võib selles ajukeskmes olla, mis seda kiindumust põhjustab. Mis saab siis, kui ta ei suuda selle kadumise järel enam enda lapsi omaks tunnistada? Või äkki kaotab ta üldse võime tunda? Kas see ongi tema eesmärk – kas ta tahab muutuda hingetuks ja üleni praktiliseks kohuseinimeseks ... Kust oskaks ta sellisel juhul leida oma elule sideainet, mis seda kõike ühendaks?

Ah, kurat. Miks ei või ma seda lihtsalt ära teha? Mida vähem ma tagajärgedele mõtlen, seda vähem need mind segavad. Mis sest, et ilmselt see ongi mõtteviis, mis võttis minult mu loa ...

Persse. Ma ütlen talle ära. Ei tee. Ma ei tee seda.

Või samas, äkki oleks võimalik ... Jah, ma teen hoopis nii.

„Olgu. Teeme ära.”

Wiemers vaatas mulle uskmatu näoga otsa. „Päriselt?”

Ma tean, mis ma talle teen.

„Jah. Teeme. Lõppude lõpuks maksad sa selle eest ikkagi täishinna. Ja kui midagi ka juhtub, siis mina ei peaks ju selle eest karistada saama. Seaduse silmis seda tehingut ei toimugi. Miks ma ei peaks seda tegema? Küll sa ise tead, millega riskid.”

„Oh, aitäh! Kui nii, siis ... siis on kõik jälle korras. Aitäh.”

„Jajah, pole tänu väärt. Pole sugugi tänu väärt ... Läheme aga edasi.”

Olen kuulnud võimalusest, et neid kogemuspilte saab endast välja poole peegeldada. Muuta skanneri abil kogemus terviklikult hallatavaks ja kergesti ülekantavaks ühikuks ning edastada see kellelegi teisele pelgalt tema silmadesse vaadates. Niimoodi edastavad riigiasutuste töötajad väga tundlikku informatsiooni – vaja on ainult ühtainsat silmapilku. Tähendab, seda tuleb väga täpselt ajastada ... Aga kui see õnnestub, kui see läheb õigesti ... siis ei pea Wiemers enam kartma, et tema silmarõõm vastab talle mingisuguse piinliku „aitähiga”.

Vaatasin Wiemersi poole. Mõtlesin: sa arvad, et sul pole nii tugevaid läbielamisi vaja. Ma ei usu seda. Mitte kellestki.

„Jah, olgu.” Wiemers ajas ennast püsti. „Olgu, kohe tulen. Kas ma peaksin üleriided siia jätma? Ja kas teil on haiglasussid?”

„Ei, ei, meil pole. See pole niisugust kristalset hügieeni nõudev asi.”

„Oled kindel? Kui sellist asja ametlikult teha, siis peab minu meelest kõik steriilne olema. Minu meelest aetakse isegi juuksed maha.”

„Oh, ma olen näinud jah. Ei, selleks pole mingit vajadust. Tule, astu edasi.”

Avasin ukse ja seal see oli.

Muidu oli see küllaltki mungalik ja mittemidagiütlev töötuba. Keskel oli kirjutuslaud, laual olid arvuti, paber ja pliiats. Laua all oli kaks taburetti. See võinukski olla vanamoeline töölaud, kui polnuks arvutit ja pealtnäha plastmassist neuroskannerit, mis rippus laua kohal pikkade juhtmete otsas.

„Võta istet,” ütlesin ja osutasin paberilehele. „Sinnapoole lauda, palun.”

Ta noogutas, tõmbas tabureti laua alt ja istus. Ta vaatas uudistavalt neuroskannerit, mis oli asetatud piisavalt madalale, et ükskõik kui lühike inimene saanuks seda laua taga istudes omale pähe panna. Talle oli see rinna kõrgusel.

Wiemers vaatas puust lauda. Laua keskel oli kiiskavvalge paber, ülejäänud nägi välja vähem hoolitsetud. Lehe kõrval olid kohviplekid, puulaud ise aga selline, nagu see oleks viibinud mõnda aega unustatult lageda taeva all.

Ta küsis: „Ma ei tea, see ei tundu päris õige. Tavaliselt nad ikkagi ... ajavad juuksed maha. Panevad kindad kätte, sussid jalga.”

„Ei, seda pole vaja. Päriselt ka. Steriilsus aitab lihtsalt kogu seda protsessi natuke rohkem ... müstiliseks teha. Või mina ei tea. Puhutakse asi suureks ja käitutakse nii, nagu tegemist oleks üksikutele kättesaadava imeasjaga. See on tegelikult päris tavaline asi. Ja üldjuhul sugugi mitte nii kohutavalt keeruline. Vähemalt mitte juhul, kui tegemist on tavalisema programmiga. Sinu puhul on muidugi vähe teisiti, aga see ei tohiks mõjutada nii palju, et peaks vahelejäämist kartma.

Pealegi, mõtle, milline sa välja näeks, kui me su pea kiilaks ajaksime. Naeruväärne. Mõnda teeb kiilaspäisus ähvardavamaks. Mõni aga näeb nii välja nagu vähihaige. Arva ära, kumba gruppi sina kuulud.”

Ta võttis neuroskanneri kätte. „Kas teile on kunagi öeldud, et te räägite liiga palju?”

„Mm ... mulle on öeldud, et ma ei suuda vait olla. See on ilmselt üks põhjustest, miks ma olen siin ja ülikonnas, selle asemel et olla riigihaiglas ja kitlis.”

Wiemers raputas pead nii, nagu mõni inimene kehitab õlgu. Ta vaatas neuroskannerit, mis seisis laua kohal. „Ja nüüd ma panen selle endale pähe?”

„Ei, mitte kohe. Enne peame sisestama mõned su andmed. Mitte midagi liiga keerulist. Nii, räägi mulle oma emast.” Kirjutasin samal ajal üles tema käitumismustrid ja intellektuaalsed parameetrid.

„Oma emast? Mida ma temast räägin?” Ta lasi masinast lahti, see jäi juhtmete otsa tolknema.

„Mm ... Ametinaljad. Ei, sa istu rahulikult, kohe saab ...” Masinat pidi veel natuke sättima, eelseaded valmis panema ning mõõdu ja mahu näidud sisestama. Natukese aja pärast esitasin talle veel mõned küsimused, mis aitasid täpsustada käitumismustreid ning suhtumist erinevates küsimustes. Programm ei nõudnud küll mikroskoopilist psühholoogilist täpsust,

kuid igasugune selgus oli minu meelest kasulik ja selle ülesande juures oli mistahes kasulik asi ka vajalik asi.

Küsisin kõige muu seas ka, mis aegadel ta tavaliselt seal lasteaias käis. Ja mis olid kõige tõenäolisemad ajad, mil ta sellele naisele silma võinuks vaadata. Mul oli vaja õiget hetke, mil see kogemuse ülekanne pidi käivituma. Õnneks ma sain selle – ta teadis öelda minutipealt.

„Nii. Nüüd võid pähe panna.”

„Olgu.” Ta võttis selle ja sättis kiivrina pähe. „Kas nii?”

„Mm ... Natuke paremale sealt. Jah, olgu, nüüd on kõik õige.”

„Ja nüüd?”

„Ja nüüd võtad sa pliiatsi ja hakkad kirjutama.”

„Mhm. Olgu. Ee ... Mida kirjutama?”

„Sedasama, mida sa enne mulle rääkisid. Sellest tüdrukust. Või poisist?”

Ta punastas. „Naisest. Miks just kirjutama?”

„Sest kui sa paned selle sõnadesse, siis sa püüad seda defineerida. See tähendab, et sa teed tunde enda jaoks konkreetseks. Nii on see ka su teadvuses konkreetses kohas, mistõttu on seda kergem terviklikult hallata.”

„Aga kui ma ei oska seda kuidagi sõnastada? Kui ma teda näen, lähen ma nii kimbatusse. Ma ei tea, kas ma kirjutan õiget asja ...”

„See pole tähtis. Mina seda lehte ei vaata. Selle võib kas või lugemata prügikasti visata, kui sa seda just meenena ei taha alles jätta. Tähtis on, et sa elad seda võimalikult täielikult läbi sel ajal, kui masin töötab. Aktiivselt pinnal olevat kogemust on palju-palju lihtsam neuroskanneris elama panna. Mõned arvavad, et teisiti polegi võimalik.

Igatahes, hakka kirjutama. Alusta kas või sellest, mis sa mulle enne rääkisid.”

Wiemers noogutas ja ütles: „Okei. Ma siis ... hakkan pihta.” Ta nihutas lehe lähemale, võttis pliiatsi kätte ja vaatas paberile. Ekraan mu ees näitas, et ta ajus hakkasid erinevad tsoonid aktiveeruma. Pliiats puutus paberit ja ekraan näitas mingeid kohti eredamalt kui teisi.

Käivitasin tasapisi süvasondi.

Wiemers võpatas. „Oh! Mis see oli?”

„Ära pane tähele. Kirjuta edasi.”

Ta koges teatavat kõditust. „Oh ...” ütles Wiemers, ent tuletas endale meelde, et peab kirjutama, ja langetas jälle pilgu pooleldi täiskirjutatud paberile.

Paistis, et ta oli võimeline kirjutama täiesti ennastunustavalt. Oleks kahju, kui hoog raugeks vaid seepärast, et pliiats vajab teritamist. Ehk

oleks olnud seekord parem anda pastakas ... Ei, pliats on tundlikum kirjutusvahend, oli tähtis, et ta tunneks selle õrna sahinat paberil. Võib-olla oli hea ka see, et ta mingilgi määral tundis, et seda pole mitte ainult võimalik kustutada, vaid sai ka üle kirjutada.

Ühel hetkel taipasin, et skanner ammutas toda kogemust juba väga pikalt. Kui see peaks kedagi tabama, saaks ta ilmselt päris tugeva elamuse osaks. Palju oli sellel üldse petapiksleid ... 9017? Ja arv ikka veel suurenes ...

Mul pole kunagi olnud ühtki mälupilti, millel oleks üle 9000 petapiksli. Jumal küll, 9000. See on ju uskumatu. Sellise tavalise inimese kohta, ilma psüühiliste traumade või häireteta. Pealtnäha täiesti tavaline inimene. Seda ei osanud ma küll ette arvata. Minu andmebaasis polnud ühtki sedavõrd võimsat kogemust. Tõtt-öelda ei teadnud ma kedagi, kellel oleks. Kartsin, et kui ma selle kogemuse neuroaparatuuri ammutan, siis see võib ta ajus tekitada lühise ... võtabki talt selle armumise ära.

Oh, kurat ... aga ta ju ise soovis, et ma nii teeksin. Ja see kogemuste peegeldamine – see on ju jabur! Ma ei peaks niimoodi salamisi oma oskusi proovile panema. Mis armutohtrit ma püüan siin mängida ... 9000-petapiksline kogemus – parem oleks teha nii, nagu ma temaga kokku leppisin, ja võtta see lihtsalt ära.

Miks peaksin sellise varanduse käest laskma puhtalt suuremeelsuse pärast?

Ja noh, võib-olla oli tal õigus. Võib-olla jõuabki mõni inimene sellisesse eluetappi, et tal pole säärast hingemõllu enam vaja. Las ta kasvatab lapsi, püsib truult naise kõrval, elab oma elu. Kes olen mina, et arvata, et see võiks olla kuidagi poolik?

Otsustasin, et selline lahendus on ilmselt kõigi jaoks parim.

„Olgu, pane ennast nüüd valmis,” ütlesin.

„Kas midagi tuleb veel?” pomises ta, krihveldades edasi oma pliatsiga ja tõmmates juba kirjutatud sõnu teise käega kogemata uduseks.

„Jah, nüüd tuleb see kõige olulisem.” Vajutasin mõnele nupule, seadsin aparaadi neuroskanneri faasist neuroammutamise faasi.

„KÄIVITA?” Vajutasin „Jah”.

Midagi juhtus. Midagi, mis poleks pidanud juhtuma.

Järsku näitas masin mingit numbrijada, milletaolist ma enne polnud näinud. Wiemers paistis istuvat üsna rahulikult, aga arvuti näitas ühtedes ajuosades intensiivistumist, teistes rahunemist. Ekraanil vilasid värvid, ei olnud täpselt aru saada, mida see masin tegi.

See polnud mõni odav käsiskanner. Aga ühe kontoriskanneri kohta oli see siiski suhteliselt soodne.

Arvuti lõpetas ühel hetkel töö ja pilt kadus eest. Mis juhtus? Kas ma sain tema kogemuspildi? Kas see on nüüd mu andmebaasis?

„Kas nii pidigi juhtuma?” Arvuti ei pildunud sädemeid ja paistis, et neuroskanner ei kärsatanud mehe ajusid. Kõik oli suhteliselt vaikne – ilmselt oli ainult mu reaktsioonist näha, et midagi oli valesti.

„Härra Wiemers, kuidas te ennast tunnete?” küsisin, vahtides ise ekraani poole, kuid ei, pilt oli eest läinud. Proovisin klõpsata käivitamisnuppu. Ei midagi.

„Ma arvan ...” Härra Wiemers kõhatas. „Ma ei tea. Ma vist tunnen ennast hästi. Praegu ei oska öelda, et midagi oleks teisiti. Kas kõik läks ikka õigesti?”

„Jah, vist küll. Ah, persse. Ma ei tea.” Proovisin jälle arvutit sisse lülitada. Mitte midagi. See ei hakanud isegi käivitumise häält tegema. Kas ma sain siis selle mälupildi või mitte?

„Tähendab, kas see on mul alles?”

Vaatasin laua all olevat arvutikasti. See ei suitsenud ega midagi. Vist löi lihtsalt korgid välja. „Tead, praegu ma ei saa midagi päris kindlat öelda. Ma ei tea, kas sulle jäi see kiindumus või mitte. Ma päris täpselt ei tea sedagi, mis sulle üldse jäi. Mis su nimi on?”

„David Wiemers,” vastas ta enesekindlalt.

„Jajah. Mis su naise nimi on?” Kas äkki oli protsessoriga midagi lahti?

„Carol.”

„Olgu. Su mälu on korras. Mis tole nimi on, kellest sa kirjutasid?” Ei, protsessor oli korras, vist ... Niimoodi peale vaadates ei saanud midagi öelda. Mis see veel olla saab?

„Tema nimi on Linda.”

„Loe nüüd seda lehte. Kas see käib Linda kohta?” Mis siis selle aparaadiga ikkagi juhtus?

Tal läks hetk aega, aga ta ütles: „Ei. Vähemalt ma ei usu, ei.”

Vähemalt seegi hea. „Olgu, siis oled vaba.” Tulin laua alt välja ja vaatasin talle otsa.

Jumal küll. Oh ...

Ta vaatas mulle otsa ja küsis, kas midagi on lahti. Silbid rullusid üle ta keele ja helisesid kuidagi mu kõrvus. „Kas,” alustas ta lauset, „midagi,” mis kõlas harjumatuult voolavalt ja pehmelt, „on lahti?” See kõlas peaaegu erootiliselt.

Erootiliselt? Ma pole kunagi arvanud, et ... Ei, lõpeta see. Raputasin aeglaselt pead. „Ei ... midagi pole lahti.”

Ta silmade vahele tekkis kurd, mis jäi mind hiljemgi kummitama. Ta läks akna juurde ja vaatas klaasilt vaevu nähtavat peegeldust. „Paistab tõesti, et midagi pole väga lahti. Ma näen normaalne välja.”

Mitte lihtsalt „normaalne” ... Ei, ikka normaalne. Ta oli seesama tavaline mees, kes sisse tuli. Masin oli lihtsalt ... kuidagi. Kurat. Ma vist sain aru ...

„Ja ...” jätkas Wiemers pooleldi skeptiliselt. „Kuna sa said mul sellest ka lahti, siis tundub, et meil on kõik tehtud. Kas ma peaksin kohe maksma?”

See ju tähendaks, et ta jääks kauemaks. Ehk tõesti natukeseks ... „Ei, ära sellepärast muretse. Maksa kunagi ülekandega või midagi. Sellega pole kiiret. Või tuled teinekord tagasi ...”

„Ma võin kohe ära maksta.”

„Ei, parem oleks, kui sa lähesid lihtsalt ära.”

„Olgu.”

Saatsin ta tagasi eestuppa. Ta sammus ukse juurde ja pööras ümber. Läbistas mu oma pilguga. Noogutas. „Aitäh. Teinekord siis maksan. Kui tahad.”

„Jah.”

„Head aega.”

„Jah ... või oot!”

David jäi uksele korra seisma, käsi piidal. „Jah?”

„Äkki tahaksid veel tassikese kohvi? Einoh, enne kui teele asud.”

„Ei, ma pigem ei võtaks. Mulle ikka tõesti ei meeldi kohv.”

„Ah jaa. Olgu. Head aega siis. Ole tubli. Näeme järgmisel korral.”

Ta nägi hämmeldunud välja, aga ütles: „Head aega teilegi.” Ja läks minema.

Pidin veel üht asja teada saama – kas see mõjus ainult minule? Astusin kiiresti akna juurde.

Nägin teda kaugel all eemale sammumas. Temast kõndisid mööda mõned inimesed, kolm inimest ... Kaks vaatasid talle otsa. Need, kes talle otsa vaatasid, jäid talle järele vaatama. Jäid samamoodi jõllitama, nagu mina siin üleval.

Läksin tema pliiatsiga täisnühitud lehe juurde ja vaatasin, mis sinna oli kirjutatud.

Lugesin äratundmismeeleheittega.

Mida see masin teinud oli? Mida mina teinud olin ... Kõik need küsimused, et kirurgilise täpsusega saavutada ühtainsat ajahetke, ühtainsat mälopilti, ja selle asemel ... Katkematu filmilint.

Jumal küll ... kui ta järgmine kord tuleb, kas ma peaksin talle sellest rääkima? Kas sellest üldse rääkida? Kas ta saaks sellest aru?

Neelatasin, sest tajusin ehmatusega, et mind huvitas enim hoopis miski muu – mida muud saaks ta mulle vastata, kui et ... aitäh?

TIINA VEIKAT

hiina kabe

hiina kabe
ühendab minu pere liikmeid
meie pühalik-paganlikku kolmainsust
üksikuid saari
mis paljanduvad
kui meri annab järele
moodustades hetkiti poolsaare
ja naljakas, eks ole
et tegelikult
see polegi hiina kabe
vaid hoopis muu tundmatu mäng
mida aegade algusest
meie pere tunneb
hiina kabe nime all
see rituaal
see mustvalge laud
on võimsate väljaütlemiste
uste paukumiste
suu puhtaks rääkimiste
vaikuse teraapiasessiooni kõrval
meid ühendav jõud
mille kestel koonduvad ühte
me muidu üksteisest eenduvad
ja käest lahtilaskvad
hinged
mis kõnelevad sosinal üksteise aeglasest kaotusest

olgu taevas tänatud
et on olemas hiina kabe!

*

kahekümne viie aastaselt
on kõik õielehed langenud
on kõik kroonlehed
ka lehed langenud
ja paljas roots vaid kartlikult
kaardudes kummardub
tummaks vastuseks tuule kutsuvale puhangule
nii palju on öelda
ja mitte midagi öelda ei suuda
nii palju on öelda
ja mitte midagi öelda ei või
kas siis oodata
kahekümne viie aastaselt
uute õite puhkemist
kas siis loota
vanade vägivaldset külgekleepimist
ei!
või jah?
ma tõesti ei tea
aga need esimesed õied
need kõige esimesed on langenud
viinud kaasa hõrgu nostalgia
ja häbematus tunda mitte millestki rõõmu
mu jalge ees maas
lebavad kurdilt
need lahti lastud, tuule rebitud õied
mis ajaga saavad osaks kosmosest ja unustusest
mattudes olematusse
kas ometi tulevad uued?
peavad ju tulema
millal küll
paljaks jääda ei taha
ei või

*

igavus on nagu hiinas tehtud
plastmassist nipsasjad
mis tükiavad igas suunas igal pool muudkui peale
ja on nagu vajalikud ka
aga ainult siis kui neid ei leia!
igavust eemale lükata on raske
nagu neid plastmassist nipsasju
mis muudkui kuhjuvad ja kuhjuvad kappides
ja itsitavad isekeskis sinu kipras kulmu üle
jonnipunn-igavus
täpselt nagu nipsasjad
iialgi ei anna alla
kiiga-kaaga
kõigutab end aina uhkemiini
kääntega aitab hoole kaasa
meeter meetri haaval
läbi atmosfääri sinu suunas
muudkui ennast vinnab
kuni langeb sulle kaela
kui tinaraske madalrõhkond
või vihma hüsteeriline nutt
uhtudes su veenmisele aldist peanuppu
omatahtsi aina edasi ...
igavuse peletamiseks
tuleb lakata mõtlemast
tuleb võtta käed-jalad muud liikmed
ja need rakendada tegevuse ette
vastupidavate ohjadega
tuleb unustada galopeeriv mõtlemine
sulgeda võtmega kaalutlemine
uinakule saata aju
siis igavus solvub
võtab oma tühja pilgu
ja väljavenitatud aega mõõtvat liivakella kaenlasse
ning suundub torisedes parematele jahimaadele

aa
ja need plastmassist nipsasjad
kui sa oled igavusele ust näidanud
võta need ette
ja meisterda midagi

ARVUSTUSED

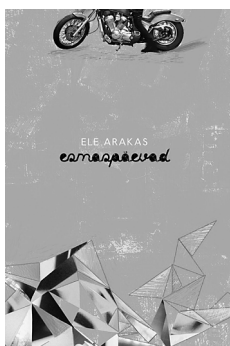
TUNNELI LÕPUS ON MUST UKS

Hanna Linda Korp

Ele Arakas
„Esmaspäevad”
Tänapäev, 2015

2014. aasta Tänapäeva ja Eesti Lastekirjanduse Keskuse noorsooromaanide võistlusel 1. koha pälvinud Ele Araka (pseudonüüm) „Esmaspäevad” on omamoodi hübriidteos. Ühelt poolt on see segu Margus Karu „Nullpunktist” ja Stephanie Meyeri „Videviku” saagast, teiselt poolt on neist raamatutest laenatud teemasid võrstsitatud kõnepruugiga, mille mõistmiseks peab tundma internetiajastut: meeme, laulutsitaate ja muud sellist. „Esmaspäevad” on seega igati esikohavääriline teos, sest peegeldab täpselt seda, mis praegu noorte inimeste maailmas toimuda võiks. Siinkohal pean märkima, et kui ma oleksin vaid paar aastat vanem, ei saaks ma žargoonist sugugi aru – aga õnneks kuulun veel otsapidi sellesse põlvkonda, mida „Esmaspäevades” peegeldatakse.

Lugedes meenub esmalt Margus Karu 2010. aasta menuk „Nullpunkt”. Selleks on kolm põhjust. Esiteks on „Esmaspäevade” peategelane Katariina (sõpradele Kata) pärit sarnaselt Karu romaani Johannesega vaesest perekonnast. Isa tal pole ja emaga on suhted kehvad. Teiseks, oma silmanähtava vaesuse ning maalt-ja-obesega-staatuse tõttu kiusatakse teda koolis. Ent kui „Nullpunktis” piirdus asi vaimse vägivallaga, siis Araka teosesse on lisatud tugev annus füüsilistki. Kolmandaks valitseb mõlema raamatu peakangelase mentaliteedis seisukoht *I can't go on, I will go on* ehk hoolimata ropust sõimust, sõgedast emast ja hullust enesetundest näevad nii Johannes kui ka Katariina tunneli lõpus valgust.

Bussis loksudes mõtlesin oma tuleviku peale. Siin koolis pidin vastu pidama ainult mõne kuu veel. Kui hakkaksin nüüd puuduma või mingit jama kokku keerama, siis seda kauem siin kinni oleksin. Keskkooli lähen kuhugi mujale, ükskõik kuhu. Eldatavasti pole kuskil nii hull. Siis on vaja veel kolm aastat vastu pidada. Otsustasin, et pean olema nagu robot. Ei torgi kedagi, ei suhtle kellegagi, lihtsalt käin kohal ja teen oma asjad ära. (lk 217-218)

Ometi võib see valgus tunneli lõpus olla maru petlik. Lunastust ei ole ega tule. Sellest valgusest astub välja hoopis haiglaselt meeldiva välimusega antagonist, vampiir nimega Niglas, kes erinevalt oma (kuri)kuulsast eelkäijast Edwardist ei helenda valguse käes ega maga avatud kirstus nagu rumeenlane Dracula, vaid eelistab jääkülma veega täidetud vanni. Näikse, et imeelemendid nagu vampiirid, libahundid, *zombie*'d ja teised poolinimesed on eesti

Näikse, et imeelemendid nagu vampiirid, libahundid, *zombie*'d ja teised poolinimesed on eesti noortekirjanduses eelduseks, et tekst potentsiaalsele publikule imponeeriks.

noortekirjanduses eelduseks, et tekst potentsiaalsele publikule imponeeriks. Kiiri Saare sarja „Rubenil liblikate” teises osas avastab meessoost (*sic!* – tihti on fantastiliste noorteromaanide peategelasteks tüdrukud) kangelane ühel päeval, et ta on pooleldi demon ning peab oma kurja jõudu kuidagi taltsutama. Samal ajal kasutab ta liikumiseks uhiuut Lexust ...

Maagilise elemendi kasutamine on märk sellest, mis on parasjagu popkultuuris esil – „Videviku” ja „Harry Potteri” mõju on paraku raske üle hinnata –, kuid teisalt markeerib see (noorte)ühiskonna nihet. Eelmise kümnendi noorteromaanides domineerivad sotsiaalsed probleemid, nagu narkomaania, suitsiidid ja haigused (nt Diana Leesalu „Kaks grammi hämaruseni”, Sass Henno „Mina olin siin”), osutusid ühel hetkel liiga tõsiseks või ebausutavaks. Paistis, et 2000. aastate alguses debüteerinud noorkirjanikele tähendas noor olemine vaid suurt sõda iseenda ja ümbritsevaga ning tunneli lõpus paistvast valgusest polnud juttugi.¹ Nüüd aga igapäevaelu kirjeldamisest enam ei piisa, et teos mõjuks, ja mängu tulevad kergelt fantastilised elemendid. „Esmaspäevade” kõige maavälisem olend on kahtlemata Niglas, kes toob endaga kaasa oskuse maailma keerlema panna, inimesi alateadlikult mõjutada ja esemete ja olendite energiavälju näha. Katariinale, kes üritab igal võimalikul viisil oma eksistentsi ja üldse inimese elu põhjendada, tunduvad sellised võimed esialgu usumatult lahedad. Pikapeale kujuneb neil välja aga oma filosoofia, kuidas ümbritsevat mõtestada. Nii läbivad raamatut pikad arutlused ilmaruumi tekkimise kohta:

„Minu arvates küll ruum lõpmatu pole,” vaidlesin, „see ju tekkis koos suure pauguga. Ruum pole niisama tühjus, vaid on ise ka ... midagi. See ka paisub, koos kõige muuga, mis universumi moodustab. Nagu rosinasai. Ja aeg ju ka ... vähemalt ühtepidi pole see lõpmatu, sest ta tekkis ju suure pauguga.” (lk 117)

1 Ehk on siin tegemist karmide 1990ndate mõjuga?

On rõõmustav, et teos ei koosne ainult tegevuse- ja seisundikirjeldustest, vaid ka „diibimatest”

asjadest, ent seesugused maavälised teemad mõjuvad „Esmaspäevade” üldise hoogsuse kõrval kuidagi teisejärgu-listena. Kujutlegem, et muidu kiire ja liikuva helikeelega muusikateoses on iga natukese aja tagant paariminutilise paus, mille järel läheb lugu tavapärase hooga edasi. Mõnda kuulajat häirib selline hakitus, mõni aga kerib pala edasi, teades, et mõtestamata vaikus laiemas plaanis suurt rolli ei mängi.²

Ebausutavust jagub „Esmaspäevades” veel – maagilistes detailides. Vampiir küll toimib võõra, tundmatu ja ohtliku elemendina, aga teost lõpetav ohverdus- või tapmisrituaal tundub ülejäänud raamatu valguses üpris kohatuna. Hästi, vahelduseks ebamaistele sündmustele ja olenditele leiab Katariina endale (inimesest) kaaslase, klassivenna Marteni, kuid – nagu peategelane isegi teose vältel mitu korda välja toob – sellist õnne kauaks jätkuda ei saa. Suhe Marteniga lõppeb suure tragöödiaga. Katariina ei tea, mida teha. Lõpuks otsustab ta inimeseks olemisest üldse loobuda, otsib üles oma vana vampiirist sõbra ja palub tal ennast ohverdada. Teos kulmineerub stseeniga, kus juba pooleldi teises ilmas olev neiu otsustab musta linaga kaetud söögilaua, et elu, olgu see nii õnnetu kui tahes, on ikkagi surmast parem. Raske on aru saada, miks lõppeb muidu tragikoomiline raamat nagu B-kategooria õudukas? Võib-olla ei leidnud noor autor sobilikku lõpunooti. Varjuna ringi käimine on küll tugev kujund, kuid seal ei kanna see välja.

Vahest on teose viimased 20 lehekülge sümboliks hoopis millelegi muule? Ehk ei pea eespool kirjeldatud sündmusi üldsegi sõna-sõnalt võtma, vaid neid võib vaadelda kui võrdpilti loodusrahvastele omasest üleminekuriitusest, kus neiu saab naine või poisist mees? Et surma asemel elu valimine tähendab iseenda eest vastutuse võtmist.

Viimasel juhul täidaks „Esmaspäevad” ülesannet, mida noorteromaanidelt oodatakse³ – noortele head eeskuju pakkuda. Hoida neid elus. Valedest valikutest võimalikult eemal. Kuid sellest hoolimata ei kõla teose lõppakord sugugi nii võimsalt, kui võinuks.

Noortekirjanduseks liigitub teos eelkõige seetõttu, et noor kirjutab omavanusele (või veidi nooremale), üle 25aastased selliseid teoseid naljalt kätte ei võta. Asi pole ainult raamatute kvaliteedis, vaid juba välja toodud väites – vanema generatsiooni lugeja ei pruugi mõista teose slängi ja viiteid lauljatele-näitlejatele-teleasaadetele. Ometi just nende markerite kaudu peategelane iseennast määratlebki, mispärast võib tema psühholoogia jääda vanemale lugejale lihtsalt häguseks. „Esmaspäevade” omapärase žargooni tõttu võiks olla teose lõpus seletav sõnaraamat.

2 Siinkohal ei väida ma, et paus kunstiteoses kandma ei peaks – peab küll!

3 Ave Mattheus „Noor(te)kirjanduse plahvatus”. – Looming 9/2010, lk 1285–1301.

Pekki! Tahtsin endale peoga otsaette laksata. Või veel parem, labidaga. Sotsiaalselt ebaadekvaatne pingviin kohtas Bad Luck Brian'it ja tulemus olin ilmselt mina. Mingi tüüp ründab mind pimedal tänaval ja ma kutsun ta endale külla? Ma ei suutnud ennast uskuda. (lk 14)

Kuid just *hoogne, irooniline ja kohati lausa ülbe*⁴ kirjutamisstiil oli üks põhjustest, miks „Esmaspäevad” romaanivõistluse võitis. Pean nõustuma – tänu ainuüksi äärmiselt mahlasele keelekasutusele on see õnnestunud tekst. Tugev huumoriansus vähendab kurbade ja haledate olukordade paatosslikkust ja peakangelase eneseiroonia paneb teksti elama.

Oskus enda üle nalja heita ongi see, mis teost paljudest teistest noorsooromaanidest eristab. Kui 2000. aastate kangelastele oli omane wertherlik või koguni justine'ilik kannatus, siis Katariina meenutab pigem Henry Fieldingu kangelast Tom Jonesi, kes sünnib küll õnne-, mitte õnnetuse-tähe all, kuid kellega sellegipoolest alatasa midagi kentsa-

„Esmaspäevad” oleks hea teos ka juhul, kui autor poleks maavälist elementi üldse sisse toonud.

Raamatus kujutatavas reaalsuses on peidus piisavalt ainet, mille kaudu oleks peategelane saanud oma elu mõtestada.

kat juhtub. Ning Markii de Sade'i „Justine'i” mainides tuleb välja tuua ka see, et „Esmaspäevades” räägitakse seksist palju, häbenemata ja eufemismide taha peitmata. Raamatu põhiteema on ju suureks kasvamise, mille lahutamatu osa on seks. Samas pole seda presenteeritud millegi eksklusiivsena – „50 halli varjundi” sadomasomänge ei praktiseerita ning selle asemel kirjeldatakse esimest seksuaalvahekorda nii, et lugejal ei hakka piinlik. Kui noor kirjutab omavanusele, siis ta ei loe moraali, sest

teab omast käest, et epistel rahustab ainult selle südant, kes seda peab. Hea noortekirjandus näitab, kuidas ümbritsev maailm toimib, aga ei anna sellele hinnangut. Lugejale antakse võimalus ise järeldusteni jõuda, et seeläbi ennast ja teisi paremini mõista.

Nii võibki öelda, et „Esmaspäevade” hübriidsus põhjendab ennast mõneti. Teose tugevaimad küljed avalduvad just nimelt meie tragikoomilise igapäevaelu värvikas kirjeldamises ning peategelase usutavas siseheitluses. Teisalt päädib see siseheitlus kuidagi ebaloomulikult. Vahetult enne raamatu lõppu kargab välja veel üks maagiline olend – *deus ex machina*, kes leiab loole järsu lahenduse. „Esmaspäevad” oleks hea teos ka juhul, kui autor poleks maavälist elementi üldse sisse toonud. Raamatus kujutatavas reaalsuses on peidus piisavalt ainet, mille kaudu oleks peategelane saanud oma elu mõtestada. Ja tunneli lõpus paistev valgus ei tähenda ju surma, vaid hoopis edasiminekut, järgmist taset. *I can't go on, I will go on.*

4 <http://www.elk.ee/?p=10527>.

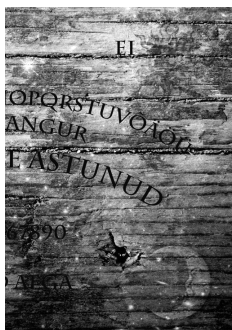
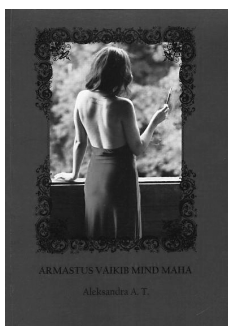
LIHTNE LAHENDUS

Laura Oras

Aleksandra A. T., „Armastus vaikib mind maha”. 2014, Hea Tegu

Kaidi Kangur, „Vaime sisse astunud”. 2014, Hea Tegu

Koits, „Ma kasvasin suureks”. 2014, Hea Tegu

Internet on tekste täis. Netis leidub kõike – teadustöid ja lapspornot, ajaleheartikleid ja omaloomingut. Selle meeletu tekstivoo sees ei suuda isegi masinad ja otsingumootorid hästi orienteeruda, rääkimata inimestest. Isegi siis, kui pii-rata tekstide hulk ainult miljoni kõnelejaga keelele, on mass meeletu. Nii nagu keegi ei suuda läbi lugeda kõiki raamatuid, ei ole võimalik ka internetti läbi lugeda. Näiteks poogen.ee leheküljele on ligi kolm tuhat kasutajat üles riputanud üle kahekümne tuhande luuletuse ja nelja tuhande proosapala. See tähendab, et Eestis on vähemalt kolm tuhat inimest (võiks oletada, et peamiselt noort), kes on mõne ilukirjan-dusliku teksti kirjutanud ja tahavad seda maailmaga jagada. Ja mitte ainult jagada, vaid saada ka tagasisidet – poogen.ee lehel panevad kasutajad üksteisele hindeid, mille põhjal moodustuvad parimate teoste edetabelid, kommenteerivad luuletusi, kirjutavad autoritele iseloomustusi ja soovitavad teiste kirjutisi. See on omaette mikrokosmos, kus lugejad on ühtaegu ka kirjutajad. Ilmselt kehtibki Poognas teatav eneseküllastumus: kui minu värssse loevad teised samasugu-sed ja kiidavad need heaks, saab ring täis ja enamat polegi vaja. Aga kui kirjutamisele aina rohkem aega pühendada ja see kasvab väikesest hobist millekski suuremaks, siis tahab autor varem või hiljem avaldada oma tekste ka paberil – raamat on rohkem päris kui blogi või portaali, raamat ongi päris kirjandus.

Heategevusühingu Hea Tegu kirjastus andis möödunud aastal välja kolme noore, kuid pikaaegse poogen.ee autori Aleksandra A. T. (Aleksandra Tšoba), Kaidi Kanguri ja Koitsi debüütkogud. Tegu on valdavalt vabavärsiliste luuletus-tega (Koitsil leidub ka riimluulet), kuid sellega esmapil-gul nende autorite ühisosa piirdubki. Aleksandra A. T. raamat „Armastus vaikib mind maha” koosneb peamiselt lõdva keelekasutusega jutustavatest tekstidest. Luulekogu esi-mene osa keskendub realistlikus võtmes autori peresuhetele, kus alkohol ja vägivald on igapäevased asjad. Järgmistes osades on peamiselt juttu mehe ja naise suhetest esitatuna mõlemast vaatepunktist. Minategelane otsib *head minus eneses*, mõtleb, et *ma olen siiski tugev*, unistab *veel paremast minust* ja otsustab, et *surma saamiseks / peab ennast rohkem*

armastama / kui neid, kes mind maha matavad (lk 70–71). Samuti on juttu alandamisest ja painavatest mälestustest: *iga kord kui minu peale sülitati / kui mulle jalaga makku löödi / kui minu mõtteid vägistati / [---] / või sõnu sisse situti / tõstsin enda ette ühe telliskivi* (lk 67). Koitsi „Ma kasvasin suureks” näib olevat veel karmima taustaga, luuletused on lühikesed ja katkendlikud ning tegelevad valu, vihkamise, pedofiilia, seksuaalse ärakasutamise, omaenda keha löikumise, enesetapumõtete, vere, sita ja pisaratega. Luuletuste mina tunneb ennast kaheks lõhutuna ja arvab, et *üks pool minust suri juba lapsepõlves / teine pool ihkab esimesele järgi minna* (lk 37). Habras hing visatakse *roiskunud rottide vahele* (lk 43), käed on *rõvedalt rahustavaid arme täis* (lk 49). Viimane osa, pealkirjaga „Armastus”, püüab küll rahu ja õrnuse poole, aga lugejal ei lähe meelest, kuidas väike tüdruk *tegi sahtli lahti ja leidis sealt hinge / mis oli korduvalt ukse vahele jäänud* (lk 15). Kaidi Kanguri „Vaime sisse astunud” on eelmistega võrreldes väga romantiline, aga see romantika on tumedates toonides ja kisub tihti õudsete kujutluste poole. Juba luuletuste pealkirjad on kõnekad: „Saatan”, „Vampiir”, „Kodukäija”, „Kameeleon”, „Deemon”, „Draakon”, „Kuri nõid” ... Raamatu pealkiri osutub kahetähenduslikuks, sest ühes luulereas selgub, et tegu on lühikese sisseütlevaga: *Olid varjudesse eksinud. / Olid vaime sisse astunud. / Võiks öelda, et see on sinu enda süü / ja ma ei taha enam lunastust.* (lk 22). Luuletuste minategelane on fiktiivne, enamasti on ta pärit vaimuilmast, ja kui ta mõnikord paistabki olevat autori *alter ego*, siis on tema tunded ikkagi rüütatud ebamaise fantaasiaga: *Tirid käsi maasse ja / põlvitad mu kõrvale, / pakud pihkudest musta nsetet. [---] Kolmandamat korda / kõõksun hullumeelselt naerda, / meeleheitest / küüslaugus mu hambajäljed* (lk 64–65). Siin on tegemist teadliku põgenemisega reaalsusest, igapäevane tegelikkus on autori jaoks kas liiga igav või talumatu.

Kuigi pealtnäha on autorid väga erinevad, on nende kirjutamislaadis midagi sarnast. Sarnasuse põhjust võiks otsida sellest, mida autorid ise enda kohta ütlevad. Aleksandra Tšoba kirjutab raamatu Hooandja lehel: *Oma esimese luuletuse kirjutasin teises klassis, ja pärast positiivset hinnet otsustasin saada luuletajaks. Nii klišeelikult kui see ka ei kõla, on kirjutamine eelkõige minu teraapia. Olen arvamusel, et kõige paremad teosed sünnivad elust enesest. Igapäevasest rõõmest ja kurbusest (minu puhul eelkõige sellest viimasest).*¹ Ka Koits viitab luuletamisele kui teraapiavormile, raamatu tagakaanel on kirjas, et *luuletamine on minu jaoks üks viis, mille kaudu ennast maailmast eraldan ja hingelist valu leevendan ning raamatu Facebooki lehel: Selle raamatu kirjutamine on olnud mu jaoks teraapia, mille abil olen suutnud elama õppida nii, et ei tee enesele*

1 <http://www.hooandja.ee/projekt/aleksandra-tsoba-esimene-luulekogu>.

*haiget.*² Kaidi Kangur kirjeldab oma suhet luulega järgmiselt: *Minu jaoks tähendabki luule läbi raamide astumist ja sõnade voolamist ja voogamist, mille lõppedes tajud väge, mille on enda ümber loonud luulest sündinud tunded. Olen astunud nii kaugele, et ei suudaks ennast enam ilma luuleta ette kujutada. Kirjutamine on see üks ja tõeline tegevus, mille juurde alati ringiga tagasi jõuan. Olen katsunud eemalduda, ent miski on mind alati tagasi tõmmanud ja sõnadesse mässinud. Nüüd viimaks olen sellega leppinud ning olen õnnelik, et mul on miski, mis lubab mul sisemiselt põleda. Sel põhjusel soovingi avaldada oma esimest luulekogu; lasta lahti osadest lugudest, et näha, milliseks kujuneb nende suhe lugejatega.*³

Erinevustest hoolimata on kolmel autoril niisiis üks ühine omadus: neile on tähtis luuletamise protsess, luuletamise tegevus ise ja sellega seotud vabanemine või puhastumine. Tšoba nimetab kirjutamist oma teraapiaks, pidades silmas psüühilise pinge maandamist ja vaimu tervenemist luuletamise abil. Koitsil on luuletamine valu vaigistamise vahend, ta kirjutab traumaatilised elamused, ängi ja õuduse lihtsalt endast välja ja saavutab sedasi sõltumatuse (*viis, mille kaudu ennast maailmast eraldan*). Kaidi Kangur kasutab luuletamist ekstaasitehnikana, nii nagu nõiad kasutavad trummi, kirjutamine on talle *see üks ja tõeline tegevus*, mis lubab tal *sisemiselt põleda*. Seega ei ole kirjutatu suunatud otseselt lugejale (või kui on, siis autori lähedastele⁴), ja kindlasti pole selle eesmärk luule kui väärtus iseeneses, mingi uudse poeetilise kvaliteedi saavutamine. Autorid ei kannata mitte sellepärast, et nad tahaksid iga hinna eest jõuda ühe ideaalse luuletuseni, mida nad oma vaimusilmas näevad, aga mille sõnastamine nõuab talumatut pingutust, üleinimlikku vaeva – vastupidi, nad hoopis kirjutavad selleks, et vabanda igapäevasest pingest ja ahistusest. Kirjutamine lõpeb küll mõlema juhul sarnase emotsiooniga (vaev leeveneb ajutiselt), aga motiiv on hoopis midagi muud.

Sarnase lähtekoha tõttu on kolme autori tekstidel ka sarnased puudused. Kuna luuletuseni jõudmine pole eesmärk iseeneses, ei näe nad vaeva oma materjali täpsustamise ega nüansseerimisega. Luuletused võivad olla kord pike-

mad, kord lühemad, aga jäävad ikka abstraktseks ja üldsõnaliseks, sest kirjutaja ei kavatsenudki luua sõnadest maailma, mis oleks täiesti ainulaadne. Täpse sõna leidmine polnud tema jaoks probleem, ta väljendas ennast nii, kuidas oskas – autorile on kõik endastmõistetav ja ta ei vaevu midagi lugejale selgitama. Kunagi ei teki nendes luuletustes aistilist tervikut, mis lugeja meeled vallutaks. Tšoba ja Koitsi kogemused võivad olla usutavad, nende tunded täiesti siirad ja ehtsad,

2 https://www.facebook.com/koitsmakasvasinsuureks/info?tab=page_info.

3 <http://www.hooandja.ee/en/projekt/luulekogu-vaiimesse-astunud>.

4 Kõigis kolmes luulekogus on tähtsal kohal tänu ja pühendused autorite lähedastele.

aga elamust neist ei teki. Sest ehtsad tunded, mis on võimalikult lihtsalt sõnastatud, pole ju tegelikult midagi muud kui klišeed. Kangur kasutab rohkesti romantilist ja maagilist butafooriat, aga see jääb individualiseerimata: lugeja võib ainult nentida, et küllap oli autoril kirjutades huvitav.

Nii ongi need tekstid tegelikult millegi asendus. Luule on valitud sellepärast, et see on lihtsaim lahendus, teisisi poleks sama efekti osatud saavutada. Mõnikord on luulele

Nii ongi need tekstid tegelikult millegi asendus. Luule on valitud sellepärast, et see on lihtsaim lahendus, teisisi poleks sama efekti osatud saavutada.

üle mindud lausa praktilistel kaalutlustel, arvates, et muidu ei vaevugi keegi teksti lõpuni lugema. Laiuse põhikooli õpilane Teele Masing kirjeldab Kanguri luule juurde jõudmist nii: *Alguses kirjutas ta vaid proosapalu ning pani neid internetti üles. Tuli välja, et inimesed ei viitsi internetist proosapalu lugeda, sest need on pikad. Samal ajal interneti luulet loetakse palju meelsamini, seepärast ta ahvatlusele luulet kirjutada alluski.*⁵

Siit võib küll jääda mulje, nagu mureteks autor lugeja pärast, aga asi pole siiski nii: selle asemel et mõelda, kuidas saaks lugejat paremini kõita, valib ta lihtsalt lühema vormi, lootes, et siis ei jäetagi tema tekste kohe pooleli. Tšoba eeskujuks on küll Bukowski, aga just Bukowski oli kirjanik, kes tõepoolest pühendas oma elu kirjandusele, olles valmis Skid Row's virelema ja nälgima. Bukowski luuletuste tihedust, täpsust ja ökonoomsust on väga raske jäljendada, sest ta ei kasuta klišeesisid, vaid jutustab igapäevastest sündmustest nii, et need mõjuvad uudselt ja muudab sealjuures halenaljakad anekdoodid kirkasteks nägemusteks. Võib-olla on Koits oma luuletustes jõudnud kõige kaugemale, sest tema ei hooli üldse lugejast ja sõnastab ainult puhast valu: siit jääb veel väike samm, et hüljata ka iseenda kannatus ja asuda otsima midagi seni avastamatut. Seda sammu iseenest edasi pole aga ükski kolmest autorist teinud.

Nii ongi meie ees kolm raamatut, milles on küll olemas luule aines, kuid mis pole veel päriselt luuleks saanud. Tahes-tahtmata tekib küsimus: ehk sobibki nende autorite looming paremini internetiportaalidesse ja blogidesse? Kellele on neid raamatuid vaja, peale autorite endi? Parafraseerides tuntud maksimi: kui on vähegi võimalik raamat avaldamata jätta, siis tuleks seda ka teha. Aga küllap oli Tšobale, Koitsile ja Kangurile avaldamine vältimatu. Kui see on nii, väärrib kirjastus Hea Tegu oma ilusat nime ja kellelgi pole õigust nõuda, et seda peaks muutma.

5 Teele Masing. „Kohtumine Kaidi Kanguriga”. – Vooremaa 06.12.2014.

KIRJANDUSLIK MAIUSPALA SÕNAGURMAANIDELE

Melissa Tuuling

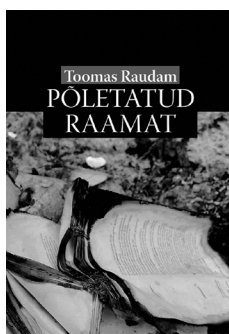
Toomas Raudam

„Põletatud raamat”

Eesti Keele Sihtasutus, 2014

Toomas Raudam on Kirjanik suure algustähega. Ta on avaldanud novelle, romaane, luulet, stsenaariume ja esseesid. Ta on pälvinud kriitikute tunnustust ja võitnud hulga auhindu. Ometi ei tähenda tundus tingimata seda, et tema teoseid ka laiemalt loetakse. Siinkirjutajalegi on „Põletatud raamat” esimene otsene kokkupuude kirjaniku loominguga. Kuigi Raudam on kirjandusringkondades tuntud, teavad tavalugejad teda vähe. Seda nendivad ka vähesed arvustajad, kes on julgenud Raudami loomingu ette võtta. Toomas Vint toob välja: *Kurvaks teeb, et Raudami raamatud ilmuvad nii tagasihoidlikult, et neid ei kuule ega näe, või neist ei taheta kuulda ja neid ei taheta näha, sest kindlasti ei ole need rahvale peale minev kaup.*¹ Miks see nii on? Kas Raudami loomingut ei olegi justkui „lihtsurelikul” mõtet lugeda, sest see nõuab, nagu Vint ütleb, *vaimset pingutust, mida tänapäeval ei armastata?*²

Kogumik „Põletatud raamat” koosneb kolmest osast, millest kaks esimest on romaanid „Sõomiskunstnik” ja „Teine protsess”, viimane aga novellipõimik „Quasimodo”. Kuigi Raudami teose kõik peatükid tungivad tervikust esile nii omanäolisena, et tekib tahtmine liigitada neid omaette jutustuseks või novelliks, on nad sellegipoolest üksteisega rohkem või vähem seotud. Mõnikord on selleks niidiks ühine teema, samuti leidub korduvaid tegelaskujusid. Sealjuures ei saa mööda vaadata Kafkast, kes piilub lugejat nii ridade vahelt kui ka otseselt teksti seest. Osasid ühendavateks tegelasteks on kafkalikud kunstnikud. Esimeses osas tutvustatakse lugejale söömis- ja näljakunstnikku. Kui aga Kafka jälgib novellis „Näljakunstnik” (1924) karakterit läbi puuritrellide, siis Raudam vahendab teda televiisori kaudu. Raudam mängib tekstides „Protsessi” peategelase Josef K. nimega. Tema nimekaimudeks on nii näljakunstnik kui ka „Teise protsessi” protagonist preili K., kelle ma liigitaks kõrvakunstnikuks, sest naine suhtub häältesse ja kuulmisesse samasuguse detailsuse ja kirega nagu „Sõomiskunstniku” Andi keelde: *Preili K. püüdis koputuses tabada rütmi. Iga muusikateos peab ju mingil hetkel lõppema, iseasi, kas lõpp on kurb või rõõmus, karje või niutsatus. Paraku see tal esialgu ei õnnestunud, iga järsem peapööre viis ta*

1 Toomas Vint. „Proosamaastik 2009, kaldu harrastuskirjanduse poole”. – Sirp 16.04.2010.

2 Samas.

vastamisi koputuse tekitajaga ning heli kadus allikasse nagu oja sulin heinamaasse. (lk 128). „Quasimodos” avaneb lugejal võimalus tutvuda põgusalt kulmukunstniku Diegoga ja üksinduskunstniku Andoga (rääkimata veel mustkunstnikust ja moekunstnikust). Tuleb tõdeda, et kõikides kogumiku osades on nii palju erinevaid tegelasi ja lugusid, mistõttu mõjub see terviku asemel kaosena, millest on ühisjooni raske välja tuua. Aga ainult näilise kaosena, sest „Põletatud raamatu” kõiki osasid ühendavaks lüliks on teosele iseäralik tekstuaalne autor ja stiil.

Kõigis kolmes osas valitseb lugu ja tegelasi kõiketeadev jutustaja, kes annab tegevustikku edasi kõrvaltvaataja positsioonilt. Selline jutustamistüüp ei kujuta endast iseeneest midagi eksperimentaalset, kuid siin teevad selle omäoliseks jutustaja kommentaarid, mis esinevad sulgudes teksti sees. Jutustaja võib nendes sündmustest ette rutata ning kommenteerida midagi, mis juhtub alles loo tulevikus. Näiteks teatab jutustaja lugejale, et söömiskunstniku *Meerikasse-sõit toimub varsti* (lk 32). Järgmises kohas mõjub aga paradoksaalsena jutustaja kommentaar, kus ta toob välja, et kuna tegelane magab, siis ta võib lugejale öelda, et Katkal ei ole mingit pistmist kirjaniku Kafkaga: (*Nüüd, kus ta magab, võime seda sulgudes sosinal öelda.*) (lk 59). Üldse tunneb jutustaja pidevat vajadust endast lugejale märku anda ja talle oma kohalolu meelde tuletada. Kuigi novellipõimikus esineb ka esimeses isikus jutustamist, jääb kõiketeadev jutustaja sealgi nõõritõmbajaks. Novellis „Enesepiitsutaja Kaa” läheb jutustaja koguni nii kaugele, et utsitab peategelast Kaa'd kiiremini oma lugu rääkima ja ähvardab, et ta lõpetab selle muidu ära: (*kiirusta, või muidu lugu lõpeb!*) (lk 297). „Põletatud raamatut” tervikuna vaadeldes võibki tajuda romaane ja novelle läbivat häält. Isegi kui ta näiliselt peidab ennast, näiteks mõne minajutustaja taha, siis ta ikkagi on seal. Teda võikski nimetada tekstuaalseks autoriks, keda iseloomustab oma teksti sees mõnulemine. Ta on sõnagurmaan, ütleks, et tal on lausa keelefetiš. Kirjutamine on tema jaoks justkui tippklassi restoranis söömine. Mõnikord läheb ta koguni nii hoogu, et sööb mõne sõna ära – meenutades kas või „Söömiskunstnikku”, kus Meerika eest on A-täht kadunud.

„Söömiskunstnikus” jutustatakse lugu Andist, kellel on erakordne anne – ta sööb kõiki ja kõike ning ta tegeleb sellega kogu aeg. Söömine on osa tema olemusest ja isiksusest. Võib öelda, et Andi on tekstuaalse autori *alter ego*. Ta kehastab autori nägemust keelest ja sõnadest. Andi kaudu tuleb esile tema filosoofia, et keel kujutab endast elavat organismi. Näiteks keelel on maitse: nimel võib olla peedisalati maik, ütlusel piparmündimaitselelise krõpsu maik ja

jutud võivad meenutada piimaklompe. Keelel võib olla palju kujusid ja vorme, mis ei vasta „tavapärasele” arusaamale keele struktuurist. Ta võib olla sihvkaase, löök või solk: *Andi neelas alla löögid, mis tabasid keha sealt, kus kaitset polnud, kuid solvangud niisama kergelt alla ei läinud, sõnad olid nagu solk, millega ta üle kallati ning mille eest polnud kaitset* (lk 40). Keelel võib olla ka nägu, sest iga sõna ja ütluse taga on inimene: *Mis nägu on sõna, kelle nägu lause?* (lk 289). Keel on arenev ja muutuv. Ühelt poolt võib ta tähistada kõike. Näiteks sõna „fantaasia” omandab tekstis kolm vormi, milleks on Andi väljamõeldud kook, tema ihaldatud neiu ja rääkiv papagoi. Teiselt poolt aga olematut, mis tuleb kõige selgemalt esile „Teises protsessis” ja „Quasimodos”, kus kiri võib otsa saada paberi vähesuse tõttu, lehed võivad olla põletatud ja viidata võidakse mittekirjutatud fraasidele, kirjadele ja kõigele muule sarnasele: *„Aga kui ma neid pole kirjutanud?” „Siis eriti. Iga väiksemgi mittekirjutatud fraas loetakse kohtus mitu korda ette, seda võrreldakse ja vas-*

Keelel on maitse: nimel võib olla peedisalati maik, ütlusel piparmündi-maitselise krõpsu maik ja jutud võivad meenutada piimaklompe.

tandatakse teiste mittekirjutatud lausete ja sõnadega, kuuldamatute karjete ja olematute pihtimustega ...” (lk 177). Leo Luks nimetab seda oma arvustuses lausumise ja olematuse vaheliseks pingeks ning toob välja, et Raudam on üks paljudest kirjanikest, kes on esitanud küsimuse: kuidas kirjutada olematut?³ Nagu nendib Luks, on lugeja vaatepunktist olematut võimatu kirjutada, sest

muidu ei oleks tal teksti, mida lugeda, rääkimata sellest, et siinkirjutajal puuduks arvustatav. Samas on mäng olematusega midagi sellist, mis on võimalik vaid siis, kui kirjaniku vastas asub mängija (lugeja), kes on sellele avatud. Seda enam, et „Põletatud raamatu” reeglid on sama muutlikud nagu teoses esinev aeg.

Aeg, nagu ka paljud muud asjad, saab „Põletatud raamatus” hoopis teistsuguse tähenduse. Olevik, minevik ja tulevik on segunenud. Paljud lood on justkui mälestused, mis on inimeses kokku sulanud ja võtnud endale uue kuju, millel ei pruugi olla enam mitte mingisugust kokkupuudet reaalselt toimunud sündmusega. Need on mälestused, kus aeg kaotab oma lineaarsuse ja sisemise loogika. Kõigis kolmes osas on aeg sarnaselt keelega midagi voolavat ja elusat. Silme ette kerkib pildikene Salvador Dalí sulanud kelladega maalist „Mälu püsivus” (1931). Ka „Põletatud raamatus” on aeg sulanud, see pole midagi kindlat ega püsivat ja võib juhtuda, et see võtab koiliblika vormi, süües mälestusi olematuks: *Viimases reas seisib vana naine, kellega ta postkontoris oli tuttavaks saanud. Mantlist, mida ta kandis, oli järel ainult soe varrukas, kust K.*

3 Leo Luks. „Lood olematusse”. – Looming 2011, nr 10.

oli kinni kahmanud, ning nööbid, mis olid lagunema hakanud, nagu söönuks neid aeg ühe vulgaarsevõitu sürrealisti maalil. (lk 142). Tekstuaalne autor ise aga võrdleb aega ekskremendiga. Selles võrdluses võib näha, et aeg on tema jaoks midagi, mis on osa inimesest ja tema füsioloogiast. Aeg on kui lõputu tootmisprotsess, mille saadusi me väljutame universumisse, et siis alustada seda ringi üha uuesti ja uuesti.

„Põletatud raamatus” on elusa ja elutu omavaheline suhe üpriski paradoksaalne. Objektid võivad olla hingestatud ning inimesed objektistunud.

Pärast raamatu läbilugemist vaatad paratamatult keelt, aega, inimesi ja asju uue pilguga. Kõike ümbritseb grotesk, mida võikski pidada autori kõige selgemaks stiilitunnuseks. Isegi kõige tavapärasemas situatsioonis peitub tuntav nihe, mis muutub iga lause ja sõnaga üha selgemaks. „Põletatud raamatus” on elusa ja elutu omavaheline suhe üpriski paradoksaalne. Objektid võivad olla hingestatud ning inimesed objektistunud. Näiteks „Süüs” ei kannata kelder inimesi, maja ei ole oma tunnetes kindel ning postkontor on tagasihoidlik. Loos „Enesepiitsutaja Kaa” muutub inimene ja objekt üheks. Nimelt abiellus Kaa oma naisega valge pluusi pärast ja tema jaoks kuuluvad nad kokku: *Pluus polnud küll haige, aga ta muutus koos naisega, keda haigus sõi* (lk 296). Novellis „Quasimodo” on aga bussijuht oma ametiga nii kokku kasvanud, et vähesed teevad neil vahet: *Polnud vahet, kas astuda bussi või Quasimodosse, nii ühte sulanud oli mees oma ametiga* (lk 195). Tekstuaalne autor tahaks meile justkui öelda, et kõik „elab” meie ümber, kaasa arvatud see, mida me tavapäraselt peame elutuks – sõnad, ukse, mälestused ja muu meid ümbritsev, igapäevane. Sümboolsena näib mulle lause viimastelt lehekülgedelt: *Raamat süttis aeglaselt, liiga hilja taipasin, et ma oleks pidanud kaaned raamatu küljest lahti rebima* (lk 316). Näen seda otsekui lugemishisena neile, kellel on alguses raske „Põletatud raamatut” hoomata – rebi ennast kõigest lahti, näri lehekülgedest läbi ja ära karda seda hetke, kui sa istud lõpuks nõutult keset viimast lehekülge, täielikus tühjuses, hammaste vahel vaid mõni tükike üksikust sõnast või poolikust tähest.

UTOOPIA JA DÜSTOOPIA ROLLIST ÜHISKONDLIKUS MÕTLEMISES

Joonas Ojap

Utopia on koht, kuhu tuleb jõuda. Utopia peamine omadus on selle asumine kusagil mujal. Selle võib leida seni kaardistamata saarelt, mõnelt kaugelt planeedilt või tuleb sinna ajas rännata, et päralt jõuda. Utopia toimib teisiti – ja paremini –, seetõttu on meil utooplastelt alati üht-teist õppida. Ühe võimalusena võibki utopiateost vaadata õpetustekoguna, mis annab mõista, et elu võib ka paremini korraldada.

Pigem on utopismi puhul küsimus, mis seal siis nii väga paremini on. Seda sugugi mitte seepärast, et maailmas oleks kõik juba korras või poleks võimalik midagi parandada.

Andes sõnalise vormi sellele, milline on täiuslikult korraldatud elu, muutub teos paratamatult ideoloogiliseks. Tuues esile väärtused, mis peaksid täiuslikus maailmas domineerima, on utopiateos juba olemasolevate ning teistsugust hüvelist elu kujutavate ideoloogiate vaenlane, sest see muudab suhteliseks nende praktikad ja taotletud eesmärgid, mis ongi utopia peamine roll ühiskonnas. Heast utopiateosest huvituvad nii kirjan-dushuvilised kui ka revolutsionäärid.

Utopiast rääkimise puhul ei saa mööda vaadata sellest, et tänapäeval puuduvad laialt tuntud utopiateosed ning seega on raske väita, et utopism, selle mõiste kitsamas tähenduses, mängiks meie poliitilises mõtlemises mingit rolli.

Küsites, kuhu utoopiline mõtlemine ja kirjandus on kadunud, tuleb tähelepanu pöörata sellele, et kus asub see „mujal“, kuhu lugeja reisima peaks, või kas see üldse enam eksisteerib? Ühtegi tundmata saart pole juba ammu lootust leida; kosmost vaadati potentsiaalse reisisihtkohana viimati kuuekümnendatel – nüüd me mõistame, et peamiselt on see üks mõttetult suur tühi ruum. Meil on vaid planeet Maa ja globaliseerumine on taganud, et „mujal“ siin enam ei eksisteeri, sest puudub igasugune väljaspoole.

Muidugi ei saa seda mõista otsesõnu. Küsimus, kuhu utopia paigutada, on üks tähtsusetumaid probleeme, mis utopiažanri piirab; on ju veel paralleeluniversumid, psüh-hedeelsed kujuteldavad maailmad jne. Pigem on utopismi puhul küsimus, mis seal siis nii väga paremini on. Seda sugugi mitte seepärast, et maailmas oleks kõik juba korras või poleks võimalik midagi parandada.

Probleem parema esitlemisel on selle võrdlemine „olemasolevaga”, millest parem näimine peakski olema utopia eesmärk. Iseenesest ei tohiks see ju raske olla. Me kõik loodame ja kujutleme, et tulevik tuleb parem. Kuid mitte see ei ole utopia roll – näidata meile seda, mis on niigi tulemas. Utopia peaks pakkuma välja alternatiivse ajatelje. Kuid millegi muuga kui meie enda ajaga me tänapäeva poliitilist olukorda võrrelda ei suuda. Võib näha

Utopismile on kõige soodsamaks pinnaseks olukord, kus väärtused ja reaalne ühiskondlik arengusuund on maksimaalselt nihkes.

selgelt, kuidas enamikus mastaapsetes ja tulistes vaidlustes – olgu selleks homobielud või elektriautod – on osapool, kes üritab legitimeerida oma poliitilist agendat läbi mineviku, ja on osapool, kes üritab seda teha läbi tuleviku. Ainukeseks realseks alternatiiviks on stagnatsioon, mis on pigem düstopia ilming.

Mitmed poliitilised jõud on hinnanud postmodernset olukorda visioonituks ja fantaasiavaeseks, kirjeldades seda kui ühe ideoloogia hegemooniat, ning püüdnud taasleida utopismi. Enne tuleks aga mõista, et säärasele olukorrale hukkamõistva hinnangu andmine tähendab selle võrdlemist peamiselt moderniseerimise ajastuga. Ajastuga, mis kantuna utopistlikest valgustusajastu ideaalidest suutis neid ideaale ühtlasi ka õõnestada. Süüdistada võib siin kommunismi läbikukkumist praktikas või hirmu maailma totaalse muutmisega seotud hävitustöö ees, mis Teise maailmasõja ja tuumarelva leiutamise tagajärjel on oluliselt kasvanud. Selgituse asemel, et utopism on n-ö ära hirmutatud, tahan ma küsida, mis tingimustel utopism üldse saab oma rolli mängida.

Tuleb mõista, et tähendused ja väärtused, mis utopilises teoses kajastuvad ning avavad lugejale parema maailma, kuuluvad ise samasse süsteemi, millele nad alternatiivi pakuvad. Indiviidid küll varieeruvad ja mõte, et kusagil on keegi hästi tark utopist, kes suudab ette kujutada paremat maailma, tundub psühholoogilist liidrijärgimise vajadust rahuldav, kuid seda paremat maailma peab ta siiski esitama, baseerudes juba samadel väärtustel, mida ühiskond üldiselt tunnustab. Miski ei saa avalduda utoopiana, kui sellel puudub arusaam üldisest hüvest, mis väärtusena ühiskonnas juba eksisteerib. Kuid mõelgem, milline on see olukord, kus ühiskonnale üldtuntud väärtused pole praktikas töösse rakendatud. Üldjoontes võib seda kirjeldada despotismina.

Seega võib öelda, et utopismile on kõige soodsamaks pinnaseks olukord, kus väärtused ja reaalne ühiskondlik arengusuund on maksimaalselt nihkes. Tegemist on orwellliku olukorraga, kus korruptiivne võim manifesteerib avalikult ühte, aga mõtleb teist. Asetades asjad sellisesse

perspektiivi, ei teki tarvidust kurta, et utopistlik mõtlemine on väljasuremisohus.

Kinnituseks eelnevale tuleb vaadata vaid minevikku. Modernistliku projekti, mida võib hinnata suurimaks utoopia-projektiks eales, eesmärgiks oli alusideaalide – vabadus, võrdsus, vendlus – täideviimine. Teisalt võib öelda, et kui ideaali füüsiliselt reaalseks saamine oli tuleviku küsimus, siis ajajärgu enda sisene küsimus oli ideaalile teatava tähendus-ühtsuse loomine, mis pidi garanteerima, et ideaalidest rääkides mõistetakse neid üheselt ja seeläbi ollakse võimelised ka mõõtma ühiskonna edusamme.

Muidugi, üpris kiirelt ilmnas, et ühtse ühiskonna loomine polegi nii kerge. Iga emantsipeerunud inimene tõi kaasa oma ideaalid ja võis hakata aktiivselt sõna võtma – ehk isegi oma vabastajate vastu. Lihtsustatult võib öelda, et ajaloos ühtse ja hea modernse ühiskonna loomine muutub samm-sammult üha rohkem vägivalda nõudvaks ettevõtmiseks ning lõppeb postmodernse olukorraga, kus tähenduslikult ühtset ühiskonda ei saa enam taotleda. Tagantjärele vaadates ilmneb, et ehk polnudki modernismiprojekti plaanitud utoopia eelduseks midagi muud kui rahvast võõrdunud võimu üleliia enesekindel eneseimetlus.

Olgugi et modernismi hääbumisega hävis ühine ideaal ja hakkas valitsema arvamuste pluralism, pole see mitte kõige olulisem muutus. Hoopis riikalikum tuleb seisneb selles, et kuigi võib ette kujutada, et ühised väärtused on kehtestatud, ei saa alati kindel olla, kas selliseid väärtusi enam eksisteerib, kuna neid ei tähistata millestki erinevatena. Üldisest hüvest kõrvale jäävate inimeste hulk on kahanenud minimaalseks. Küll aga on olemas ühiskonnagrupid, kes jäävad teiste varju ja keda tänapäeval nimetatakse vähemusteks. Mõiste ise viitab kvantitatiivsele hinnangule. Situatsioonid, kus hegemooniline tähistamine toimib enamuse arvamuse vastu, on ebatõenäolised. Ühiskonna nimetuks muutunud väärtusi saab võrreldavaks muuta vaid varjusurmas viibiva vähemuse vaatepunktist ja seetõttu saab alternatiivi pakkuv utoopia ka esindada vaid spetsiifilise vähemuse tulevikuvisiooni.

Ühiskonnas, kus on kaotatud seisused, mis mängisid veel 19. sajandil suurt rolli, kummitab hirm, et kõikidesse kodanikesse võrdselt suhtudes lepime kokku ühiskonna ühistes alustes, mis tegelikult ei ole meelt mööda kellelegi.

Võib öelda, et 20. sajand on kahtlemata düstopiate ajastu. Eelmise sajandi keskpaigas oli utoopiline uskuda tulevikuühiskonda ilma seda juhtiva massiideoloogiata. Olgu selleks siis stalinism või läänes levinud makartism¹ ja sellele pakutavad alternatiivid. Küsimus seisnes

1 Mõiste tuleneb kunagise USA senaatori Joseph Raymond McCarthy nimest ja selle sisuks on (pime) arusaam kõrgemate riigiametnike või -juhtide ebalojaalsusest ja reetlikkusest.

peamiselt selles, milline väljapakututest valida. Ühtsus, millega valik vastu võetakse, võrdus arusaamaga ühiskonna jätkusuutlikkusest. Veel 1962. aastal ilmunud Jürgen Habermasi suurteos „Avalikkuse struktuurimuutus” pakub välja arusaama, et kodanlusele ajalooliselt omane avalik arutelu hääbub massikultuuri, mis selle asendab. Hiljem on Habermas leidnud, et oli ehk liialt pessimistlik.

Pärast ühtsele ideoloogiale allutatud modernismi ebaõnnestumist on olnud massiühiskonnas iseendaks jäämine üks peamine utoopiline mõte. Kui me otsime utoopilist kirjandust, mis kannaks utoopilise mõtlemise vaimu ning tunduks tänapäeval usutav, siis ei ole seda võimalik leida kujul, mis kirjeldaks, kuidas ühiskond tervikuna toimib ja kuidas kõik üksikisikud sinna sobituvad. Seda lihtsal põhjusel, et nägemus, kus inimeste suhe ühiskonnaga on kõigil identne, tundub ise vastuvõetamatu. Seega on täiesti mõisteta, et traditsioonilise utoopiažanri reeglitele vastav kirjandus on pildilt väljas. Inimese iseolemist on keeruline, kui mitte võimatu kirjeldada läbi utoopia, mis žanrireeglite kohaselt peaks andma ülevaate tervest ühiskonnast.

Esmalt tekkis hoopis düstopia kui eraldiseisev žanr ja ühiskondlikku teadvusesse tõusid modernismi projektiga seotud ohud. Jevgeni Zamjatini „Meie” (1920) on siinkohal teednäitav. Sealne tegevus toimub riigis nimega Ühtne Riik, kus kõik on allutatud teatavale ratsionaalsele matemaatilisele korrale.

Modernismi kritiseerivat ja selle idee hüljanud ühiskonda, mida võib nimetada postmodernseks, on tihti globaalpoliitilisel tasandil kritiseeritud, et sellel puudub igasugune arusaam alternatiividest. Tulevikku saab võrrelda vaid minevikuga ja erinevaid geograafilisi asukohti võrreldakse inimeste heaolu ja vabaduste arengu baasil. Ma ei pea siin silmas jaotust, mis jagab ühiskonnad primitiivseteks ja arenenuiks, vaid tehnilist jaotust, mis hindab isiku-, sõna- ja ettevõtlusvabadust, mida tuleb edasiarendamiseks kasvatada. On hulganisti mehhanisme, mis hindavad, kas riik liigub „edasi” või „tagasi”. Nagu juba alguses selgitatud, mingit väljaspoolsust ega teistsugusust ei ole – kõik mahub ühele ajaliinile.

See „aeg”, mis on meie poliitilisse mõtlemisse imbunud, on düstopiates tihti kriitika all. Orwelli „1984” räägib ajast kui millestki, mille partei saab oma kontrolli alla võtta: *Kes kontrollib minevikku, see kontrollib tulevikku. Kes kontrollib olevikku, see kontrollib minevikku.*² Selle kontrolli alla võtmiseks pakub partei lõputult võitlusi ja võite, millele kaasa elada. Lõputult vaenlasi, keda hävitada.

Orwelli loodud Okeania riigil oli veel võimalus asetada vaenlased kuhugi mujale,

2 George Orwell. „1984”. – Loomingu Raamatukogu 1990, nr 48–51, lk 2.

teistesse riikidesse. Nüüd, kui „kusagil mujal” pole enam adekvaatne määratlus, siis tuleb ka düstopiilistel valitsejatel tunnistada, et vaenlaseks on ühiskond ise. Nõnda põhineb 21. sajandi düstopiakirjanduse kõige edukam romaan Suzanne Collinsi „Näljamängud” ideel, et parema tuleviku nimel tuleb noorsugu harvendada – lasta neil üksteist maha tappa. Üks ellujääja on alati vajalik selleks, et ta peab kõigile lootust pakkuma. Lootust paremaks tulevikuks. Säärane

paremas tulevikus elamine tekitab üpris paratamatu küsimuse: millal teadvustab inimene oma praegust olukorda.

„Näljamänge” on müüdnud üle 23 miljoni. Võrdluseks: romaani „Suur Gatsby” on müüdnud 25 miljonit. Populaarsust võib selgitada ka asjaolu, et sinna on põimitud aktuaalseid teemasid, nagu rassism ja majanduslik ebavõrdsus.

Kõik need probleemid ilmnevad ka teises populaarses noorteromaanis, Lois Lowry „Andjas”, mis algab utoopiana, olles lahendanud kõik kommuunielu sotsiaalsed probleemid. Sealses maailmas ühendab inimesi „samasus”, mis ei tee kellestki halvemat ega paremat indiviidi. Selles utoopilises kommuunis maksavad inimesed ränka hinda: neil puuduvad mälestused. Kui peategelane õpib tundma inimkonna minevikku, õpib ta tundma ka kannatust ja armastust. Siinkohalgi on düstopia seos ajaga üpris ilmne.

Poliitilise paralleelina seisneb probleem selles, et seni, kuni me legitimeerime võimu läbi tuleviku – selle parema, mis lubatud – ei kao mitte kunagi pinge selle vahel, mida me ühiskonnast ootame ja mis see reaalsuses on. Me võtame väärtusi, mis end alles tulevikus kehtestavad, iseenesestmõistetavalt. Oleme teataval määral ajast alati ees. Düstopismi võib kujundlikult vaadata kui olukorda, kus inimese aeg olla ajast ees saab läbi. Inimene taipab, et utoopiat ei saabugi, toimub vaid pidev mineviku ümbermõtestamine tuleviku (või *status quo* säilitamise) nimel, mida kujutab düstopiakirjanduses laialt levinud ajalooga manipuleerimise motiiv.

Kirjeldatud düstopiline kirjandus on peamiselt orwellilik, milles ühiskond on koos hoitud jälgimise, jõhkra vägivalla, sotsiaalse isoleerituse abil ja seda juhib korrumpeerunud ideoloogia. Mitte aga kogu düstopiakirjandust ei saa nõnda vaadata. George Orwell kasutas oma romaani „1984” inspiratsiooniks stalinistlikust nõukogude ühiskonnast ja põimis sealt oma teosesse mitmeid motiive. Näiteks väide $2 + 2 = 5$, mida kasutatakse peategelase piinamisel, on pärit kommunistliku partei propagandistlikust üleskutsesest täita viisaastaku plaan nelja aastaga.

Kui Orwelli romaani lähtekohaks võib pidada küsimust, mis on kõige halvem, mis võib juhtuda, siis Huxley tundub pärivat, mis juhtub siis, kui kõik läheb täpselt nii, nagu me soovime.

Selle kõrval aga eksisteerib ka teine suund, mida võiks nimetada antiutoopiaks ja mille peamise eeskujuna võiks näha Aldous Huxley romaani „Hea uus ilm”. Kui Orwelli romaani lähtekohaks võib pidada küsimust, mis on kõige halvem, mis võib juhtuda, siis Huxley tundub pärivat, mis juhtub siis, kui kõik läheb täpselt nii, nagu me soovime.

Huxley pidas oma „negatiivset utoopiat” – nagu ta seda ise on nimetanud – kirjutades silmas Ameerika eeskujul täiuslikult funktsioneerivat tööstusühiskonda. Näiteks sugu-hormoonid, mida manustatakse „Heas uues ilmas” nätsu närvides, on paroodia närimiskummist kui tollal laialdaselt levinud ameerikalikkuse sümbolist. Säärane juba olemas-olevate utoopiate vastasus või neisse kriitiliselt suhtumine võib ise olla teataval määral utopistlikku vaadet korrastav ja utoopia mõtet kandev.

Muidugi tuleks skeptiliselt suhtuda tänapäevastesse antiutoopiatesse. Huxley „Hea uus ilm” avaldati 1931 ja see oli inspireeritud mitmest toonasest utoopilisest teo-

**Ometi on düstoopiakirjanduse
tänapäevane esinemisvorm – peami-
selt noortele suunatud ja samavõrd
emotsioonidele rõhuv nagu mõni
totalitaarne valitsus – tegelikult
teatava mandumise märk.**

sest – näiteks Herbert George Wellsi „Inimjumalad” (1923). Kuid mis rolli täidab antiutoopiline visioon tänapäeval, kui utoopiad ise on surnud? Nagu öeldud, puudub ühiskondlikul arengul võrdlusemoment alternatiivse ajateljega ja seega jääb vaid kritiseerida ühiskonna üldisi tendentse. Sellises olukorras on antiutoopia paratamatult väga suures korrelatsioonis konservatiivsusega, sest kritiseerib visiooni tulevikust; alternatiivne kriitikaobjekt tal

puudub. Nõnda võib tänapäevane antiutoopiline visioon kahaneda üpris kergelt tähendusetuks ideoloogiliseks tööriistaks. Noorteromaani „Andja” antiutoopilisi jooni on sellest aspektist ka kritiseeritud.

Ühiskondlik mõtlemine on kaugenenud kõiki haaravast utoopilise täiuslikkuse kujutelmast. Utopismi on hakatud üldse unustama. Düstoopiakirjandus aitabki vältida säärast kollektiivse kujutelma täielikku mahamatmist.

Üldkehtiv reegel düstoopiates on, et see rõhutab individuaalse mässu vajalikkust totalitaarse (kollektiivse) süsteemi vastu. Ruum, mille vastupanu osutav indiviid eraldab endale totalitaarsest ühiskonnast, on tihti romantiseeritud. Seega võib öelda, et tegemist on omamoodi uue ajastu mõistulooaga. Läbi aegade on olnud jutustusi, mis õpetavad, kuidas armastus, sõprus ja perekond on olulised – need on väärtused, mis täiskasvanutel võivad ununeda. Samamoodi õpetatakse düstoopiakirjanduse kaudu tänapäeva noortele, et massiideoloogiatesse assimileerumisel on õõvastavad tagajärjed. Olles liikunud edasi ajastust, mil

massiideoloogiaid peeti vältimatuks, ongi düstooiakirjandusest saanud noortele suunatud mõistulugu.

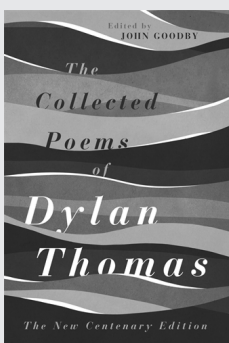
Lõpetuseks üks uitmõte. Nagu ma varasemalt mõista andsin, on düstopia siiski teatav järg utoopilisele mõtlemisele. Ometi on düstooiakirjanduse tänapäevane esinemisvorm – peamiselt noortele suunatud ja samavõrd emotsioonidele rõhuv nagu mõni totalitaarne valitsus – tegelikult teatava mandumise märk. Mõeldes tulevikule, võiks oletada millegi uue ilmnemist, mida võib nimetada heterotoopiaks. Kui utoopias pole valdavalt tulevikku – maailm oli valmis – ja düstopias on minevik, mille läbi tulevikuga manipuleeritakse, siis heterotoopia võiks näidata, kuidas „mujal” mineviku ja tuleviku pingega toime tullakse, olemata ise sealjuures negatiivne ega positiivne, vaid lihtsalt erinev.

RAAMATU- TUTVUSTUSED

Mart Kangur „Kõrgusekartus” Kirimiri, 2015

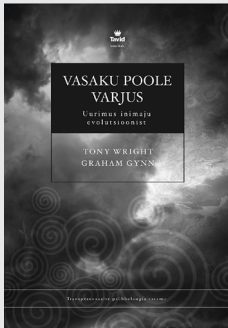
Väikevormid on tänapäeva luules tavalised, aga harva loovad nad oma meetodi, mis väikevormi kasvataks, nii et ta pikkamööda saab iseendast suuremaks. Mart Kanguri luuletustele on see aga omane: luuletaja tegeleb ainiti ja ühtevalu keelega, kuni lihtsast trikist saab mõtlemise mudel ja paradoks hakkab osutama millelegi, mis ei asu enam keele sees ega keelest väljas. Nii omandab huumor ootamatult ülevuse mõõtme. olen teinud vigu / aga need on kuidagi / tehtud / ega veena, (lk 41) kirjutab Kangur erakordse veenvusega, kuigi raamatust on raske leida ühtki viga, mis seda väidet kinnitaks. Võib-olla on vead tõesti liiga tehtud? Või teeb Kangur siin vigadele liiga? Ei tea, aga paradoksaalse meetodi kasvatamine tekitab peapööritust, mis vist ongi tinginud raamatu pealkirja: iga leheküljega kasvab kartus kõrgemaks.

„The Collected Poems of Dylan Thomas: The New Centenary Edition”

Edited and annotated by John Goodby, Weidenfeld ja Nicolson, 2014

Dylan Thomas on ilmselt möödunud sajandi kõige omapärasem briti luuletaja, kes tegelikult oli pärit Walesist. Ometi on teda kriitikas kaua alahinnatud, eelistades lihtsama või kainema stiiliga poete, kelle keel poleks nii lopsakas, jõuline ja metsik. Thomase sajandaks sünniaastapäevaks on John Goodby kokku pannud uue kogutud luuletuste köite, kasutades Thomase luulemärkmikke ja valides tihti luuletuste pikemaid versioone, mis avanevad hõlpsamini. Poole raamatust moodustavad kommentaarid, mis on kadestamisväärselt detailsed. Jääb mulje, et Thomase tekstides polnud ainustki sõnamängu, mis ei väljendaks tema kosmilist maailmanägemist. See ongi tõsi. 1972 asus Paul-Eerik Rummo neid uuesti leiutama tõlkeraamatus „Surmad ja sisenemised”, minu meelest väga lummavalt. Kes võiks seda proovida tänapäeval?

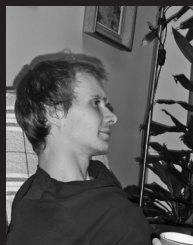
Tony Wright ja Graham Gynn „Vasaku poole varjus: Uurimus inimaju evolutsioonist”.

Tõlkinud Andres Tamm, Eesti Transpersonaalne Assotsiatsioon, 2014

Evolutsionismis pole midagi üllatavat, kui meile räägitakse isekatest geenidest, alfadest ja individuaalsest juhuslikust valikust. Kes seda juttu veel kuulnud poleks? Üllatav on aga see, kui evolutsiooniteooria ootamatult sirutub ajastusse, kus meie aju tegi suurima arenguhüppe: 70 miljonit aastat tagasi läksid meie eellased putuktoidult üle puuviljatoidule, mis pani aluse aju kasvule ja inimese tekkele. Oleme pärit metsast, aga meie evolutsiooni pole käivitanud mitte küttimine ja lihasöömine, vaid hoopis kaua kestnud rahumeelne eluviis, mis pärssis aju arengut takistavaid steroide. Tõsi küll, hiljem järgnes katastroofiline muutus, mille tagajärjel metsast lahkuti ja ülekaalu saavutas vasak ajupoolkera, põhjustades püsiva ebasümmeetria. Ometi on evolutsiooniline kuldajastu meie geneetilises mälus alles ega ole sugugi ligipääsmatu.

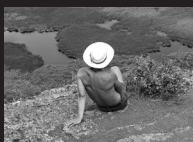
Hasso Krull

AUTORID

Juhan Aru (28):

„Kui rahutus väheneb, teeb see mind rahutuks.”

Centauri (43)

debüteeris 2006 ning on avaldanud kaks novellikogu ja kaks romaani, mis said Ungaris kiiresti populaarseks. Tema tekste iseloomustab tähelepanuväärne kujutlusvõime, keeleline jõud ja must huumor ning ta kirjutamislaadi on seostatud maagilise realismiga. Centauri kodulehel saab lugeda teisigi tema novelle eesti keeles:

<http://centauriweb.hu/ee/>

Manfred Dubov (28):

„Ühe ööpäeva töötan kiirabis, teise kirjutun, kolmanda olen maalikunsti sees, neljanda vaatan seina ja siis uuele ringile. Absurdiluule?”

Tõnis Hallaste (28):

„Ma kirjutasin selle jutu Kristiina Ehini pärast.”

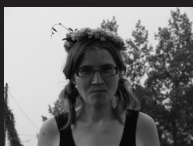
Kristjan Haljak (24):

„tuptein tuptein tüüpiline kiri”

Elisabeth Kaukonen (19):

„Is nowhere full of geniuses, sir? Because then I do probably belong there.”

Reet Klettenberg (34)

on isehakanud hungaroloog, ungari kirjanduse lugeja ja tõlkija.

Hanna Linda Korp (22)

õpib Tartu Ülikoolis eesti kirjandust ja folkloristikat. Ta on pärit mereäärsest külast, aga praegu elab Tartus ühe tuntud supivabriku kõrval. On kirjutanud Eesti Ekspressi ja Mõõrilehte raamatu- ja plaadiarvustusi ning kultuuriartikleid.

Siim Lill (27):

„Tere. Minu nimi on Siim Lill. Ja minu feissbuuki nimi on Siim Lill. Probleemide korral pöörduda.”

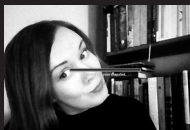

Triin Loide (27)

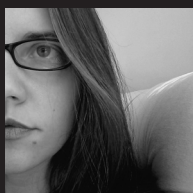
kirjutas enne Nirti nime all, aga tunneb nüüd vajadust täitsa iseendana kirjutada. Õpib võrdlevat kirjandusteadust ja kultuurisemiootikat. Tunneb rõõmu kohvist, unest ja raamatutest. Elab päev korraga, sest tulevik tundub teinekord hirmutav.

Helena Läks (27):

„Helena Läks, mis võiks olla meie kirjanduse parimaid pseudonüüme, on ikkagi vaid üks kaasaja õnnetumaid perekonnanimesid. „Helen Aleks? L-Ä-K-S ... LÄKS? Ei ole ju?!”

Laura Oras (27)

on õppinud psühholoogiat ja seega elukutseline vaadleja. Kirjandusest kirjutab esimest korda.

Joonas Ojap (25):

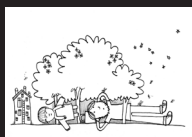
„Enesekirjeldamine nagu ennustaminegi on üks tänamatu töö.”

Ruudu Rahumaru (23):

„Olen noor fotokunstnik, tegutsen põhiliselt Tartus ja Lõuna-Eesti metsades. Oma loominguga loon silda ürgse tunnetusliku maailma ja kaasaja vahel. Mind huvitavad algmustrid, toores energia ja elujõud, reaalsuse mitmetasandilisus, selle lahti lammutamine ja seejärel kiht kihi haaval uuesti kokku panemine. Eksperimenteerin ja töotan mitmekihiliselt, kasutan fotodega koos hallitusi ja orgaanilisi materjale. Harrastan maalilist fotokunsti, armastan fotokollaaže. Metsik fantastiline maailm!”

Kaur Riismaa (29):

„Magnificent!” (Fairbanks Daily News-Miner)
„Best performance!” (South Idaho Press)
„Outstanding!” (The Kentucky Standard)

Anti Saar (35)

on kirjanik, tõlkija ja insener. Vähe on asju, milleta ta elus hakkama ei saa. Ühe neist ostis ta kauplusest Espak.

Maari Soekov (23)

ehk sõbraliku loomuga Maari Regularis (164 cm) elutseb pehmetel, soojadel ja valgusküllastel niidu- ja metsaaladel, toitub rõõmust, kunstist ja sisekaemuslikest mõtetest. Põhitegevuseks tundub olevat pidev looming, mis lähtub universumi loomuliku sünkroonsuse jälgimisest. Sümbiootiline klapp kõikvõimalike muusaliste ja loodusmaagiliste olenditega.

Melissa Tuuling (24):

„Gilbert: Aga muidugi on kriitika ise kunst. Ja samamoodi, nagu kunstilooime tähendab kriitikavõime rakendamist ning ei saa ilma selleta öeldavasti üldse eksisteerida, on ka kriitika loov selle sõna kõige ülevamas tähenduses.” – Oscar Wilde, „Kriitik kui kunstnik”

Martin Vabat (34):

„Pöörasin bussi pealt tulles vanale metsarajale, kus polnud enam käia julend. Ja kuulsin sookure hüüatust. Olin õnnelik. Ehk ülemealikki. Ja siis kostus taevast ülev kärgatus. Kaks teraslindu lendasid üle pea. Nagu lapsepõlves. Kodune oli. Isegi raske seljakott muutus udusuleks. Ja rõõm piirituks.”

Tiina Veikat (26):

„Vabal ajal korjan sõnu, jalutan, kirjutatan ja naeran. Tööl joon kohvi, jagan sõnu, kirjutatan ja loen. Kahtluse korral pean nõu Márquezi, Marksoni, Milleri ja Dickinsoniga.”

VÄRSKE RÕHU PREEMIAD

2014. aastal avaldatud kaastööde eest:

Kristel Algvere

luuletused (nr 37 ja 38)

Kristel Algvere luuletused on värskendavalt lihtsad ja kerged. See on märkamiste ja äratundmise luule – just väikesed, aga ootamatud asjad ongi need kõige ilusamad, näiteks musikaalne väntvõll inimtühjal maanteel või vihmavee kogumine kohvitassi. Algvere luuletused on soojad, kodused ja muhedad nagu vanaema käpikud, mis märtsilumega ikka kätte tuleb tõmmata.

Linda-Mari Väli

novell „Vanaema tuba” (nr 39)

Linda-Mari Väli novell on kummituslik perekonnalugu, kus põimuvad eri põlvkondade nägemused ühest vanast mälestusest. Väli on silmapaistvamaid noori prosaiste, kellele omased psühholoogiline sisseelamine, veenvad kirjeldused ja poeetiline stiil on selleski novellis jõudnud vaat et täiuseni.

Indrek Ojam

arvustus „Kirjutamine kohtub olematusega” (nr 38)

Indrek Ojami arvustus „Olematute raamatute antoloogiast” on hea näide tõsisest, keskendunud kirjanduskriitikast. Ojami arvustust iseloomustab arutlev laad, asjatundlik ja tähelepanelik stiil. Kriitikuna suudab ta väga mitmekülgsest teosest anda hea ülevaate, avades samal ajal eksperimentaalkirjanduse tausta ning jõudes ka oma nägemuseni. Tsiteerides autorit: edasisi praktilisi näiteid ootama jäädes!

Joosep Susi

essee „Kuidas kirjutada head aega?” (nr 40)

Joosep Susi essee aastast 1968 ja selle elementsusest Artur Alliksaare näitel on tähelepanuväärne nii oma laiahaardelise teema kui ka isikupärase käsitusviisi poolest. See on ühtaegu kirjanduslik uurimus, mõtteeksperiment ja poem.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Toimetajad: Tõnis Parksepp, Maarja Pärtna

Keeletoimetaja: Egle Pullerits

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule: maarja.partna@va.ee

Proosa ja tõlked: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

Tel: 53 859 528

vr@va.ee

www.va.ee

Tellimine: www.tellimine.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 42 (2/2015)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Manfred Dubov
10	Triin Loide
17	Kristjan Haljak
22	Centauri
38	Elisabeth Kaukonen
42	Martin Vabat
47	Maari Soekov
54	Ruudu Rahumaru
66	Intervjuu Janar Alaga
76	Siim Lill
80	Päevik: Helena Läks
87	Juhan Aru
94	Kaur Riismaa
100	Tõnis Hallaste
115	Tiina Veikat
123	Hanna Linda Korp Ele Arakast
127	Laura Oras kolmest debüüdist
131	Melissa Tuuling Toomas Raudamist
135	Joonas Ojap utoopiast ja düstoopest
142	Raamatututvustused
144	Autorid
146	Värske Rõhu auhinnad 2014

Hind 2.60 eurot

9 771736 293428 02